کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٨٤ | پێنجشەممە، ١٥ی سەرماوەزی ١٤٠٣ _ ٥ی دێسامبری ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

خالید عەزیزی لە پاڕلمانی ئۆستڕالیا:

بەبێ کۆماری ئیسلامی دنیایەکی ئارامتر و سەقامگیرییەکی پتر دێنە دی

– ئەگەر وڵاتان و کۆمەڵگەی جیهانی بەوەخت و لە کاتی خۆیدا لەبری سازان و نەرمینواندن لەگەڵ کۆماری ئیسلامی لەهەمبەر سیاسەتی دەستدرێژکارانە و قەیرانخولێنیی ڕێژیم لە وڵاتانی ناوچە و پاڵپشتیی لە تێرۆریزمی دەوڵەتی هەڵوێست و کاردانەوەی گونجاو و وەڵامدەریان هەبا و لێپرسینەوەیان لێکردبا، ئێستا ڕێژیم نەیدەتوانی بەمشێوەیە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە ئاگری شەڕ و ململانێی خوێناوی و ناسەقامگیریی سیاسیی بەربدات.

– خەڵکی کوردستان، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و هەموو گەلانی ئێران چاوەڕوانیی ئەوەیان لە ئۆستڕالیا وەک وڵاتێکی دێموکراتیک و هەموو کۆمەڵگەی جیهانی هەیە پتر پشتیوانی لە خەبات و بزووتنەوە مافخوازانەکەیان بکەن و بە بەکارهێنانی هەموو زەرفییەتە سیاسی و دیپلۆماسییەکان هەوڵ بۆ وەستاندنی کۆماری ئیسلامیی ئێران بدەن.

بەدڵنیاییەوە بەبێ کۆماری ئیسلامیی ئێران هەمووان دنیایەکی ئارامتر و سەقامگیرییەکی پترمان دەبێت.

(دەقی تەواوی قسەکانی وتەبێژی حیزبی دێموکرات لە پاڕلمانی ئۆستڕالیا لە لاپەڕەی ٢دا بخوێنەوە)

جینایەت یەک بە دوای یەک لەپێناو مانەوەدا

یاسای «عفاف و حجاب» بۆ تۆڵەکردنەوە لە ژنان

یاسای «عفاف و حجاب»، وەک یەکێک لە کاردانەوە حکوومەتییەکان بە بزووتنەوەی ژینا لە مەجلیسی ڕێژیم پەسندکراوە و بۆ ئیمزاکردن دراوە بە دەوڵەتی پزشکیان، دەزگای قەزایی ڕێژیمیش ڕایگەیاندوە بە هەموو توانا و هێزی خۆیانەوە پێوەندیدار بە ئەرکەکانیان -گرتن و سزادان و بەندکردن بۆ سەرپێچیکەران_ ئامادەن. ئەم یاسایە کە گوایە لەپێناو "بەهێزکردنی کوانووی بنەماڵە"دایە، لەڕاستیدا یاسایەکی حکوومەتیی سووک و چرووکە و بۆ تۆڵەکردنەوە لە ژنان و بێبەشکردنی زیاتریان لە مافەکانیان و هەروەها هەندێ مەبەستی دیکە داڕێژراوە.

جیا لە سنووردارکردنی زیاتری ژنان لە بواری دەرکەوتن لە شوێنە گشتییەکان، چەند بەندێکی ئەو یاسایە لەژێر ناوی "هاوبەشیی گشتی" کەسانی نەفس‌نزمی کۆمەڵگە بۆ سیخوڕی لەسەر ژنان هان دەدات و لەسەر خاوەن کافە و خواردنگەکان و هەروەها شۆفیر تاکسی و ئۆتوبووسەکانی کردوە هەتا ڕاپۆرت لەو کچ و ژنانە بدەن کە ڕەچاوی پۆشینی دڵخوازی کۆماری ئیسلامییان نەکردوە. کاردانەوەکان بەو یاسایە لە کۆمەڵگەدا زۆر و جۆراوجۆر بووە:

خەڵک دەڵێن حکوومەت لەبری ئەوەی بیر لە ژیان و گوزەرانی خەڵک بکاتەوە و ڕێز لە مافەکانیان بگرێت، کەچی لەدژی خەڵک شمشێری لە ڕوو بەستوە. بەشێکی دیکە لە کاردانەوەکان تیشک دەخاتە سەر ئەوەی ئەم یاسایە دەبێتە سەرچاوەیەکی دیکە بۆ ڕووتاندنەوەی خەڵک، بەتایبەت لە بارودۆخی قەیرانی ئابووریی ئێستا، ئەویش بۆ قەرەبووکردنەوەی کورتیهێنانی بودجەی حکوومەت. وەک چۆن بەپێی ئەو یاسایە ڕەچاونەکردنی "حیجاب"ی حکوومەتی بۆ یەکەمجار سزای ١٨ میلیۆن تمەن و جاری دووهەم ٣٦ میلیۆن، و ناردنی فیلم و وێنە و هەواڵ لەبارەی ئەو بابەتە بۆ مێدیاکانی ئۆپۆزیسیۆن سزای ٣٠٠ هەتا ٥٠٠ میلیۆن تمەنی بۆ لەبەرچاو گیراوە. هەروەها ئەو کەسانەش کە نەیانهەوێ فیلمی کامێرای چاودێریی دووکان و پاساژەکانیان بدەنە ناوەندە حکوومەتییەکان سزای هەتا ٣٦ میلیۆن تمەنیان بەسەردا دەسەپێت. بێتوو ئەو کەسەش لە ماوەی ١٠ ڕۆژ دوای حوکمدانی ئەو پووڵە نەداتە دەوڵەت، دەخرێتە زیندانەوە و لە هەموو خزمەتگوزارییەکی دەوڵەتی، پێدان یان نوێکردنەوەی پاسپۆرت و مۆڵەتی شۆفیری و ژمارەکردنی پلاکی ماشێن و ... بێبەش دەکرێ.

چالاکانی مافەکانی ژنان لە ئێران لە بەیاننامەیەکدا ڕایانگەیاندوە لە کاتێکدا دوو ساڵ لە بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) تێدەپەڕێ و دەسەڵات نەیتوانیوە ئەم بزووتنەوەیە بەچۆکدا بێنیت، ئێستا دامودەزگاکانی سەرکوت هەموو دەستیان ناوەتە دەستی یەکتر هەتا بە پەسەندکردن و جێبەجێکردنی ئەو یاسایە، حیجابی زۆرداری لە چوارچێوەی یاسایەکی سەدەکانی نێوەڕاست بەسەر خەڵکدا بسەپێنن، بەڵام بێگومان کۆمەڵگە وەک هەمیشە بەرەنگاری ئەم سیاسەتەی ڕێژیم دەبێتەوە.

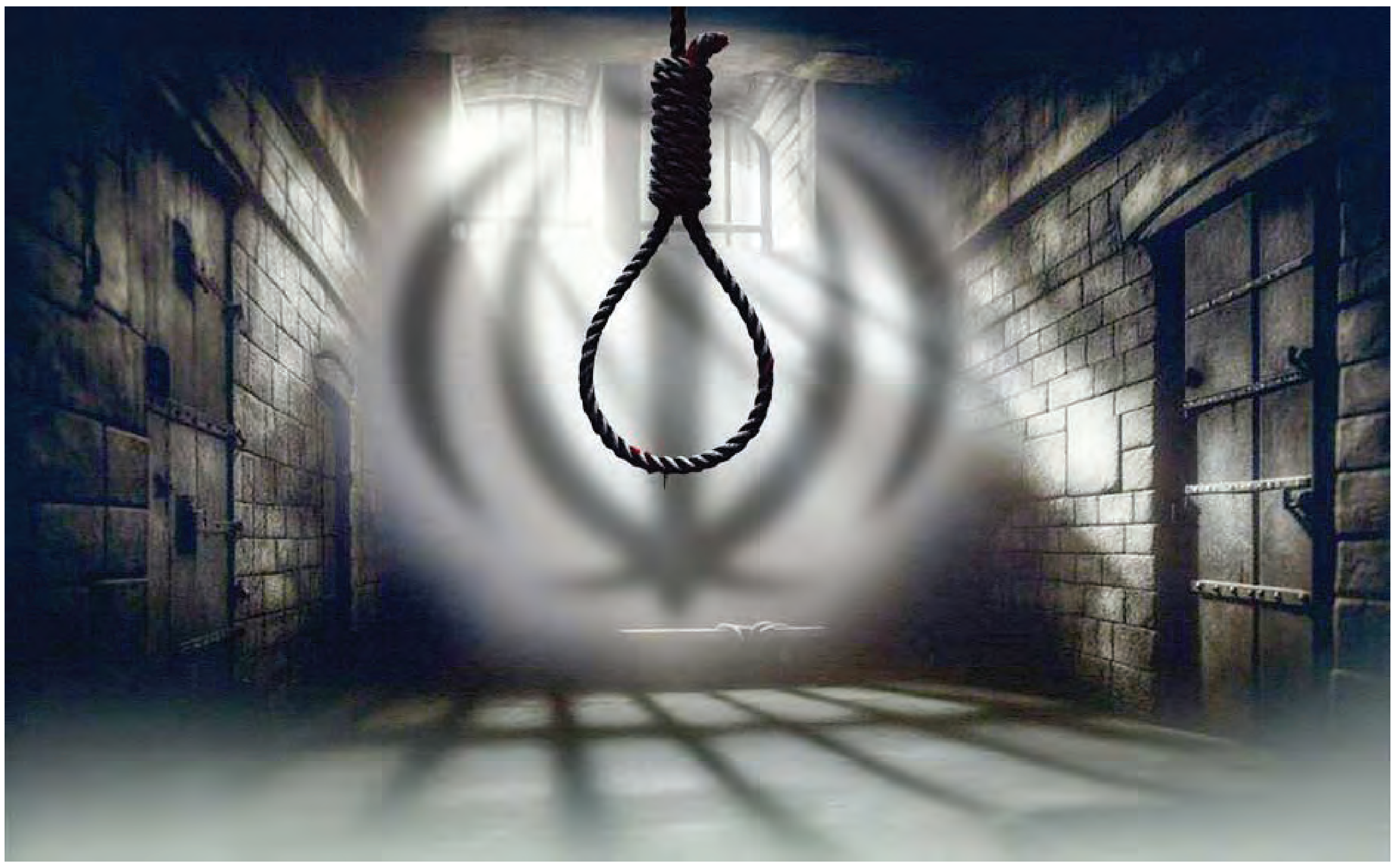

بەردەوامیی جینایەت و تاوانەکانی ڕێژیم لە بێدەنگیی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا

ئاماری ئێعدامەکان بەتایبەت ئێعدامی چالاکانی سیاسی لە ٢٥ی خەرمانانی ١٤٠١ و لەدوای سەرهەڵدانی بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی) هەتا دێ زیاتر دەبن. ناوەندە ئەمنییەتی و دەزگای بەناو دادی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی دوو ساڵی ڕابردوودا لانیکەم ٥٧ دژبەر و زیندانیی سیاسیی ئێعدام کردوە. هەڵکشانی ئاماری ئێعدامەکان بووە هۆی ئەوەی لە دوو حەوتووی ڕابردوودا کۆمیتەی سێهەمی کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕەشنووسی بڕیارنامەیەک دژی ئێران پەسند بکات کە لەودا وێڕای مەحکوومکردنی کۆماری ئیسلامی سەبارەت بە سەرکوتی ژنان لەسۆنگەی سەپاندنی یاسا پڕ هەڵاواردن و توندوتیژییەکانی، بەتایبەت تیشک بخاتە سەر هەڵکشانی ئامارەکانی ئێعدام لەم وڵاتەدا.

ئۆپۆزیسیۆنی دژبەری کۆماری ئیسلامی و چالاکان و چاودێرانی سیاسیی نێوخۆی وڵات هاوڕان کە تاکە ئامانجی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سەپاندنی حوکمی ئێعدام و جێبەجێکردنی زاڵکردنی کەشی سەرکوت و تۆقاندنە لە کۆمەڵگەدا، بەتایبەت لە دوو ساڵی ڕابردوودا کە بەردەوامیی خۆپێشاندان و نارەزایەتییە جەماوەرییەکان و هەروەها بایکۆتی یەک لە دوای یەکی هەڵبژاردنە جۆراوجۆرەکانی کۆماری ئیسلامی هیچ شەرعییەتێکی بۆ ڕێژیم نەهیشتووەتەوە. بۆیە لە کاتێکدا کۆمەڵانی خەڵکی ئێران بە ئەکتی سیاسیی بەردەوام خوازیاری تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی و دەسەڵاتە جەهەننەمییەکەی ئەو ڕێژیمەن، ناوەندەکانی سەرکوتی ڕێژیمیش تاکەڕێگای مانەوەی خۆیان لە بەردەوامی گرتن، کوشتن، ئێعدام و توندوتیژیدا شک دەبەن، بەتایبەت لە بارودۆخێکدا سەرنجی کۆمەڵگەی جیهانی بە قەیرانی شەڕ و ئاڵۆزییەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و شەڕی ڕووسیە و ئۆکراینەوە سەرقاڵە؛ سەرکوت و کوشتوبڕ و گرتن و ئێعدامەکان لە ئێران کەمتر ئاوڕیان لێ دەدرێتەوە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە کاتێکدا میلیشیا و گرووپە نیابەتییەکانی لە شەڕ لەگەڵ ئیسرائیلدا زەبری گورچوبڕیان وێ کەوتوە و لە کاتێکدا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ پتر لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا تەریکتر دەکەوێتەوە، هەروەها لە کاتێکدا لە سۆنگەی بەردەوامیی سیاسەتی شەڕەنگێزیی خۆیدا گوشارەکانی ئورووپا و ئەمریکا بۆ سزادان لەسەر خۆی زیاتر و قوورستر دەکات، هەموو هەوڵ و پەلەقاژەی بۆ ئەوەیە بە کوشتوبڕ و جینایەتەکانیان لە نێوخۆی وڵات بەم و ئەو بڵێن هێشتا هیز و گوڕی پێویستیان بۆ مانەوە لە دەسەڵاتدا هەیە. بەڵام ئەگەر کۆمەڵگەی جیهانی سەرنجێکی ئەوتۆ و کاریگەری لەسەر دۆخی نێوخۆیی ئێران نییە، لە نێوخۆی وڵاتدا خەبات و خۆڕاگرییەکان دژی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بەردەوام لە پەرەسەندن‌دان.

ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ دەڵێن بەپێی بەدواداچوونەکانیان بۆ پەروەندەی گیراوەکان، ئەگەری زۆرە لە حەوتووەکانی داهاتوودا زیاتر لە ١٠٠ دەسبەسەرکراوی دیکەی بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان ئازادی) سزای ئێعدامیان بەسەردا بسەپێ. بۆیە لە کاتێکدا حوکمی بەناو دادگایەکانی ڕێژیم تەواو سیاسین، پەرەسەندنی گوشارە نێودەوڵەتییەکان دەتوانێ پاشەکشە بە کۆماری ئیسلامیی ئێران بکا، بێتوو ئەو وڵاتانەی پێوەندیی دیپلۆماتیک و ئابوورییان لەگەڵ ئێران هەیە، هەر دانوستان و مەرجی ڕێککەوتنێکی خۆیان بە ڕەچاوکردنی دۆخی مافی مرۆڤ و کار و کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی لە ئێران ببەستنەوە.

بەرگریی ڕەوا ناسنامەی خەباتی سیاسی
ڕەزا دانشجوو
٣

ڕۆژی ئەرک و وەرزی ئەمەگ
شەماڵ تەرغیبی
٤

هەگبەی شاخ و شۆڕش (شەهید خەلیل مەحموودی)
برایم چووکەڵی
٨

تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان
ئەلبورز ڕووییین‌تەن
٩

فرێدانی تۆپەکە ئەوەندەش ئاسان نییە
دارسمە
١٠

کوردستان
ژمارە ٨٨٤
١٥ی سەرماوەزی ١٤٠٣ _ ٥ی دێسامبری ٢٠٢٤

خالید عەزیزی لە پاڕلمانی ئۆستڕالیا:

هەتا کۆماری ئیسلامی مابێت لە پەرەدان بە تێرۆریزمی دەوڵەتی و نانەوەی شەڕ و ناسەقامگیری بەردەوام دەبێت

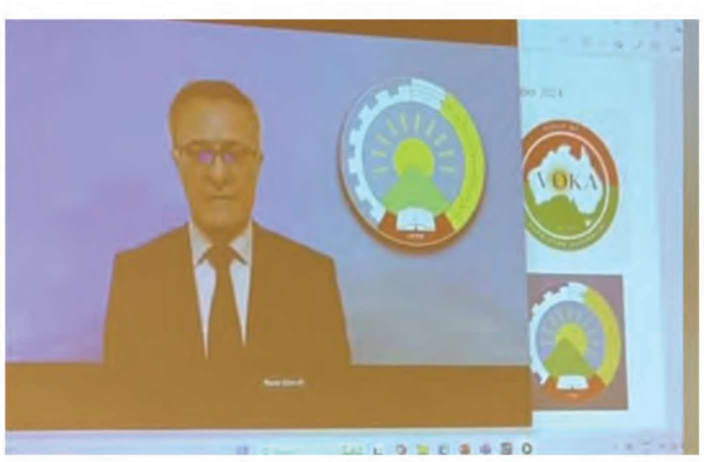

بەڕێزان!
سەناتۆرە بەڕێزەکان!
ئەندامانی پاڕلمان!
نوێنەرانی ڕێکخراوە کوردییەکان!

کۆبوونەوەی ئێمە لێرە لە کاتێکدایە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەهۆی شەڕ و تێکهەڵچوونەکان چەقی ململانێ و گۆڕانکارییەکانە و، لە هەموو ئەو هاوکێشە ئەمنی و ناسەقامگیرییانەشدا کۆماری ئیسلامیی ئێران دەوری سەرەکی دەبینێت. ئەم دۆخە بەرهەم و لێکەوتەی سیاسەت و مامەڵەی کۆمەڵگەی جیهانی لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە لە چەند دەیەی ڕابردوودا هەموو پرسە سیاسی و ئالەنگارییەکانی ئەم ڕێژیمەیان لە پەروەندەی ئەتومی و هەوڵەکانی بۆ دەستڕاگەیشتن بە چەکی ناوکیدا قەتیس کردبوو. ئەمەش ئەم دەستئاوەڵاییەی بۆ کۆماری ئیسلامی دروست کرد کەیسە ئەتومییەکەی بکاتە کارتێکی گوشار بۆ ئەوەی لەلایەک خەڵکی ئێران و تەنانەت ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی پێ بەبارمتە وەربگرێ و، لەلایەکی دیکەش بە سەرکوتی توندوتیژی ناڕەزایەتییەکان لە نێوخۆی وڵات و پەرەپێدانی تێرۆریزمی دەوڵەتی، دەستێوەردانی دەرەکی و نانەوەی شەڕ و قەیرانخوڵقێنی لە دەرەوەی سنوورەکانی وڵات ناسەقامگیری لە هەموو ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا پەرە پێبدات.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە هەموو ماوەی دەسەڵاتدارەتییدا دژی ڕەوتی ئاشتیی و بەها و بایەخە جیهانی و نێودەوڵەتیەکان جووڵاوەتەوە. لە نێوخۆی وڵاتدا هەرچەشنە دەنگێکی مافخوازی و ناڕەزایەتییەکی مەدەنیی بەتوندی سەرکوت کردوە و بە گرتن و ئەشکەنجەدان و ئێعدام کەشێکی تەواو پۆلیسی و پڕ ترس و ئەمنیەتیی بەسەر کۆمەڵگەدا زاڵ کردوە. لە دەرەوەی وڵاتیش دەیان چالاکی سیاسیی دژبەری خۆی تێرۆر کرد کە پێوەندیدار بە کورد دەتوانین ئاماژە بە تێرۆری د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، سکرتێری پێشووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ساڵی ١٩٨٩ لە ڤییەن، پێتەختی ئۆتریش و هەروەها تێرۆری د. سادق شەرەفکەندی، سکرتێری دواتری حیزبی دێموکرات لە ساڵی ١٩٩٢ لە بێرلین، پێتەختی ئاڵمان بکەین. بێگومان سیاسەتی هەڵکردن و موماشاتی وڵاتان و کۆمەڵگەی جیهانی فاکتەرێکی سەرەکی بوو بۆ ئەوەی تیمە تێرۆریستییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بتوانن لە هەر جێیەکی بیانەوێ دەست لە نەیارەکانیان بوەشێنن و لە کردەوە تێرۆریستییەکانیان بەردەوام بن. وەک چۆن ئێمە پێمانوایە ئەگەر وڵاتی ئۆتریش لە پەروەندەی تێرۆری د. قاسملوودا شێلگیری و بەرپرسایەتیی سیاسی و یاسایی خۆی بەجێ هێنابا و لەبری ناردنەوەی تێرۆریستەکان بۆ تاران، ئەوانی لە دادگایەکی یاساییدا بە ئاکامی کردەوە تێرۆریستییەکانیان گەیاندبا؛ لەوانەبوو بەدوای ئەودا تێرۆری میکونووس ڕووی نەدابا. هەروەها ئەگەر وڵاتان و کۆمەڵگەی جیهانی بەوەخت و لە کاتی خۆیدا لەبری سازان و نەرمینواندن لەگەڵ کۆماری ئیسلامی لەهەمبەر سیاسەتی دەستدرێژکارانە و قەیرانخوڵێنیی ڕێژیم لە وڵاتانی ناوچە و پاڵپشتیی لە تێرۆریزمی دەوڵەتی هەڵوێست و کاردانەوەی گونجاو و وەڵامدەریان هەبا و لێپرسینەوەیان لێکردبا، ئێستا ڕێژیم نەیدەتوانی بەمشێوەیە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە ئاگری شەڕ و ململانێی خوێناوی و ناسەقامگیریی سیاسیی بەربدات.

بەشدارانی بەڕێز!

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە نێوخۆی وڵات بە درێژایی تەمەنی خۆی بەرەوڕووی بزووتنەوەی مافخوازیی نەتەوەکان و ناڕەزایەتیی بەردەوامی چین و توێژە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگە بووەتەوە. ئەم ناڕەزایەتییانە لە بزووتنەوەی ژینا-مەهسا (ژن، ژیان، ئازادی)دا وێنایەکی تەواو ڕوون و ئاشکرای لە کەلێنی قووڵ و بەربڵاوی کۆمەڵانی خەڵک و دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە ئێراندا پێشان دایەوە. بەڵام هەروەک بینیمان ڕێژیم بە کوشتنی سەدان و بریندارکردنی هەزاران کەس لەسەر شەقامەکان، گرتن و زیندانیکردنی دەیان هەزار کەس و ئێعدامی زۆر و بەربڵاوی بەندییە سیاسی و زیندانییەکانی دیکە بەگژ ئەم بزووتنەوە مافخوازانەیەدا هاتەوە.

لە بزووتنەوە جەماوەرییەکەی پاییز و زستانی ٢٠٢٢دا کوردستان پێشەنگ و ئاڵاهەڵگری جووڵانەوەکە بوو. لەڕاستیدا کوردستان ٤٦ ساڵی بەردوامە مەیدانی شەڕێکی هەمەلایەنەیە کە کۆماری ئیسلامی بەسەر خەڵکی کوردستان و بزووتنەوەی سیاسیی کورددا سەپاندوویەتی. بزووتنەوەی سیاسیی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سەرەتاوە هەتا ئێستا خەبات و تێکۆشانەکەی بۆ دێموکراتیزەکردنی ئێران و وەدیهێنانی مافە نەتەوەیی و سیاسییەکانی کورد لەو وڵاتەدا بووە. حیزبی دێموکرات ئەندامی ڕێکخراوی ئینترناسیۆنال سۆسیالیستە و پێوەندیی سیاسیی زۆرباشی لەگەڵ وڵاتانی دێموکراتیک و حیزب و لایەنە سیاسییەکانیان هەیە. حیزبی ئێمە باوەڕی قووڵی بە بەها و بایەخە جیهانییەکان و پڕەنسیپەکانی مافی مرۆڤ هەیە و بەکردەوەش لە پێناو جێگیرکردنی ئەو بایەخانەدا خەبات دەکات. د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، سکرتێری پێشووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران باوەڕێکی قووڵ و پتەوی بە چارەسەری پرسە سیاسییەکان بە ئاشتی و دیالۆگ هەبوو، و ئەو باوەڕەشی لە حیزبی دێموکراتدا نەهادینە کردوە. د. قاسملوو لە سەرەتای سەرکەوتنی شۆڕشی ١٩٧٩ و بە دەسەڵاتگەیشتنی کۆماری ئیسلامیدا وەک وتەبێژی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد هەوڵی زۆر و بێوچانی دا بۆ ئەوەی پێش بە شەڕخوازییەکانی کۆماری ئیسلامی بگرێ و پرسی کورد بە ڕێگای ئاشتین، دیالۆگ و لێکتێگەیشتنەوە چارەسەر ببێت. دواجاریش ئەم ڕێبەرە بلیمەتەی کورد هەر لەسەر مێزی وتووێژ بۆ چارەسەری پرسی کورد لەلایەن بەناو دیپلۆمات، بەڵام لەڕاستیدا تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە تێرۆر کرا.

ئامادەبووانی ڕێزدار!

ئێران وڵاتێکی فرە نەتەوەیە و جۆراوجۆریی ئێتنیکی و ئایینیی تێدایە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران باوەڕی وایە چارەسەری پرسی کورد و نەتەوەکانی دیکە لە ئێران و هەروەها نەهێشتنی هەڵاواردن و قەیرانەکانی ئەم وڵاتە دێموکراسییە و ئەو دێموکراسییەش کاتێک سەقامگیر دەبێ کە نیزامی سیاسیی داهاتووی ئێران لەسەر بنەمای هاوبەشی و بەشداریی نەتەوەکان و هەموو جۆراوجۆرییەکانی ئەم وڵاتە بنیات نرابێ. هەروەها یاسای بنەڕەتیی وڵات وێڕای دانان بە ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی ئێران و فرەچەشنییەکانی، دەستەبەری ماف و ئازادییەکانی هەموو پێکهاتەکانی ئەم وڵاتە بکات و ڕەنگدانەوەی دێموکراسیی تەوافوقی لەسەر بنچینەی بنەما دێموکراتیکەکان بۆ هاوبەشیی سیاسیی هەموو جۆراوجۆرییەکانی ئێران بێت.

خەڵکی ئێران دەیان ساڵە بۆ گەیشتن بە ماف و ئازادییەکانیان، بۆ بەدیهێنانی دێموکراسی لە وڵات، بۆ کۆتاییهێنان بە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی و بۆ بنیاتنانەوەی ئێرانی نوێ لەسەر بنەمای مافی وەکیەک خەبات دەکەن. لەو خەباتە گشتییەدا گەلی کورد بە بەردەوامی و بە شێلگیرییەوە، سەرەڕای تێچووی زۆر و قورسی خەبات بۆ ئازادی و دێموکراسی لە سەرشەقام و لە بەستێنە سیاسی و مەدەنییەکانی دیکەدا تێدەکۆشێت. حیزبی ئێمە، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ لایەنەکانی دیکە لەپێناو ئەو دێموکراسییە تێدەکۆشێ و هەوڵ دەدات ئاڵترناتیوێکی دێموکرات بۆ کۆماری ئیسلامیی ئێران دروست ببێت، بەدیلێک کە هەم لە ئاستی نێوخۆدا پێبەندی دابینکردنی ژیان و مافە دێموکراتیکەکانی خەڵک بێت و، هەم لە ئاستی نێودەوڵەتیدا نیزامێکی سیاسیی دەروەست و بەرپرسیار بێت.

هەر لەو چوارچێوەیەدا خەڵکی کوردستان، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و هەموو گەلانی ئێران چاوەڕوانیی ئەوەیان لە ئۆستڕالیا وەک وڵاتێکی دێموکراتیک و هەموو کۆمەڵگەی جیهانی هەیە پتر پشتیوانی لە خەبات و بزووتنەوە مافخوازانەکەیان بکەن. گەلانی ئێران هیوادارن و ئەو چاوەڕوانییە بەحەقەیان لە لە ئۆستڕالیا و بەرەی دێموکراتیکی دنیا لە تەواوەتیی خۆیدا هەیە کە بە سەرنجدان بە ئەزموونی ٤٥ ساڵ دەسەڵاتدارەتیی کۆماری ئیسلامی و جۆری مامەڵەی کۆمەڵگەی جیهانی لەگەڵ ئەم ڕێژیمە کە وەها دۆخێکی پڕقەیران و شەڕ و ناسەقامگیریی لێ کەوتۆتەوە، ڕوانگە و ستراتیژییەکانی دیکەیان لە هەمبەر کۆماری ئیسلامیی ئێراندا هەبێت. بێگومان هەتا کۆماری ئیسلامیی ئێران مابێت لە هەوڵەکانی خۆی بۆ دووجەمسەریکردنی دنیا، پەرەدان بە تێرۆریزمی دەوڵەتی و نانەوەی شەڕ و ناسەقامگیری بەردەوام دەبێت، بۆیە پێویستە دەوڵەتی ئۆستڕالیا لەگەڵ وڵاتانی دیکەی بەرەی دێموکراسی لە دنیادا بە بەکارهێنانی هەموو زەرفییەتە سیاسی و دیپلۆماسییەکان هەوڵ بۆ وەستاندنی کۆماری ئیسلامیی ئێران بدەن و پشتیوانی لە خەبات و تێکۆشانی گەلانی ئەم وڵاتە بکەن.

بەدڵنیاییەوە بەبێ کۆماری ئیسلامیی ئێران هەمووان دنیایەکی ئارامتر و سەقامگیرییەکی پترمان دەبێت.

دیسان سڵاو لە ئێوە و سپاس بۆ گوێگرتنتان.

***

سیمینارێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە پارلمانی ئوستڕالیا

پێشنیوەڕۆی ڕۆژی پێنجشەممە ١ی سەرماوەز (٢١ی نوامبری ساڵی ٢٠٢٤) سمینارێکی تایبەت لە سەر پرسی کورد لە ئێران لەنێو پارلمانی ئوستڕالیا بەڕێوە چوو. لەو سمینارەدا کە لەلایەن کومیتەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و لۆبیی کورد لە ئۆستڕالیا ڕێکخرابوو، ژمارەیەک پارلمانتار، سەناتۆڕ و سیاسەتمەداری ئوسترالی بەشدارییان تێدا کرد و وتاریان دا.

لە سەرەتای سیمینارەکەدا خاتوو "ژینا لینۆکس"، بە نوێنەرایەتیی لۆبی کورد لە ئوستڕالیا باسێکی گشتیی لەسەر پرسی سیاسی و هەلومەرجی ئەمنیەتیی کورد لە کوردستان و سیاسەتی دەوڵەتانی حاکم بە سەر چارەنووسی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان پێشکەش کرد.

"باوە ڕەزایی"، بەرپرسی کومیتەی حیزب لە ئادلایدی ئۆستڕالیا دووهەم کۆڕگێڕی سیمینارەکە بوو کە باسەکەی بۆ هەڵدانەوەی کارنامەی تێرۆریستیی سپای پاسداران لە کوردستان، ئێران، ناوچە و جیهان تەرخان کردبوو و پێداگریی لەسەر پێویستیی بە تێرۆریستناساندنی سپای پاسداران لەلایەن هەموو وڵاتانی ئازاد و دێموکراتیک و یەک لەوان ئۆستڕالیا کرد.

لە بڕگەیەکی دیکەی کاری سیمینارەکەدا وتاری ڤیدیۆیی "خالید عەزیزی"، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێشکێش کرا. خالید عەزیزی لە وتارەکەیدا سەرەتا ئاوڕی لە دۆخی شەڕ و ناسەقامگیرییەکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و دەور و کاریگەریی کۆماری ئیسلامی لە هەموو قەیرانە سیاسی و ئەمنییەتییەکانی ناوچە و پەرەدان بە تێرۆریزمی دەوڵەتی دایەوە، و دوایە بە ڕوانگەیەکی ڕەخنەگرانەوە تیشکی خستەسەر سیاسەتی کۆمەڵگەی جیهانی لەهەمبەر کۆماری ئیسلامی لە ڕابردوودا و گوتی ئەگەر وڵاتان و کۆمەڵگەی جیهانی بەوەخت و لە کاتی خۆیدا لەبری سازان و نەرمینواندن لەگەڵ کۆماری ئیسلامی لەهەمبەر سیاسەتی دەستدرێژکارانە و قەیرانخوڵێنیی ڕێژیم لە وڵاتانی ناوچە و پاڵپشتیی لە تێرۆریزمی دەوڵەتی هەڵوێست و کاردانەوەی گونجاو و وەڵامدەریان هەبا و لێپرسینەوەیان لێکردبا، ئێستا ڕێژیم نەیدەتوانی بەمشێوەیە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە ئاگری شەڕ و ململانێی خوێناوی و ناسەقامگیریی سیاسیی بەربدات.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات لە بەشێکی دیکەی وتارەکەیدا بە ئاماژەدان بە کۆی قەیرانە سیاسییە نێوخۆییەکانی ئێران لە سۆنگەی دەسەڵاتداریی کۆماری ئیسلامییەو و یەک لەوان سەرکوتی مافی نەتەوەکان، باسی لە بەرنامە و سیاسەتەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کرد. بەڕێزیان لەو بەشە لە وتارەکەیدا ڕایگەیاند حیزبی دێموکرات باوەڕی وایە چارەسەری پرسی کورد و نەتەوەکانی دیکە لە ئێران و هەروەها نەهێشتنی هەڵاواردن و قەیرانەکانی ئەم وڵاتە دێموکراسییە. ئەو دێموکراسییەش کاتێک سەقامگیر دەبێ کە نیزامی سیاسیی داهاتووی ئێران لەسەر بنەمای هاوبەشی و بەشداریی نەتەوەکان و هەموو جۆراوجۆرییەکانی ئەم وڵاتە بنیات نرابێ. هەروەها یاسای بنەڕەتیی وڵات وێڕای دانان بە ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی ئێران و فرەچەشنییەکانی، دەستەبەری ماف و ئازادییەکانی هەموو پێکهاتەکانی ئەم وڵاتە بکات و ڕەنگدانەوەی دێموکراسیی تەوافوقی لەسەر بنچینەی بنەما دێموکراتیکەکان بۆ هاوبەشیی سیاسیی هەموو جۆراوجۆرییەکانی ئێران بێت.

کۆڕگێڕێکی دیکەی ئەم سیمینارە "سەلاح پوورئەسەد"، بەرپرسی کومیتەی حیزب لە ئوستڕالیا بوو کە باسەکەی بۆ تیشکخستنەسەر دۆخی نالەباری پەنابەرانی کوردی ئێرانی و دژبەرانی سیاسیی کۆماری ئیسلامی بەتایبەت لە کورستانی عێراق کرد کە لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا چەند جار کەوتوونەتە بەر هێرشی مووشەکیی کۆماری ئیسلامی و دەیان کەسیان شەهید و بریندار بوون. بەدوای ئەودا خاتوو "ڕووناک ڕاد"، ئەندامی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە وتارێکدا دۆخی نالەباری ژنانی کورد و ئێران و هەروەها پێشێلکردنی مافەکانیان لەلایەن حکوومەتی کۆماری ئیسلامیی خستەبەر چاوی بەشدارانی سیمینارەکە.

لە بڕگەیەکی دیکەی سیمینارەکەدا "گراهام پیریت"، نوێنەری پارلمانی فیدراڵ باسی لە سیاسەتی دەوڵەتی ئۆستڕالیا لەهەمبەر کۆماری ئیسلامی کرد و گوتی لە دوو ساڵی ڕابردوودا ٢٠٠ ئەندامی سوپای پاسداران و بەڕێوەبەری دادگاکانی شۆڕشی ئیسلامی لەلایەن وڵاتەکەیەوە خراونەتە لیستی تێرورەوە و لەو بارەیەوە هەنگاوی زیاتریش دەنێن و گوشارەکانمان لەسەر کۆماری ئیسلامی زیاتر دەبێت.

لە بڕگەیەکی دیکەی سیمینارەکەدا سەناتوڕ "پۆڵ سکار" لە وتارێکدا ڕایگەیاند سوپای پاسداران هێزێکی تێرۆریستییە و پێویستە بخرێتە لیستی تێرۆرەوە، و ئێمەش هەوڵی خۆمان دەدەین ئەو ئامانجە وەدی بێت.

هەیئەتی حیزبی دێموکرات دوای تەواوبوونی سیمینارەکە و دوانیوەڕۆی ئەم ڕۆژە لەگەڵ "تیم وتات"، جێگری وەزیری دەرەوەی ئۆستڕالیا و دوو ڕاوێژکاری وەزارەتی دەرەوە لە بۆڕدی ئێران، عێراق، سووریە و باڵکان کۆ بوونەوە. لەم کۆبوونەوەیەدا باس و بابەتی وردتر لەسەر دۆخی سیاسیی کۆماری ئیسلامی، خەڵک و کۆمەڵگەی وڵات و کاریگەریی پشتیوانیی دەرەکی لە بزووتنەوە و ناڕەزایەتییە سیاسییەکانی نێوخۆی ئێران کران.

بەرگریی ڕەوا
ناسنامەی خەباتی سیاسی لە ڕۆژهەڵات

ڕەزا دانشجوو

دەڵێن دوای دەستگیرکردنی "چێگوارا"، شۆڕشگێڕی بەناوبانگی چەپ، لە شوانێک کە شوێنی چێگوارای ئاشکرا کردبوو پرسیان: بۆچی حەشارگەی چێگوارات ئاشکرا کرد لەکاتێکدا ئەو خەباتی بۆ ئازادیی تۆ دەکرد! شوانەکە وەڵامی دایەوە: شەڕەکانی ئەو مەڕەکانمی دەترساند!

مێژوو پڕە لە چیرۆکی مرۆڤە کاڵفام و بێهەڵوێستەکان کە بە تێڕوانینە هەڵەکانیان هەمیشە گەورەترین بەربەست بوون لە ڕێگای ئازادی بۆ خۆیان و کۆمەڵگەکەیان. لە مێژووی خەباتی سیاسی لە کوردستانیشدا نموونەی زۆر لەم جۆرە بیرکردنەوە دەبینرێت، هەرچەندە جگە لە بێهەڵوێستی و کاڵفامی، بەداخەوە دەبێت دان بەوەشدا بنرێت کە خیانەت و کۆیلایەتیی دەرەکیش ڕۆڵێکی گرنگی هەبووە لە نەگەیشتن بە ئامانجی سیاسیی ڕەوای کورد.

ڕێک لە ڕۆژانێکدا کە پێشەوای مەزن خەریکی وەدیهێنانی خەونی درێژخایەنی گەلی کورد و دانانی بەردی بناغەی کۆمەڵگەیەکی پێشکەوتنخواز و پێشکەوتوو لە کوردستان بوو، هەندێک کەسی بێهەڵوێست و خیانەتکار خەریکی دارشتنی پلانی دژ بە پێشەوا و کۆماری کوردستان بوون. ئەو جەماعەتەی لە کۆتاییدا لەوپەڕی سپڵەیی، ئەمەگنەناسی و پێنەزانیندا سوپاسنامەیان ئاراستەی هێزی داگیرکەر کرد و ڕاشکاوانە خۆشحاڵیی خۆیان لە سێدارەدانی پێشەوا وهاوڕیانی دەربڕی! بەڵام ئەوانە کێ بوون کە ئەوەندە ترسنۆکانە خیانەتیان لە خواستی مێژوویی نەتەوەیەک کرد؟ دەستەی یەکەم هەر وەک پێشووتر ئاماژەی پێ کرا خەڵکانێک بوون بێهەڵوێست و کاڵفام کە بیرکردنەوەی بەرواڵەت ئاشتیخوازییان هەمیشە تێکەڵ بە جۆرێک لە خەیاڵ و وەهمێکی بێسنوورە، ئەو کەسانەی بەداخەوە لە زۆر ساتەوەختە مێژووییە هەستیارەکاندا بوونە لەمپەر و ڕێگر لە بەرامبەر خواستی ڕەوای کۆمەڵگەدا. دەستەی دووهەم تاقمێک سەرۆکی هۆز و تایفە بوون کە سەقامگیربوونی کۆماری کوردستان بوو بە کۆتاییهێنان بە ڕاووڕووت و دزیکردنیان!

ساڵانێک دوای ئەم خیانەتە مێژووییە، لە ڕۆژانێکی هەستیاری تردا کە دەیتوانی مێژووی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بنووسێتەوە، هەندێک کەس لە بەرگی خیانەت یان بێهەڵوێستی و بیری تێکەڵاویی، بەبێ تێگەیشتن لە هەلومەرج و بارودوخی وڵات و جیهان بوونە گەورەترین بەربەست لە بەرامبەر خواستەکانی گەلەکەیان. لە پۆلێنکردنی ئەو کەسانە و گرووپانە دا دەتوانرێت ئاماژە بە سێ گرووپی دیار و جیاواز بکرێت.

گرووپی یەکەم ئەوانە بوون کە بە هۆی تەماحی سامان و ماڵی زیاتر بەئاشکرا بوون بە هاوبەش و هاوکاری داگیرکەران و ڕێگەی خوار و لاری بەکرێگیراویان هەڵبژارد، ڕەنگە وشەی "جاش" باشترین و تاکە وشە بێت بۆ وەسفکردنی ئەو کەسانەی کە بە ئاگادارییەوە ڕێگای خیانەتیان هەڵبژاردوە.

گرووپی دووەم کەسانی بێهەڵوێست و کاڵفام بوون،کە پێیان وابوو هەر شەڕێک دژی داگیرکەر مەحکوومە بە شکست و هیچ ڕێگەیەکی تر جگە لە تەسلیمبوون و کڕنۆشبردن نییە! ئەمانە ئەو کەسانە بوون کە ژیانێکی ئارام بەڵام ژێرچەپۆک و بێدەسەڵاتیان لە بەرخۆدان و خەباتکردن پێ باشتر بوو! لایەنی سێیەم گرووپێک بوون کە قیبلەی هیوا و ئاواتیان نە دڵی کۆمەڵانی خەڵکەکەیان بەڵکوو زۆر دوورتر بەرەو مۆسکۆ و دونیای سۆڤیەت بوو! گرووپێکی وەهمی کە لە خواستی خۆیاندا بۆ بەرەنگاربوونەوەی جنۆکەی خەیاڵی ئیمپریالیزم، هەموو شتێکیان بە شەرعی دەزانی. سەرلێشێواوە دۆڕاوە سیاسییەکان کە بە هۆی بیرکردنەوەی هەڵەیان بوون بە هۆی بەلارێدابردنی ژیانی هەزاران گەنجی شۆڕشگێڕ و بەفیڕۆدانی ساڵیان خەباتی سیاسی لە کوردستان و لەژێر کاریگەریی حیزبی توودەدا بوون بە گەورەترین فاکتەری دابەشبوونی کۆمەڵگەی سیاسی لە کوردستاندا.

سەبارەت بە کەسانێک کە ئاشکرا چەکی خەیانەتیان هەڵگرت هەموو شتێک ڕوونە و پێویستی بە پێداچوونەوە و ڕوونکردنەوە نییە، بەڵام هەندێک جار تاقمێک پرسیار و پڕوپاگەندە لە لایەن گرووپی دووەم و سێیەم دێنە ئاراوە کە دەبێت بە ڕوونی وڵام بدرێنەوە. شیکردنەوە و لێکدانەوەی مێژوو و هەڵوێستەکانی ئەم گرووپانە دەتوانێت بەربەستێکی گرنگ بێت بۆ ڕێگریکردن لە دووبارەبوونەوەی هەڵە کارەساتبارەکانی ڕابردوو. ئەم کەسانە و گرووپانەی کە تەنانەت دوای دارمان و لەناوچوونیان، یشتاش لە هەر دەرفەتێک بۆ شێواندنی ڕاستیەکان و تێکدانی بیروڕای گشتی کەلک وەردەگرن و بە ورووژاندنی تاقمێک بابەتی بێبنەما یان ساختەکاری مێژووهەوڵ دەدەن گومان بخەنە سەر هەندێک لە ڕاستییە قبولکراوەکانی کۆمەڵگای کوردستان. وەک نموونەیەک، زۆرجار لەم گرووپ و خەڵکە دەبیسترێت کە شەڕی چەکداری لەگەڵ کۆماری ئیسلامی هەڵە بووە و بووە هۆی بەفیڕۆدانی سەرمایەی مرۆیی و ڕێگر بوو لە گەیشتنی کورد بە ئامانجەکانی!

سەرەتا دەبێ بگوترێت ئەوەی لە کوردستان و لە بەرانبەر ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا ڕووی دا، شەڕ نەبوو بەڵکو بەرگرییەکی ڕەوا بوو. پێویستە نەوەی گەنج بزانێت کە سەرکردەکانی کورد بە تایبەت دوکتور قاسملوو زۆر هەوڵیان دا بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد لە ئێران لە ڕێگەی دیالۆگەوە! گرنگە بزانرێت ئەوە کورد نەبوو شەڕی دەست پێ کرد و خومەینی بوو لە مانگی گەلاوێژی ١٣٥٨دا فەرمانی جیهادی دژ بە کورد دەرکرد و شەڕێکی نەخوازراوی بەسەر گەلی کورددا سەپاند، و ئاشکرایە کە گەلی کورد مافی بەرگری دەپارێزێت و شەڕی دەستدرێژکار دەکات!

ئێستا با لە ڕوانگەیەکی ترەوە سەیری ئەم بابەتە بکەین، ئێمەش وەک ئەم کەسانە گریمانە دەکەین شەڕی دژی داگیرکەر و دەستدرێژکارێک بە ناوی کۆماری ئیسلامی هەڵەیەکی مێژوویی بووە و هەوڵ دەدەین بە پشتبەستن بە داتا مێژووییەکان و لێکدانەوەی ڕووداوەکانی ئەم سەردەمە، مەسەلەکە زیاتر شیبکەینەوە و بگەینە ئاکامێکی پەسەندکراو

دوای دەستبەسەراگرتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە ڕێبەندانی ٥٧ و سەقامگیربوونی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، ئەو هێزانەی کە لە دژی ڕژێمی شا شەڕیان دەکرد، بەسەر دوو گرووپدا دابەش بوون. هەندێک بوون بە هاوڕێ و هاوکاری خومەینی و هەندێکیشیان قبوڵیان نەکرد و درێژەیان بە خەبات دا. چەپەکان لە سەردەمی شۆڕشی ٥٧دا گرنگترین گرووپی سیاسی بوون. لە نێو چەپەکاندا" توودە" و"چریک های فدایی خلق" دوو گرووپی سەرەکی بوون. "چریک فدایی خلق" لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا بوون بە دوو بەش، لایەنی کەمینە کە خەباتی چەکدارییان هەڵبژارد و لایەنی زۆرینە کە ڕێگەی دیالۆگ و گفتگۆیان گرتەبەر! حیزبی توودە هەر لە سەرەتاوە لەگەڵ خومەینیدا بوو و خومەینیی بە بەربەست دژ بە ئیمپریالیزم دەزانی و بەردەوام بەشداری مشتومڕی سیاسی لە تلویزیۆنی ڕژیمدا بوون! "ملی مذهبی"کان یەکێک لە گرنگترین گرووپە سیاسییەکان بوون کە زۆر خومەینی نزیک بوون و لە پاریسەوە تا تاران هاوڕێ و هاوکاری بوون! بەڵام وەڵامی خۆمەینی بۆ ئەم حیزب و لایەنە سیاسیانەی کە پێیان وا بوو لە ڕێگەی دیالۆگ و گفتوگۆ لەگەڵ کۆماری ئیسلامی دەتوانن بە ئامانجەکانیان بگەن چی بوو؟

"ئیحسان تەبەری" کە بە یەکێک لە گەورەترین تیۆریستەکانی توودە و چەپەکان نەک لە ئێران بەڵکوو لە جیهاندا هەژمار دەکرا، لە زیندان و لەژێر لێپرسینەوەکانی حوسێن شەریعەتمەداریدا مەجبوور کرا کتێبی "کژراهە" وەک "تۆبەنامە" بنوسێت و دواتر بە شێوەیەکی سەیر مرد! کیانووری، سەرۆکی حیزبی توودە چارەنووسی لە تەبەری باشتر نەبوو و دوای چەندین ساڵ زیندانی بوون لە بێکەسیدا لە تاران کۆچی دوایی کرد! دەتوانرێت بگوترێت لەم کەسانە ئاشتیخواز و لایەنگری دیالۆگەوە! کەس لە دەست خومەینی ڕزگاری نەبوو! یان ئێعدام و زیندانی کران یان بە ناچار لە ئێران ڕایان کرد! کۆتایی چیرۆکی "ملی مذهبی" ەکانیش لە چەپەکان باشتر نەبوو، یان بە گشتی گۆشەگیر بوون یان لانیکەم بۆ ماوەیەک زیندانی کران و بە گشتی لە سیاسەت دوورخرانەوە!

بەڵام ئەم هەڵسوکەوتەی کۆماری ئیسلامی تەنیا دژی ئەو حیزب و لایەنانە نەبوو کە لە ڕووی فیکرییەوە لەگەڵ ڕێژیمدا ناکۆک بوون. سەدان پیاوی ئایینی ناسراوی شیعە بە هۆی دژایەتیکردنی بیرۆکەی حوکمڕانی ولایەت فەقیهـ یان زیندانی کران یان لە کار و چالاکییەکانیان دوورخرانەوە. ڕەنگە ئایەتوڵڵا شەریعەتمەداری ناوبانگترینی ئەو کەسانە بووبێت کە بەهۆی دژایەتیکردنی لەگەڵ خومەینی و بیرۆکەی وەلایەتی فەقیهـ لە کاردانەوەیەکی مێژوویی لە لایەن خومەینی و هاوبیرانی لە مەرجەعیەتی شیعە دوورخرایەوە و تەنانەت دوای مردنیشی ڕێژیم ڕێگەی نەدا بنەماڵەکەی ڕێوڕەسمی بە خاکسپاردنی بەڕێوە ببەن!

بەڵام چیرۆکەکە لێرەدا کۆتایی نایەت. کۆماری ئیسلامی تەنانەت ڕەحمی بە بەرپرسەکانی خۆی نەکردوە و بەشێکی زۆریان سەرەڕای خزمەتکردنی ڕێژیم، یان خانەنشین یان زیندانی کراون و یان بە ناچار هەڵاتوون و هەڵوەدای وەلاتانی بیانی بوون! ئەبولحەسەن بەنی سەدر، یەکەم سەرۆک کۆماری مێژووی کۆماری ئیسلامییە کە بە گڵۆپی سەوزی خومەینی و میلیۆنان دەنگ هاتە سەر دەسەڵات، بەڵام هەر زوو وادەی بەسەرچوونی تەواو بوو و بەشێوەیەکی زەلیلانە ناچار بوو ئێران بەجێ بێڵێت! لەکاردوورخستنەوەی مونتەزیری، جێگری خۆمەینی و خانەنشینکردنی لەلایەن خومەینییەوە؛ بەندکرانی مووسەوی و کەڕووبی لە لایەن خامنەیی لە ماڵە خۆیاندا، قەدەغەکردنی دەرکەوتنی خاتەمی سەرۆککۆماری هەشت ساڵەی ڕێژیم لە میدیای فەرمی ڕژیمدا، پەسەندنەکردنی سەلاحییەتی هاشمی ڕەفسەنجانی بۆ بەشداری لە پرۆسەی بەناو هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری و پاشان خنکاندن و کوشتنی، چارەنووسی ئەحمەدی نژاد دەست پەروەردەی خامنەیی و...هتد نموونەی بێشوماری هەڵسوکەوتی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئەو کەسانەدایە کە جگە لە کۆیلایەتی و خزمەتکردن بەم دەسەڵاتە و بێگومان خیانەت لە میللەتەکەیان هیچی تریان لە کارنامەی ژیانی سیاسیاندا نییە!

ئێستا پرسیار ئەوەیە، بەم پێشینە دوورودرێژەی کۆماری ئیسلامی لە نەهێشتن و پەراوێزخستنی نەیارەکانی و تەنانەت لایەنگران و بەشێک لە دەسەڵاتدارانی خۆی، ئایا هیچ ڕێگەیەکی تر جگە لە خەبات و بەرخۆدان بۆ گەیشتن بە مافە زەوتکراوەکانی کورد دەمێنێتەوە!

ڕاستییەکە ئەوەیە کە گەورەکردنەوەی ئەو جۆرە بابەتە بێبنەمایانە ئەگەر هەڵقوڵاوی مێشکی کەسانی بێهەڵوێست و کاڵفام نەبێت بێشک جگە لە خیانەت هیچی تر نییە! گومانی تێدا نییە کە ئامانجی هەندێک کەس لە ورووژاندنی ئەو جۆرە بابەتانە تەنها تێکوشانێکە بۆ پاساوهێنانەوە بۆ هەڵە سیاسییەکانی ڕابردوویان و لە ڕاستیدا لە واقیع هەڵاتن!

خاڵی کۆتایی و گرنگ کە هەرگیز نابێت لەبیر بکرێت ئەوەیە کە ئەگەر ئەو بەرگرییە ڕەوا و قارەمانانەی پێشمەرگە نەبوایە، ئێستا هیچ شتێک لە ڕۆحی خۆڕاگری و بەرخۆدان لە کوردستان نەمابوو. ئەو خۆڕاگری ئازا و بوێرانەی ژنان و پیاوانی کورد لە بەرگی پیرۆزی پێشمەرگەدا بوو کە خەونی کۆماری ئیسلامی بۆ بەچۆکداهێنانی ئیرادەی کوردستان شێواند. ئەوەی لە شۆڕشی ژینا لە کوردستان ڕوویدا، درێژەی هەر ئەو بەرگرییەکی ڕەوایە بوو، ئەمجارەیان لە شەقام و بە کەرەستەیەکی جیاواز! بزووتنەوەیەکی زەبەلاح کە نیشانی دا کە ڕەنگە کۆماری ئیسلامی خاکی کوردستانی داگیر کردبێت، بەڵام ڕۆحی خۆڕاگری و ئازادیی گەلی کورد زیندووە!

کوردستان لەسەر پێیە و لە هەموو کاتێک بەئاگاترە و ئەم بەئاگاهاتنەوەش بەرهەمی ئەو نەمامەیە کە پێشەوای گەورە لە کوردستان چاندی و ئێستا بە کەرامەتی خوێنی هەزاران شەهید لەم خەباتە درێژخایەنەدا بۆتە دارێکی پان و بڵیند، دارێکی پتەو کە ئێستا بە پانتایی ئەم جوغرافیایە زیندانیکراوە لە ئاگری هەتا دالاهۆ ڕیشەی داکوتاوە و لق و شاخەکانی سێبەری سەری هەر شۆڕشگێڕێکی ئەم کوردستانەن. ئیتر نە تەور و بیوری دەستی داگیرکەر، نە بیرۆکەی هەڵە و ناڕاستی خەڵکانی بێهەڵوێست و کاڵفام، نە پەلەقاژەی تاقمێک سەرلێشێواو و دۆڕاوی سیاسی و نە خەنجەری دەستی بەکرێگیراو، ناتوانێت پێش بە گەورەبوون و بەرزبوونەوەی بگرێت.

ئەو ئازارەی لە ئێوەیە لە دڵی ئێمەشدایە

[پەیامی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە بۆنەی ١٦ی سەرماوەز ڕۆژی کەمئەندامان]

لە ڕەوتی خەباتی مافخوازانەی بزووتنەوەی کوردستان و حیزبی دێموکراتدا، کەم نین ئەو پێشمەرگە قارەمان و تێکۆشەرانەی لە سەنگەری بەرگریدا، یان بە هۆکاری تێرۆر یان لە کاتی بۆمباران و هێرشی مووشەکیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ سەر بنکەکانی هێزی پێشمەرگەدا، بەداخەوە بە توندی بریندار بوون و بەشێک لە جەستەیان بەختی ڕێگا و ڕێبازی گەلەکەیان کردوە.

یەکێک لەو ڕووداوە تاڵ و ناخۆشانەی کراوەتە نموونەیەک بۆ دیاریکردنی ڕۆژی کەمئەندامانی حیزبی دێموکرات، ڕووداوی تاڵی تێرۆری تێکۆشەری ناوداری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، مامۆستا مەلا حەسەنی شێوەسەڵییە کە لەو ڕۆژەدا بەڕێزیان لە ڕێگای چەند بەکرێگیراوێکی کۆماری ئیسلامییەوە و بەهۆی بۆمبێکی جێکراوە لە کتێبێکدا بەتوندی بریندار و چەند ئەندامێکی جەستەی لە دەست دا.

بێگومان ئەم ڕووداوە تاڵانە نەک نەیانتوانیوە پێش بە ورەی خەباتگێڕانی بەبیروباوەڕی حیزبی دێموکرات بگرن، بەڵکوو بەگوڕ و تینی زیاترەوە لە مەیدانی خەباتدا ماونەتەوە و ئەوەی لە دەستیان هاتووە بۆ بەرەوپێشبردنی خەباتی گەلەکەیان لەپێناو ئازادی و ڕزگاریدا درێغییان نەکردوە. بۆیە جێی خۆیەتی لەم ڕۆژەدا لە بەرانبەر فیداکاری و گیانبازیی ئەو تێکۆشەرانەدا دەستی ڕێز بە سینگمانەوە بنێین و پێیان بڵێین: حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە چاوی ڕێز و پێزانینەوە لە هەموو زەحمەتەکانتان دەڕوانێ و ئازارەکانتان بە ئازاری خۆی دەزانێ.

دیارە لە ڕۆژژمێری ڕێکخراوی نەتەیەکگرتوەکانیشدا ڕۆژێک بە ناوی ڕۆژی کەمئەندامان دیاری کراوە کە ئەوەش نیشانەی گرینگیدانی نەتەوە یەکگرتوەکان بەو بەشەی کۆمەڵگەی مرۆییە، بەڵام جیاواز لە کەمئەندامانی ئاسایی کە ڕەنگە زگماک وابووبن، یان لە ڕووداوێکی چاوەڕواننەکراوی دواتردا بەشێک لە جەستەیان لەدەست دابێ، بەداخەوە لەنێو گەلی ئێمەدا کەم نین ئەو کەسانەی بەدەستی ڕێژیمەکانی زاڵ بەسەر کوردستاندا و لە ئاکامی شەڕی داسەپاو بەسەر کوردستان، یان تەقینەوەی مین و پاشماوەکانی شەڕدا، تووشی کەمئەندامی بوون، کە جێگای خۆیەتی لە هەموو بوارێکەوە ئاوڕی زیاتریان لێبدرێتەوە. بەڵام مخابن کۆماری ئیسلامیی ئێران نەک هەر ئاوڕ لەو بەشە لە کۆمەڵگەی زیاندیتووی کوردستان ناداتەوە، بەڵکوو سیستماتیک مافەکانیان پێشێل دەکات.

لەم چەند ساڵەی دواییدا و لە ڕەوتی بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی)شدا کۆمەڵێک لە لاوانی تێکۆشەری وڵاتەکەمان لە کاتی خۆپیشاندانی سەر شەقامەکان یان لە گرتووخانە و زیندانەکان بە دەستی هێزە بەدناوەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران، بەشێک لە جەستەیان و بەتایبەتی چاویان لە دەست دا و بەختی ڕێگای ڕزگاریی گەل و وڵاتەکەیان کرد. ئەوانیش وێڕای هەڵگرتنی برینی قورس، بە شێوازی جۆراوجۆر و تایبەت درێژە بە کار و چالاکیی خۆیان دەدەن. بۆیە لەم ڕۆژەدا هەموومان ڕێز لە فیداکاری و ڕەنج و ئازارەکانی ئەوانیش دەگرین و پێیان دەڵێین برین و ئازاری ئێوەش بە ئێش و برینی خۆمان دەزانین، و پێکەوە و بە هاوکاری و یارمەتیی یەکتر خەباتەکەمان هەتا سەرکەوتنی یەکجاری درێژە پێ دەدەین.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەم ڕۆژەدا، –واتە ١٦ی سەرماوەز ڕۆژی کەمئەندامان– بە تێکڕا، ڕێز لە فیداکاری و زەحمەتەکانتان دەگرێ. بێگومان خەبات و خۆڕاگریی ئێوەی ئازیز دەبێتە نموونە و سەرمەشقی لاوانی ئەمڕۆمان، و ئێوەش وەکوو ڕەمزی فیداکاری و خۆڕاگری و قەڵای لەگیران نەهاتووی گەلەکەمان.

بەو هیوایەی ئاکامی خەبات و تێکۆشان و هاوکات زەجر و زەحمەتەکانی ئێوەی خۆڕاگر، ئازادی و ڕزگاریی گەل و وڵاتەکەمان لە ژێردەستی بێ.

ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١٥ی سەرماوەزی ١٤٠٣

ڕۆژی ئەرک و وەرزی ئەمەگ

شەماڵ تەرغیبی

لە مێژووی جووڵانەوە و خەباتی پڕ لە هەوراز و نشێوی نەتەوەکەماندا بە گشتی و خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەتایبەتی، بۆ گەیشتن بە ماف و ئازادییەکانی گەل و دابینبوونی مافی نەتەوایەتی و دێموکراسی لە کوردستان، ژمارەیەکی بەرچاو لە ڕۆڵەکانی کورد لە ڕیزی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتدا لە شەڕ دژی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران، بەتوندی بریندار بوون و بەشێک لە جەستەیان پێشکەش بە ئازادیی گەل و نیشتمانەکەیان کردوە.

لە خەباتی بێوچانی حیزبی دێموکراتدا کەم نین ئەوانەی بەشێک لە جەستەیان لەدەست داوە، یا زامی قورسیان هەڵگرتوە کە وەک هێمای فیداکاری و گیانبازی دەناسرێن و دەتوانین بڵێین سەرباری زامە قووڵەکانیان هێشتا بە ئیمانەوە لە سەنگەری ئازادیخوازیدا ماونەتەوە و بە شانازییەوە باس لە ڕابردووی تێکۆشانیان دەکەن و نەک لە دانی نرخە قورسەکەی خەبات پەشیمان نین، بەڵکوو پتەوتر لە ڕابردوو لەو سەنگەرەدا ماونەتەوە و هیوا دەبەخشنەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ دەربڕینی ئەمەگناسی و ڕێزگرتن لە تێکۆشانی هەموو ئەو تێکۆشەرانەی لە ڕەوتی خەبات و تێکۆشان لەپێناو ئامانجەکانی نەتەوەی کورد و لە ڕیزی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا، چ بەشێوەی تێرۆر، پیلانی جۆراوجۆری جینایەتکارانی ڕێژیم، یا لە سەنگەری بەرگری بەرانبەر بە نەیارانی کورددا ئەندامێک یا چەند ئەندامی جەستەیان لەدەست داوە و لەگەڵ ژیانی کەمئەندامی بەرەوڕوو بوون، بەڵام کەمئەندامبوون نەیتوانیوە بەربەست بێ لە درێژەدان بە تێکۆشان و تەنانەت بیروباوەڕی ئازادیخوازانەیان پتەوتر و ئیرادەیان لێبڕاوانەتر بووە، ڕۆژێکی وەک ڕۆژی کەمئەندامانی حیزب دیاری کرد.

ڕۆژی ١٣ی سەرماوەزی ساڵی ١٣٩٧ی هەتاوی ناوەندی سیاسیی حیزبی دێموکرات ڕۆژی ١٦ی سەرماوەزی وەک ڕۆژی کەمئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دیاری کرد. ڕۆژێک کە لەودا هاوڕێی تێکۆشەر و ماندوویینەناس، پێشمەرگە و فەرماندەی ڕۆژانی سەختی خەبات کاک حەسەن شیوەسەڵی لە ١٦ی سەرماوەزی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی و لە پیلانێکی دارێژراوی ڕێژیمی جینایەتکاری کۆماری ئیسلامی ئێراندا تیرۆر کرا و هەر دوو دەست و هەر دوو چاویشی لەدەست دا.

دیاریکردنی ڕۆژی ١٦ی سەرماوەز وەک ڕۆژی کەمئەندامانی حیزبی دێموکرات، ڕێزلێنان و ئەمەگناسییە بۆ هەموو ئەو تێکۆشەرە خۆنەویستانەی کە بەشێک لە جەستەیان لە پێناو مافە ڕەواکانی نەتەوەی کورد لەدەست داوە. کەمئەندامانی حیزبی دێموکرات لە ڕیزی خۆشەویستترین ڕۆڵەکانی کوردستانن کە لە پێناو بە سەرکەوتن گەیاندنی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد و بۆ پێکهێنانی کۆمەڵگایەکی ئازاد و دێمۆکراتیک کەوتنە بەر تیغ و تیر و تیرۆری جینایەتکارانی ڕێژیم و بەشێک یان چەند ئەندامی جەستەیان لەدەست داوە.

ڕۆژی ١٦ی سەرماوەز، هەروەها یادی ئەو هاوڕێیانەمانە کە لە چاڵەڕەشەکانی کۆماری ئیسلامی تەنیا بە تاوانی حەقبێژی و حەقخوازی لە ژێر قورسترین ئازار و ئەشکەنجەی ڕێژیمی جینایەتکاری ئیسلامی ئێران تووشی کەمئەندامی بوون.

دوژمنانی حیزب و نەتەوەکەمان بە بریندارکردنی جەستەی پێشمەرگە و تێکۆشەرانی کوردستان قەت نەیانتوانیوە و ناشتوانن ئیرادەی پۆڵایینی ئەوان بەچۆکدا بێنن، بێشک کەمئەندامانی حیزب چ ئەوانەی ئێستاش لە ڕیزی پێشمەرگایەتیدا ماون و چ ئەوانەی لە تاراوگە و لە نێوخۆی وڵاتدا دەژین، ئێستاش کۆڵەکەی ڕاپەراندنی کار و چالاکییەکانی حیزبەکەمانن.

هەر بۆیەش گەلی کورد و تێکۆشەرانی کوردستان هەمیشە وەکوو ئەرکێکی نیشتمانی بە چاوی ڕێز و ئەمەگناسییەوە دەڕواننە ئەو کەسانە کە لە پێناو مافی نەتەوایەتی و دادپەروەری و ئازادیدا کەوتوونەتە بەر پەلاماری دڕندانەی داگیرکەرە تێرۆریستەکانی کوردستان و لەو پێناوەدا چەند ئەندامی جەستەیان بە بارەگای ئازادی و مافی نەتەوایەتی کورد بەخشیوە.

کەمئەندامان ڕاستە لە ژیاندا ماون بەڵام لەگەڵ ژان و ئازار و نەهامەتییەک هەڵدەکەن کە ڕەنگە ڕۆژانە دەردی نزیک لە مەرگ و شەهیدبوون بچێژن و سەرلەنوێ بۆ ژیانی پڕ ژانی کەمئەندامەتی تێهەڵچنەوە؛ بۆیە لەم پێناوەدا پێڕاگەیشتن بە بنەماڵە و جگەرگۆشەکانی کەمئەندامان نەک هەر ئەرکێکی نیشتمانییە بەڵکوو ئەرکێکی ئینسانی و ئەخلاقی هاوسەنگەران و هاوبیران و هاوئامانج و تێکڕای خەڵکی کوردستانە، ڕاستە ئەو ئەرکانە لە پێشدا بەرەوڕووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەبێتەوە کە خاوەندارەتی شەهیدان و کەمئەندامانی دەکا؛ بەڵام مادام ئەرکەکە ئەرکێکی نیشتمانی- ئینسانی و ئەخلاقی و شۆڕشگێڕییە هەموو تاکەکانی کۆمەڵگە دەگرێتەوە. ئەوەش بەزەیی نییە چوونکە کەمئەندامان لەوە گەورەترن ئێمەمانان بەزەییمان پێیان دابێ بەڵکوو ئەوان فیداکار و جەستەبەخش و قارەمانانی نەتەوەکەمانن کە هەموو لایەکمان دەبێ دەرسی باوەڕمەندی و فیداکارییان لێ فێربین و لە هەمان کاتدا ئەرکە نیشتمانی – ئینسانی، ئەخلاقی و شۆڕشگێڕانەمان بەجێ بێنین و ئەمەگناسیمان بەرانبەریان دەربڕین.

کاتی ئەوەیە سەرلەنوێ بەڵێنییەکانمان بەرانبەریان نوێ کەینەوە و پێیان بڵێین ئێوە بۆ ئێمە نموونەی فیداکارین، ورەی بەرز و باوەڕی پتەوتان هاندەری بڕینی ڕێگای دژوار و پڕ هەوراز و نشێوی گەیشتن بە ئامانجمانە و جێگاتان لە گۆڕەپانی خەبات، دیار و بیرتان ڕێنوێنی ڕێگامانە.

ڕاڤەی فتوا و دەوری قورئان لە ستراتێژی کۆماری ئیسلامیدا بۆ لەنێوبردنی کورد و جوولەکە

شاڕوخ حەسەنزادە

چەند ساڵ پێش، هەواڵدەریی "دفاع مقدس" لە سەروبەندی ساڵیادی فتوای خومەینی دژ بە خەڵکی کوردستان (٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨) لە ڕاپۆرتێکدا ئاماژە بە "حەدیس"ێک دەکا کە لە کتێبی "بحارالانوار، ج ٦٠، ص٢١٦" دا هاتوە و دەڵێ: ئیمامی کازم فەرموویەتی؛ "پیاوێک لە قومەوە ڕادەبێ و خەڵک بەرەو حەق هان دەدا، لە دەوروپشتی ئەو، قەومێک وەک پارچە پۆڵا کۆ دەبنەوە و لافاوی ڕووداوەکان وەلەرزینیان ناخات، لە شەڕ ماندوو نابن و ناترسێن، پشتیوانیان خوایە و، لە ئاکامدا خودا دەگەڵ بڕوادارانە". هەر ئەو جۆرە گێڕانەوە و ڕیوایەت سازکردنانە دەبنە هۆی ئەوەیکە ئایەتوڵڵا خومەینیش دوای ڕەوگیرکردنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە بەرامبەر دوو پرسی نێوخۆیی و دەرەکی هەڵوێستی ئایینی لەسەر بنەمای دەقی پیرۆزی ئیسلامی وەک نوێنەری خوا لەسەر زەوی، وەربگرێت؛ یەکەم، پرسی کورد و دووهەمیش، فەلستین.

لەهەمبەر پرسیی ئازادیخوازانی کورد و بزووتنەوە سیاسییەکەی، بەوپەڕی تووڕەییەوە بەپێی ئایەتی ٢٩ی سووڕەتی فەتح (والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم)، فتوای قەتڵوعامی کورد دەدا و لە کۆتاییشدا جەخت لەسەر ئەو باوەڕە دەکاتەوە کە: "ئەو نێهزەتەی ئەوان قەت پاشەکشە ناکات و بەرەو پێشەوە دەچێت، ئەگەریش خوای نەخواستە ئەو ڕەوتە پاشەکشە بکات، ئێوەش دەبنە قوربانیی هەڵەکانی خۆتان، کەواتە واباشە بگەڕێنەوە باوەشی ئوممەت (ئیسلام)".

بۆ ڕاڤە و تەتەڵەی ئەو برگەیە لە ئایەتی ٢٩ی سووڕەتی فەتح دەبێ بۆ ئایەتی پێشتر (٢٨) بگەڕێینەوە کە دەڵێ: "هوالذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهر علی الدین کله و کفی بالله شهیدا" (هەر خودایە کە پێغەمبەری خۆی نارد و ڕێنوێنی و دینی ڕاستیشی ڕەگەڵ خست؛ هەتا بەسەر هەموو دینێکا زاڵی بکا. خواش بۆ ئاگالێبوون بەسە). دوای ئەمە لە سووڕەتی ٢٩دا دیسان ناوی پێغەمبەر پاتە دەبێتەوە: "محمد رسول الله والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم"... (محەممەد نێردەی خودایە (لێرەدا خومەینی خۆی بە جێگای نێردەی خوا پێناسە دەکات و وەک دوامین نێردەی لەسەر زەوی دەشوبهێنێت)، ئەوانەش کە دەگەڵ ئەون، لە بەرانبەر دوژمنان توندوتیژ و لە نێوخۆدا دلۆڤانن) واتە ئەگە بۆ باوەشی ئوممەت-لێرەدا ئەو تێرمە بریتییە لە؛ گەڕانەوە، پێمڵبوون بە باوەڕ، ئایدۆلۆژی و چوارچێوەی دیاریکراوی خومەینی و حکوومەتەکەی کە لە چەمکی ئوممەت وەک گرنگترین دابەشکاریی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بە نەرینی ئیسلام لەبەرامبەر میللەت و نەتەوەی وەک چەمکێکی نوێی سیاسی، نەگەڕێنەوە بەوپەڕی سزای خۆتان دەگەن.

بیرۆکەی "ئومولقەرای"(ام القرای)، تیۆرییەکە بۆ باسکردن لە ئامانجەکان و هێڵە گشتییەکانی سیاسەتی دەرەوەی و تەتەڵەی سنوورەکانی هێز لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا، کە قورسایی ئەو ڕێژیمە لەسەر ئاستی جیهان بە تایبەت دنیای ئیسلام زیاتر دەکات. بەپێی ئەو بیرۆکەیە جیهانی ئیسلام یەک ئوممەتە و بنەمای یەکگرتوویی ئوممەت، سەرکردایەتییەکەیەتی، ئەگەر وڵاتێک بتوانێت بە دامەزراندنی حکوومەتێکی ئیسلامی ئاستی ڕێبەرایەتی خۆی بۆ سەرووی سنوورەکانی بپەڕێنیتەوە، دەتوانێ وەک ئومولقورای جیهانی ئیسلامی پێناسە بکرێ. بە باوەڕی داڕێژەرانی ئەو بیرۆکەیە، ئێرانی دوای شۆڕش ڕێک دەتوانێ ئەو ڕۆڵەی هەبێ و بە دامەزراندنی حکومەتی ئیسلامی بە پێوانەی ویلایەتی فەقیهـ خومەیەنی، هەم ڕێبەری ئەو ڕێژیمەیە و هەم لە ئاستی ئوممەتی ئیسلامدا ڕێبەرە (واتە دووجار ڕێبەرە)، کەواتە بەم شێوەیە ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران جیا لە بەرژەوەندییەکانی خۆی دەبێ بیر لە بەرژەوەندی و سەرکەوتنی جیهانی ئیسلامیش بکاتەوە، لە بەرامبەریشدا دەبێ وڵاتانی دیکەی ئیسلامی بەرگری لێ بکەن. هەر بۆیە خومەیەنی لە سەرەتاوە دوژمنایەتی و دژایەتی خۆی بە درووشم، بە کردەوە و ئاشکرا بەپێی بنەما، ڕێسا و دەقە ئایینییەکانی ئۆلی ئیسلام دەربڕیوە.

سەرکوتی گەلی کورد وەک نوێنەری سەرجەم ئازادیخوازانی ئێران و دژبەری ئەو ئایدۆلۆژییە کۆنەپەرستانەیە لە نێوخۆ بەپێی فەرمانی جیهاد و ئایەتی باسکراوی سەرەوە لە ئەرکە هەرە خێراکانی ئامانجی ڕێژیم سەیر کراوە، هەروەها درووشمی "ئازادیی قودس (فەلستین) لە کەربەلاوە تێدەپەڕیت" و زایۆنیزم وەک هەوێتی نەتەوەیی جوولەکەی ئیسرائیلی دەبێ لەنێو بچێ، بوون بە بناغەی دۆکتورینی کۆماری ئیسلامی و هەردووک ڕێبەری ئەو ڕێژیمە بە شێوازی جۆراوجۆر و هاوتاکردنی خۆیان دەگەڵ خوا و پێغەمبەر بەستێنی هێرش بۆسەر ئەم دوو نەتەوەیەیان خۆش کرد کە دیاربوو لە بەرامبەر گەیشتن بە ئامانجە بەرزەکانیان وەستابوونەوە یان ڕێگر بوون.

سەپاندنی شەڕی بەردەوام بە نەتەوەی کورد وەک تاکە هێزی دژبەری ڕاستەقینە لە بەرامبەر پەرەسەندنی ئەم تیۆرییە، شەڕی ئێران و عێراق، کەڵکوەرگرتن لە دەرفەتی ڕووخانی ڕێژیمی سەدام لە عێراق و بزووتنەوەکانی بەهاری عەرەبی، دامەزرانی هێزگەلێکی جێگرەوە لە وڵاتانی سووریە، عێراق، لوبنان، یەمەن بە ئایدۆلۆژی تایبەت (بە شیعە و سوننەوە)، بەربەرەکانی دەگەڵ هێزەکانی ڕۆژئاوا لە ناوچە بەتایبەت دوای هێرشی تیرۆریستیانەی حەماس بۆسەر ئیسرائیل، ستراتێژیی ئەو ڕێژیمە خۆیاتر دەکات.

خامنەیی لە گوتارێکدا لە کۆڕێک (٢٦ خەرمانانی ١٣٩٤) ڕێک لەسەر قسەکانی خومەینی مکوڕ بوون لەهەمبەر "والذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم..." چەندپاتەی کردەوە کە؛ "دەبێ ئەم خاڵە وەک دەرسێکی گرنگ وەربگرین و بە دڵنیاییەوە بەدوایدا بچین، هەر بەو پێیەش دەبێ پشتیوانی لە شوناس و هەوێتی ئوممەتی ئیسلامی و مەزڵوومەکان بکەینەوە بە بێ جیاوازی لە شیعە یان سوننە بوون، ئەوە ڕێگا و ڕێبازی ئێمەیە".

بە قسەی ئاخوندێکی نزیک لە خامنەیی -محەممەد سەعیدی، نوێنەری ناوبراو لە قوم- کاتێک خامنەیی لەدایک بووە ناوی ئیمامی یەکەمی شیعەکانی هاوار کردووە: یا علی"! دواتریش بۆ ئەوەیکە بۆنی خومەینی بگرێ و ببێتە مەرجەع دەچێتە قوم. ناوبراو لە ١٠ی بەفرانباری ١٤٠٢، لە ماڵە قاسم سولەیمانی بانگەشەی خوایی کرد! قۆناغێکی سەرووتر لە ڕاگەیاندنی "نەبووەت" هەر وەک ئەو پێغەمبەرانەی دەیانوت قسەی خوا بە بە زمانی خۆیان دەڵێنەوە، یان ئەو "مەداح"انەی بەرەوڕووی ئەو دادەنیشن و پێی هەڵدێن و وەک ئیمامی عەلی و جێگرەوەی ئیمامی زەمان شاباشی لێ وەردەگرن، ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە ٣٤ ساڵ بەرلە ئێستا لە ئەنجوومەنی خوبرەگان گوتبووی: "دەبێ بۆ حاڵی ئەو کۆمەڵگەیەی ئەو ڕێبەری بێت، بە خوێن بگری"، حوجەتولئیسلامێک کە خێرا دوای ڕۆنیشتن لەسەر کورسی ڕێبەری بوو بە "ئایەتوڵڵای عوزما".

ڕێبەڕی ئێستای شۆڕشی ئیسلامی ئێران چەند ساڵ پیش، کاتێک دەگەڵ سکرتێری بزووتنەوەی جیهادی ئیسلامی فەلستین دانیشت، ئاماژەی بە شکانی حکوومەتی ئیسرائیل (ڕێژیمی زایۆنیستی) کرد و ڕایگەیاند ئەگەرچی وڵاتانی عەرەبی نەیانتوانیوە تێکی بشکێنن بەڵام بەهۆی خەڵکی فەلستین و گرووپە بەرگریکارەکانەوە بەچۆک دادێت و ئەو ئاواتەمان دێتە دی، تەنانەت پێشبینیی ئەوەشی کردبوو هەتا ٢٥ ساڵی دیکە "ڕێژیمی زایۆنیستی" بەیەکجاری لەنێو دەچێت. ئەم بۆچوونەش هەر وەرگیراو لە نەریتی ڕاڤەی دەقەکانی پیرۆزی ئیسلامە کە بۆ سەرکەوتنی حەق بەسەر ناحەقدا دەگەڕێتەوە، ئەمەش بنەمای سەرەکی و هەرەگرنگی نیزامی خوڵقێنەرە ڕێک وەک ئەو ئایەتەی کە دەڵێ: ولیمحص الله الذین آمنوا و یمحق الکافرین.. ئەو (سەرکەوتن و ژێرکەوتنانەش) بۆ ئەوەیە کە، ئەو کەسانەی -لەڕووی ڕاستەقینە- ئیمانیان هێناوە پاقژ ببنەوە و کافرەکانیش لەنێو بەرێت... . دواڕۆژی مێژوو بە تێپەڕینی زەمەن بە ئاراستەی هاوێرکردن بڕوادارن لە کافران دەچێتە پیش، جا هەر بە پێی دەقەکانی قورئان لەنێوچوونی ئیسرائیل نزیکە و دێتە دی. ئەوان پێیان وایە بەپێی ئایەتەکانی ٧٦ و ٧٧ی سووڕەتی "ئەسرا" کە بەردەنگەکەی پێغەمبەرە؛ هاتووە: و ان کادو لیستفزونک من الارض لیخرجوک منها و اذا لا یلبثون خلافک الا قلیلا. سنه من قد ارسلنا قبلک من رسلنا و لا تجد لسنتنا تحویلا.. نزیک بوو -کافرەکان- تۆ لەم نیشتمانە وەدەر بنێن و دوای تۆش ماوەیەک هەدایان نەدەدا -تووشی سزای خوا دەبوون- (نەبوونی دەرفەتی دوژمنان دوای ماوەیەکی کورت) شێوازێکە کە بەردەوام لەسەر ئوممەتی پێغەمبەرەکان کە بەرلە تۆش ناردوومانن بەردەوام بووە و بۆ شێوازی ئێمە ئاڵوگۆڕێک پێکنایەت.

بەپێی ئەم دوو ئایەتانە یەکێک لە نەریتەکانی بەردەوامی خودا، لەنێوبردنی ئەو گەلانە بووە کە نێردەی خوایان لە نێشتمانەکەیان وەدەر ناوە، تێرمی "لا یلبثون"-هێندەی پێناچێت، ئاماژەیە بەو سزایەی لە ماوەیەکی نزیکدا ڕوو دەدات. ئەم نەریتەی بەهیلاکچوونی زاڵمان لەبەر وەدەرنانی نێردراوانی خودا لە ئایەتی ١٣ی سووڕەتی ئیبراهیم پاتە دەبێتەوە. یان بە ڕوانینێکی دیکە ئەوان پێیان‌وایە گەندەڵی و بەدفەڕی تۆرەمەی ئیسرائیل سنوورەکانی تێپەڕاندوە و خەڵکانێکیان بۆ دەنێرن کە لە ماڵەکانی خۆیان بەدوایاندا بگەڕێن و بیانکوژن و ماڵیان بەتاڵان ببن. لە ئایەتی ٤ی سووڕەتی ئەسرادا هاتوە؛ وقصینا الی بنی اسرائیل فی الکتاب لتفسدن فی الارض مرتین ولتعلن علوا کبیرا؛ لە کتێبە ئاسمانیەکەشیان هەواڵمان بە کوڕانی تۆرەمەی ئیسرائیل داوە، بەدڵنیاییەوە دووجاران لە نیشتمانەکەیان گەندەڵی و بەدفەڕی دەکەن و ئەمەش دەبێتە سەرکێشییەکی مەزن. هەروەها لە ئایەتی ٥ دا هاتووە؛ فاذا جاء وعد اولاهما بعثنا علیکم عبادا لنا اولی باس شدید فجاسوا خلال الدیار وکان وعدا مفعولا. هەرکات ئێکەم لەم دوو هەلانە هاتەبەر، چەند عەبدێکی هەرە ئازای خۆمان ناردنە سەر ماڵ و حاڵتان (بۆ کوشتن و تالان و برۆ)، گشت وڵاتیان لێ ئاژنین. ئەم بڕیارەش جێبەجێ دەکرێ.

ئەوان بەپێی کۆمەڵێک خوێندنەوە و تەفسیر، پێیان‌وایە ئەمە ڕێک ئاماژەیە بە لەنێوچوونی ئیسرائیل کە هەمەن تێکشکانی ڕێژیمی زایۆنیستییە و دەبێ بەدەستی ئەوانەوە ڕوو بدات.

هەمیسان بە شێوەیەکی گشتی، ئەو بیانووە ئایینییە بۆ کوردەکانیش چەند پاتە دەبێتەوە و جارێک لەژێر ناوی "ئەنفال" وەک ناوی یەکێک لە سووڕەتەکانی قورئان، جارێک بەناوی کافر و جارێکیش وەک نەتەوەیەک کە ئازا و شەڕکارن و دەبێ دەستیان بەسەردا بگیرێت دەبێتە بەڵگە و بیانوو بۆ لەنێوبردن و سڕینەوەیان لەسەر گۆی زەوی. لە ئایەتی ١٦ی سووڕەتی "فەتح" دا هاتووە: قل للمخلفین من الاعراب ستدعون الی قوم اولی بأس شدید تقاتلونهم او یسلمون. بەوانەی کە (لە بەشداریی حودەیبیە)، دواکەوتن، بڵێ؛ لە داهاتوویەکی نزیکدا، بانگ دەکرێن بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ خەڵکێکی خاوەن زەبری توند (واتە ئازاو جەنگاوەر) یان شەڕیان لەگەڵ دەکەن یان ئەوان مسوڵمان دەبن، جا ئەگە گوێڕایەڵیی بکەن، خودا پاداشتێکی جوانتان دەداتێ، ئەگەریش نا ئەوا خوا سزایەکی پڕئێشتان دەدات. وەک لە تەفسیری "در المنثور"دا هاتووە و "ابن أبی حاتم" لە زار "أبو هریره"وە دەگێڕێتەوە: مەبەست لەوانە، کوردەکانن. "ابن کثیر"یش دەڵێت: أبو هریره وتوویەتی: پێغەمبەر فەرمووی: (تقاتلون قوما نعالهم الشعر): شەڕ لەگەڵ نەتەوەیەک دەکەن، پێڵاوەکانیان لە تووکە، ئەوانە کوردەکانن.

ئەگەرچی هەموو ئەو دەقە پیرۆزانە لە ڕوانگەی ئایدۆلۆژی تەسکی ئەو ڕێبەرانەی دژە کورد و جوولەکەن، وەک دژبەرایەتی دەگەڵ ئەمانە بۆ سڕینەوەیان بە مەرازی تایبەت شرۆڤە دەکرێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، سەرجەم ئەو ڕاڤانە تەنیا لە چوارچێوەی بەرتەنگیی هزر و ئاوەزیان دا شەقڵی گرتوە و هیچ ئاوەڕۆی بەسەر ڕاستییەوە نییە و کەڵکاژۆوەرگرتنێکە لەم ئایەت و گێڕانەوانە بە قازانجی مەرام و ئامانجی خۆیان کە بتوانن بەم شێوەیە خەڵکی ساویلکە و ئاسایی کۆمەڵگە بگەوجێنن بە قازانجی ستراتێژی خۆیان بەکاریان بێنن و دە گژ نەتەوەی کورد و جوولەکەیان ڕۆبکەن. هەرچەند لە چەند دەیەی ڕابردووە سەرجەم ئەم شرۆڤە و ڕاڤانە جێگای سەرنجن بەڵام ئەوەی ئێستا هەستی پێ دەکرێ و شیمانە دەکرێ، گوشارەکانی سەر ئەم دوو نەتەوەیە گەیشتووتە ئاستێک خۆیان پێکەوە هاوتەریب بکەن و هەربینا پێچەوانەی هەموو ئەو باسانە، بە ئامانجی خۆیان بگەن.

لە ڤییەنەوە بۆ ژنێڤ
لە تێرۆرەوە بۆ مووشەک و بۆمبی ئەتوم

عەلی بداغی

لەمێژساڵە ڤییەن و وتووێژەکانی ڤییەن بۆ کۆماری ئیسلامیی ئێران دەرفەتی بەهێزبوون و مانەوە لە دەسەڵاتی دەستەبەر کردوە. چ ئەوکاتەی لە ٢٢ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٨دا د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی لەسەر مێزی بەناو وتووێژ تێرۆر کرد؛ چ ئەوکاتەی هەر لە ڤییەن و لە ٢٣ی پووشپەڕی ١٣٩٤دا ڕێککەوتنامەی "بەرجام"ی لەگەڵ وڵاتانی (٥+١) ئیمزا کرد. ستراتیژیی کۆماری ئیسلامی لە بەناو دانوستانەکانی ڤییەندا هەموو کاتێک فریودان و لەخشتەبردن بووە، چ ئەوکات کە دەیویست بە لەداوخستنی د. قاسملوو بە ناوی وتووێژ و تێرۆکردنی، بزووتنەوەی سیاسیی کورد و خەبات و خۆڕاگریی حیزبی دێموکرات تووشی نسکۆ بکات. چ ئەوکاتەی بەتەما بوو لە ڕێگای وتووێژەکان و بەرجامەوە بەسەر قەیرانە ئابوورییەکانیدا زاڵ ببێ و هەل و دەرفەتی زیاتری بۆ پەرەپێدان بە بەرنامەی ناوکی، پیشەسازیی مووشەکی و هەژمۆنی و باڵادەستیی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دەست بکەوێت. ڤییەن و ترۆئیکای ئورووپاش هەموو جارێ ئەو دەرفەتەیان بە کۆماری ئیسلامی داوە و دەستی ئەو ڕێژیمە سەرەڕۆ و دیکتاتۆرەیان بۆ تەڕاتێنی سیاسی و نیزامی لە ناوچە و جیهاندا ئاوەڵا کردوە. نموونە بەرجام کە بووە هۆی ئەوەی کۆماری ئیسلامی بۆ سیستمی دراو و ماڵیی جیهان بگەڕێتەوە، سزا سیاسی و ئابوورییەکانی شوڕای ئەمنییەتی نەتەوە یەکگرتووەکانی لەسەر لابچێ، سەدان میلیارد دۆلار پارەی بلۆکەکراوی بۆ بگەڕێتەوە، دەرکی وەبەرهێنانی دەرەکیی بەڕوویدا بکرێتەوە و، کۆماری ئیسلامیی ئێران هەموو ئەو کرانەوەیەی بۆ بەهێزکردنی پێگەی سەربازی و مووشەکیی خۆی قۆستەوە و دەستی بۆ یارمەتیدان و تەیارکردنی پتری میلیشیاکانی لە ناوچەدا ئاوەڵاتر کرد.

ترۆئیکای ئورووپا ئەمجارەیان لە ژنێڤ و لە کاتێکدا کۆماری ئیسلامی نوقمی قەیرانە سیاسی و ئابوورییەکانە و، لە دەرەوەی وڵات لەسۆنگەی بەبارمتەگرتنی ئەمنییەتی جیهانی و، لە نێوخۆی وڵاتیش لەسۆنگەی قەیرانە کەڵەکەبووەکانەوە بەرەوڕووی ئیرادەیەکی گشتی و بەگژداچوونەوەیەکی جدی بۆتەوە؛ دەرفەتی دیکەیان بۆ کۆماری ئیسلامی ڕەخساندوە هەتا دیسان لەسەر مێزی دانوستانەوە بیەوێ دۆخەکە لە بەرژەوەندیی خۆی بگۆڕێت.

دانیشتنە سەرەتاییەکانی گەڕی نوێی دانوستانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ترۆئیکای ئورووپا -بەبێ بەشداریی ئەمریکا- لەکاتێکدا کران کە پێشتر یەکیەتیی ئورووپا سەبارەت بە هاوکاریی سەربازیی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ڕووسیە کۆمەڵە سزایەکی نوێی بەسەر ڕێژیمی ئێراندا سەپاندبوو؛ ئەوەش لە حاڵێکدا کە هەموو پەلەقاژەکانی ئێران بۆ ئەوەیە لە باری قورسی گوشار و سزاکانی سەر خۆی کەم بکاتەوە. هەروەها ئەو دانیشتنانە لە بارودۆخێکدا بەڕێوە چوون کە حەوتووی پێشووتری بڕیارنامەی نوێی شوڕای حوککامی ئاژانسی نێودەوڵەتی وزەی ئەتومی لەدژی ئێران دەرکرابوو کە ڕێگای بۆ چالاککردنەوەی میکانیزمی پەلاپیتکە (ماشە) بۆ گەڕاندنەوەی سزاکانی پێشووی شوڕای ئەمنییەتی نەتەوە یەکگرتووەکان دژی ئێران ئاوەڵا کردوە. ئەوەش لەجێی خۆی کە ئەم بڕیارنامەیە یەکگری و هاوهەڵوێستیی ئورووپا و ئەمریکای لەپێوەندی لەگەڵ بەگژداچوونەوەی ئێراندا هەنگاوێک بەرەو پێش بردوە. ئێرانیش لە کاردانەوە بەو بڕیارە ڕایگەیاندوە هەزاران دەزگای نوێ و زۆر پێشکەوتووی سانترفیوژی بۆ پیتاندنی ئۆرانیۆمی بە خەستیی زۆر وەگەڕ خستوە و بەوەش کۆمەڵگەی جیهانیی خستووەتە بەردەم بڕیارێکی یەکلاکەرەوە.

سەرکەوتنەکانی ئەم دانوستانە بۆ کۆماری ئیسلامی، یان ئورووپا و ئەمریکا پێوەندیی بە ئاستی پاشەکشە و ملدانەواندنی کۆماری ئیسلامی هەیە. بە ئەگەری زۆر تاران بیهەوێ بە پێدانی چەند ئیمتیازێک کات و زەمەنی زیاتر و باشتر بۆ بەهێزکردنەوەی خۆی بکڕێت، بەتایبەت کە لەو دواییانەدا هەم بەهۆی بەردەوامیی گەمارۆکان، هەم لەسۆنگەی ناسەقامگیریی ئابووری لە نێوخۆ و هەمیش بەهۆی هەڵتەکانی گرووپ و میلیشیا نیابەتییەکانی کەوتووەتە ئەوپەڕی لاوازییەوە. بەڵام وێدەچێ ئەمجارەیان ئەورووپا کە دەبینێ کۆماری ئیسلامی بەشداریی ڕاستەوخۆی لە شەڕی ئۆکراین لە بەرژەوەندیی ڕووسیەدا هەیە و لە هەموو کاتێک زیاتر لە دەستڕاگەیشتن بە بۆمبی ئەتومی نیزیکترە و، هەروەها لەسۆنگەی نانەوەی شەڕ و قەیران لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ئەمنییەتی جیهانیی بەبارمتە گرتوە، چیدی نەیهەوێ خۆی لە خەو بکا و ڕا بێت. بەتایبەت کە لە ئاماژەکاندا وا دەردەکەوێ ئورووپا قایل نییە وتووێژەکان تەنیا لەسەر بەرنامەی ئەتومیی ئێران بێت و ڕێککەوتن لە سیلەنیگای ئەوانەوە پێویستە گۆڕینی ڕەفتاری کۆماری ئیسلامی، نەهێشتنی مەترسیی بەرنامەی مووشەکیی ڕێژیم و هەڕەشەکانی بۆ سەر ئیسرائیل بگرێتەوە. ئەوەش کە تاران هیوادارە ناکۆکییەکانی نێوان ئورووپا و ئەمریکا بەتایبەت دوای هاتنەوەی تڕامپ بۆ کۆشکی سپی لە بەرژەوەندیی خۆی بقۆزێتەوە و بە پێدانی هەندێک ئیمتیاز گوشارە دیپلۆماتیکەکان لەسەر خۆی کەم بکاتەوە، بەندە بە ئاست و جۆری مامەڵە و پێوەندییەکانی ئورووپا و ئەمریکای دۆناڵد تڕامپ.

وەزن و قورسایی ئورووپاش لە یەکلاکردنەوەی باسەکانی پێوەندیدار بە قەیرانی ئەتومیی ئێران و قەیرانخوڵقێنییەکانی کۆماری ئیسلامیدا دەوری سەرەکی دەبینێ. وەک چۆن کاتێک ئەمریکا دوو ساڵ دوای بەرجام لەو ڕێککەوتنە هاتەدەرێ، ئورووپا سوور بوو لەسەر ئەوەی بەبێ ئەمریکاش پێبەندی ڕێککەوتنەکە بمێنێتەوە. بەڵام بەهۆی گەمارۆکانی ئەمریکا لەدژی ئەو لایەنانەی مامەڵەی بازرگانی و ئابوورییان لەگەڵ ئێران هەبوو، لەوەدا ناکام مانەوە. ئێستاش ئورووپا بەبێ ئەمریکا لە توانایدا نییە نە ئیمتیاز بە ئێران بدا و نە هەنگاو بۆ کەمکردنەوەی گوشار و سزا ئابوورییەکانی سەر ئێران هەڵگرێ و لەهەمبەر ئەوە کۆماری ئیسلامی ملکەچی ڕێککەوتنێکی سەقامگیر بکات.

پێوەندیدار بە بووژاندنەوەی بەرجام ئورووپا لە بەردەم ئەزموونێکی مێژووییە. بێتوو هەتا پاییزی ساڵی داهاتوو میکانیزمی ماشە کارا نەکرێتەوە، ماوەی دیاریکراوی گەمارۆ خستنەسەر پیشەسازیی مووشەکی و هەروەها مامەڵەی چەکوچۆڵی کۆماری ئیسلامی بەسەر دەچێ و ئەوەش تەواو لە بەرژەوەندیی ڕێژیمە. بەڵام پرسیار ئەوەیە کە ئاخۆ ئورووپا و تەنانەت ئەمریکاش کۆتایی بە سیکلی دەرفەتدانەوەی بەردەوام بە کۆماری ئیسلامی دێنن، یان ستراتیژییەکی دیکە لە هەمبەر کۆماری ئیسلامیی ئێران دەگرنەبەر؟ یەکلاکردنەوەی ئەم بابەتە بەشێکی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوکاتەی دۆناڵد تڕامپ بەفەرمی پێ دەنێتەوە کۆشکی سپی و، هەتا ئەودەم دەبێ چاوەڕوان بمێنینەوە.

کۆبوونەوەی شاندێکی هاک پار لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

لە کۆبوونەوەی شاندێکی ڕێبەریی پارتی ماف و ئازادییەکان (هاک پار) لەگەڵ شاندێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا دوا گۆڕانکارییەکانی باکوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان تاوتوێ کران.

دوانیوەڕۆی ڕۆژی چوارشەممە، ٧ی سەرماوەز شاندێکی پارتی ماف و ئازادییەکان (هاک پار) بە سەرپەرستیی دوزگین کاپلان، سەرۆکی ئەم حیزبە سەردانی بنکەی سەرکردایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی کرد و لەلایەن شاندێکی ڕێبەریی حیزبەوە بە سەرپەرستیی مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتەوە پێشوازییان لێکرا.

لەم دیدارەدا دوو لایەن وێڕای تاوتوێی دوا گۆڕانکارییەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، لەسەر دۆخ و چارەسەریی پرسی سیاسی و نەتەوەیی کورد لە باکوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئاڵوگۆڕی بیروڕایان کرد.

لە باسەکانی ئەم دیدارەدا شاندی میوان وێڕای باس لە چەندیوچۆنیی بەرەوپێشچوونەکانی پرسی کورد لە تورکیا و ستراتیژیی حیزبەکانی دەسەڵات، بەتایبەت دەستپێشخەرییەکانی ئەمدواییانە بۆ چارەسەری پرسی ئاشتی لەم وڵاتە تیشکی خستەسەر ئەوە کە پرسی کورد لە تورکیا پرسێکی سیاسی و ناسنامەییە. هەروەها ئەم پرسە بە چەکدانانی حیزبێکی کوردی یان دروشم و بانگەشەی سیاسیی دەسەڵات چارەسەر نابێ، بەڵکوو چارەسەری سەرەکی داننانی فەرمی بە بوونی پرسی کوردە و بە گرتنەبەری ڕێکاری بەکردەوە بۆ دەستەبەری مافە سیاسی، نەتەوەیی و کولتوورییەکانی کورد و جێگیرکردنی دێموکراسیی ڕاستەقینە لەم وڵاتە بەدی دێت.

لەم دیدارەدا کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتیش باسی دوا گۆڕانکارییەکانی ئێرانی بەتایبەت لەژێر کاریگەریی شەڕی ئیسرائیل لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و میلیشیاکانی لە ناوچەکەدا کرد. بەڕێزیان تیشکی خستەسەر ئەوە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران بە پێداگریی لەسەر سیاسەتی دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی وڵاتانی دراوسێ، شەڕهەڵایسێنی و پەرەدان بە تێرۆریزمی دەوڵەتی بووەتە فاکتەرێکی گرینگ لە نائەمنی و ناسەقامگیری لە ناوچە و جیهاندا. هەروەها بە سەرکوتی مافی نەتەوە بندەستەکان، کەمایەتییە ئایینییەکان، ژنان و جۆراوجۆرییەکانی دیکەی وڵات درز و کەلێنی نێوان خەڵک و دەسەڵاتی بە ئەوپەڕی خۆی گەیاندووە. بۆیە لە کاتێکدا لە ئاستی ناوچەیی و جیهانیدا هەوڵدان بۆ سنووردارکردنی کۆماری ئیسلامی لەگەڕدایە، لە نێوخۆی وڵاتیش نارەزایەتی و بزووتنەوە جەماوەرییەکان لەدژی دەسەڵات بەردەوام پەرە دەستێنن.

ئەندامانی شاندی میوان و خانەخوێ لە درێژەی باسەکانت ئەم دیدارەدا سەبارەت بە شێوازەکانی هاوبەشکردنی ئەزموونەکانی خەباتی سیاسی لەگەڵ یەکتری و بەهێزکردنی پێوەندیی دوولایەنە ئاڵوگۆڕی بیروڕایان کرد.

***

حیزبی دێموکرات:
کۆماری ئیسلامی وڵاتی ئێرانی کردۆتە زیندانێکی گەورە بۆ ژنان

(پەیامی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دیمۆکڕاتی کوردستانی ئێران بە بۆنەی ٢٥ی نۆڤامبر)

٢٥ی نۆڤامبر لە لایەن کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە وەک ڕۆژی نێونەتەوەیی سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنان دیاری کراوە و ساڵانە چالاکیی جۆراوجۆر لە زۆربەی وڵاتانی جیهان بۆ سەرنجڕاکێشانی کۆمەڵگەکان و وشیارکردنەوەیان سەبارەت بەو توندوتیژییانە بەڕێوە دەچێ کە چ لە چوارچێوەی خێزان و چ لە لایەن کۆمەڵگە و بەتایبەت بە شێوەی سیستماتیک لە لایەن دامەزراوەکانی دەسەڵات دژی ژنان ئەنجام دەدرێن.

ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان لە پەنا ناودێر کردنی ٢٥ی نۆڤامبر بە ڕۆژی نێونەتەوەیی سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنان، کۆمەڵێک کۆنڤانسیۆن و ڕێککەوتننامەی نێودەوڵەتی پەسند کردوە بۆ ئەوەی دەوڵەتان هان بدا لە ڕێگەی دەرکردنی یاسا و مۆبیلیزە کردنی ڕای گشتی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ستەمی مێژوویی بەرانبەر ژنان، بەرەنگاری هەموو جۆرەکانی توندوتیژی دژی ژنان ببنەوە. زۆربەی وڵاتانی جیهان و بەتایبەت وڵاتانی ڕۆژئاوا بە تێگەیشتن لە گرینگیی ڕۆڵی ژنان لە پەرەپێدانی کۆمەڵگە لە هەموو بوارەکاندا، هەنگاوی گەورەیان بەرەو سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنان بڕیوە و وێڕای پابەندبوون بە ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکانی تایبەت بە پاراستنی مافی ژنان، بەستێنە هزری و پڕاکتیکییەکانی وشیاریی کۆمەڵایەتی و لاوازکردنی بیری پیاوسالارییان ڕەخساندووە و ئامارەکانی توندوتیژی دژی ژنانیان بە لانیکەمی خۆی گەیاندوە.

توندوتیژی دژی ژنان دیاردەیەکی مێژووییە کە لە هەموو وڵاتانی جیهان بە ڕێژەی جیاواز دەبینرێ و بەرهەمی پیاوسالارییە لە حەوزە جیاوازەکانی ژیانی کۆمەڵایەتیدا. واتە تا ئەو کاتەی هاوسەنگییەک لە ناوەندی بڕیاردان لە کۆی کایە سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکاندا بە ئاراستەی یەکسانیی ڕەگەزی ڕوو نەدا، ناتوانین چاوەڕوانی کۆتایی هێنان بە توندوتیژی دژی ژنان بین.

لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا، هەڵاواردنی ڕەگەزی وەک یەکێک لە بنەما گرینگەکانی دەسەڵاتی ئیدئۆلۆژیکی ڕێژیم پەیڕەو کراوە و سەرەڕای بانگەشەی پابەندبوون بە بەشێک لە ڕێککەوتننامەکانی تایبەت بە مافەکانی مرۆڤ کە تیایاندا مافەکانی ژنانیش گونجێنراوە، دۆخی ژنان ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو خراپتر ڕۆیشتوە. کۆماری ئیسلامی توندوتیژی دژی ژنانی، یاسایی کردوە و وڵاتی ئێرانی کردۆتە زیندانێکی گەورە بۆ ژنان، کە تێیدا سەرەتایی ترین مافەکانیان پێشێل دەکرێن و توندوتیژیی سیستماتیک دژی ژنان وەک بنەمایەکی عەقیدەتی لێی دەڕوانرێ و ئۆرگانی جێبەجێکاری بۆ دامەزرێنراوە.

سەرەڕای هەموو ئەو گوشارانە، ژنانی ئێران هەر لە سەرەتای هاتنە سەر کاری ئەو ڕێژیمەوە بێدەنگ نەبوون و بزووتنەوەیەکی بەربڵاوی کۆمەڵایەتییان بەرامبەر دامەزراوە سەرکوتکارییەکانی دەوڵەت و دابونەریتە دواکەوتووەکانی کۆمەڵگە و بنەماڵە وەڕێخستوە. شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی لوتکەی بزووتنەوەی مافخوازیی ژنان بوو کە بە گەورەترین و جیددیترین ڕاپەڕینی جەماوەری لە ماوەی دەسەڵاتداریێتیی کۆماری ئیسلامیدا دادەنرێت. بەشداریی بەربڵاویی ژنان لەو بزووتنەوەیەدا، دژوەستانێکی شۆڕشگێڕانە بوو دژی دەسەڵاتی پیاوسالاری لە بنەماڵە و لە کۆمەڵگەدا و بووە هۆی پێکهاتنی گۆڕانکاریی گەورە لە پێگەی ژناندا. بەشێوەیەک کە سەرکوتی بێ بەزەییانەی دەزگا سەرکوتکارەکانی ڕێژیم، نە تەنیا نەیتوانی ژنان لە خەباتی مافخوازانەیان بوەستێنێ، بەڵکوو مکوڕتر لە پێشوو سەرجەم شەقام و شوێنە گشتییەکانیان کردە گۆڕەپانی ژێرپێنانی سیاسەتی دژەژنی ئەو ڕێژیمە. ڕەتکردنەوەی یاسا دژەژنەکانی کۆماری ئیسلامی لەلایەن ژنانەوە لە ڕەوتی شۆڕشی ژینادا کە بەرهەمی خودئاگایی ژنانە لە ماف و ئەرکەکانیان، خاڵێکی وەرچەرخانە لە بزووتنەوەی مافویستیی ژنان و هیچ دەسەڵاتێک ناتوانێ پێش بەو شەپۆلە ڕادیکاڵە بگرێ کە موژدەی سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنانی هەڵگرتوە.

ژنان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە ڕەوتی شۆڕشی ژینادا، وێڕای خەبات لە سەنگەری یەکسانی خوازیی ڕەگەزیدا، دەورێکی کاریگەر و کەموێنەیان لە مافویستیی سیاسی و نەتەوەییدا گێڕا و بە گرێدانی ستەمی ڕەگەزی و نەتەوەیی، بەرەنگاری دەسەڵاتی دژە ژن و دژەکوردی کۆماری ئیسلامی بوونەوە و لەو پێناوەدا بە دەیان کەس شەهید و بریندار بوون و ژمارەیەکی زۆریش دەسبەسەر و ڕەوانەی زیندانەکان کران. ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە مێژوویەکی دەوڵەمەندی لە نەریتی ڕێکخستن و حیزبایەتیدا هەیە، بە کردەوە بوو بە پێشەنگی ئەو ڕاپەڕینە و ژنانی کورد خۆڕاگری و بوێریی بێ وێنەیان لە گۆڕەپان و شەقامەکانی شارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا تۆمار کرد.

حیزبی دیمۆکڕاتی کوردستانی ئێران وێڕای ڕێزگرتن لە ٢٥ی نۆڤامبر، ڕۆژی سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنان، پابەندبوونی خۆی بە سەرجەم ڕێککەوتننامەکانی تایبەت بە پاراستنی مافەکانی ژنان دووپات دەکاتەوە و کۆماری ئیسلامی بە دوژمنی ژمارە یەکی مافەکانی ژنان دەزانێ و پێیوایە ڕزگاریی ژنان لە توندوتیژی بە هەمو جۆرەکانییەوە، بە ڕووخان و نەمانی ئەو ڕێژیمەدا تێدەپەڕێ. حیزبی دیمۆکڕات هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە خەباتی ژنانی لە وەدیهێنانی مافە نەتەوەیی و کۆمەڵایەتییەکان بەرز نرخاندوەو لەو پێناوەشدا هەوڵی داوە ژنان بۆ بەدواداچوونی مافەکانیان ڕێک بخا. بەشداریی بەرچاوی ژنان لە ڕیزەکانی حیزبی دیمۆکڕات لە سەرجەم قۆناغەکانی ژیانی ئەو حیزبەدا و لە بەشە جیاوازەکاندا، دەرخەری ئەو واقعیەتەیە کە ژنانی کوردستان بە دروستی لەو ڕاستییە تێگەیشتوون کە ڕزگاریی ژنان و ڕزگاریی نەتەوایەتی هاوتەریب لە حیزبی دیمۆکڕاتدا بایەخیان پێ دەدرێ.

حیزبی دیمۆکڕاتی کوردستانی ئێران
ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتی
٢٥ی نۆڤامبری ٢٠٢٤ (٤ی سەرماوەزی ١٤٠٣ی هەتاوی)

پەیوەندیی نێوان بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بەشداری لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا

(پێشینەی تۆڕە کۆمەڵایەتی و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان ٥-٢)

فواد خاکی‌بەیگی

بۆ ئەوەی لە دیاردەیەک و کاریگەریی ئەو دیاردەیە لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتیی مرۆڤ تێبگەین پێویستمان بە زانینی پێشینەی ئەو دیاردەیە هەیە. گەشەسەندنی میدیا بۆ سەر دوو سەردەمی جیاواز دابەش دەبێت. سەردەمی پەخشکردن و سەردەمی کارلێککردن. لە سەردەمی پەخشکردن میدیا لە ناوەند و یەک لایەنە بوو وەک (ڕادیۆ، تەلەڤزیۆن، ڕۆژنامە و کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی فیلم) کە پەیامەکانیان بەسەر زۆر کەسدا دابەش دەکردن کە پەیوەندی نێوان تاکەکان بە گشتی لە ئاستێکی بەرتەسکدا بوو.

بەڵام ئەمڕۆکە بە هۆی پەرەسەندنی تەکنۆلۆژیا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە یەکێک لە دیارترین و باوترین ئامرازەکانی پەیوەندیکردن دادەنرێن، کە خۆی لە نەوەی دووهەمی وێب یا سەردەمی کارلێککردن دەبینێتەوە، و تێیدا کارلێکی دوولایەنەی نێوان هەردوو لایەن ڕوو دەدات. (وێب 2.0) چەمکێکە لە ساڵی (٢٠٠٤) بەولاوە هاتە ئاراوە و ئاماژەیە بۆ نەوەی دووهەمی وێبی جیهانی. نەوەی نوێی وێب تایبەتمەندی و کارایی نوێی لە خۆ دەگرێت کە لە ڕابردوو بەردەست نەبوون، و زنجیرەیەک پێشکەوتنی تەکنۆلۆژی لە خۆ دەگرێت، کە جەخت لە سەر توانای هاوکاری و هاوبەشی کردنی زانیارییەکان بە شێوەی ئۆنلاین دەکات بۆ بەکارهێنەران. بنەمای (وێب 2) لە سەر بەشداری کردن، هاوکاری کردن و کارلێکی نێوان تاکەکان بە هۆی نەرمەکالاکان و ئامرازەکانی پەیوەندی کردن دانراوە و بەردەوامە.

تایبەتمەندیی وێب دوو، پەیوەندی کراوە لەخۆ دەگرێت بە جەختکردنەوە لەسەر کۆمەڵگەی بەکارهێنەرانی وێب و هاوبەشی کردنی زانیاریی کراوەتر. لە جۆرەکانی وێب دوو دەتوانین ئاماژە بە هێندێک نموونە بکەین وەک:

ماڵپەڕ و وێبلاگەکان؛ کە ڕێگە بە بەکارهێنەران دەدات داهێنانەکان یا بیرکردنەوەکانی خۆیان سەبارەت بە ژیانی خۆیانی تێدا بڵاو بکەنەوە.

ویکیپیدیا و ماڵپەڕەکانی هاوشێوەی ویکیپیدیا؛ کە بەکارهێنەران لە سەرانسەری جیهان دەتوانن بابەتی ئۆنلاین زیاد بکەن یان نوێی بکەنەوە.

تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان؛ پەڕەکانی وەک فەیسبووک، تویتێر، ئینستاگرام و... ڕێگە بە بەکارهێنەران دەدەن کە پرۆفایلی خۆیان بەپێی خواستی خۆیان دروست بکەن و پەیوەندی لە نێوان هاوڕێکانیان و بەکارهێنەرانی دیکە گرێ بدەن.

چەمکی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بۆ یەکەم جار لە ساڵی (١٩٥٤) لە لایەن (جی. ئەی. بارنز) خرایە ڕوو، و لە چەند دەیەی ڕابردوو لە بوارە جیاوازەکانی کۆمەڵناسیی مۆدێرن، ئەنترۆپۆلۆژی، جوگرافیا، دەروونزانیی کۆمەڵایەتی، لێکۆڵینەوەی بواری دامەزراوەیی و زانستی کۆمپیوتەر گرینگی پێدراوە و پەرەی سەندوە. لە ساڵی (١٩٦٧) تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بوون بە یەکێک لە بوارە گرینگەکانی توێژینەوەکان کە ڕێگەخۆشکەر بوو بۆ پەرەسەندنی بوارە زانستییە جیاوازەکان. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان زاراوەیەکە کە زۆر جار بە کار دێت بۆ ئاماژە کردن بە فۆرمە نوێیەکانی میدیا کە بەشداریکردنی کارلێککاری لەخۆ دەگرێت، و ڕۆڵێکی گرینگ لە پەیوەندییەکانی نێوان تاکەکان لە سەرانسەری جیهان دەگێڕن. بە جۆرێک بۆتە بەشێکی دانەبڕاو لە ژیانی زۆرینەی خەڵک. ئەمە لە کاتێکدایە کە بنەمای سەرهەڵدان و دامەزراندنی ئەم تۆڕانە؛ ئاسانکاری و کورتکردنەوەی مەودای پەیوەندییەکانی نێوان تاکەکانی کۆمەڵگەیە.

ئەمەش بۆتە هۆی پەیوەندی نێوان خەڵک لە گەڵ کەلتوور و زمانە جیاوازەکان لە گەڵ یەکتر هەر ئەمەش وایکردووە کە سەدەی (٢١) بە سەردەمی پەیوەندییەکان ناوزەد بکرێت.

تایبەتمەندییەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان

لە ئێستادا چەندین تۆڕی کۆمەڵایەتیی هەمەجۆر هەن کە هەر کامەیان ژمارەیەکی زۆر بەکارهێنەریان هەیە، بەڵام کۆمەڵێک تایبەتمەندیی هاوبەشیان هەیە، هەر ئەمەش وایکردووە ڕۆژ بە ڕۆژ ژمارەی بەکارهێنەرانیان بەرز ببێتەوە کە بە گشتی دەتوانین بەشێک لە تایبەتمەندییەکان لە چەند خاڵێکدا بخەینە ڕوو:

١_ **خاوەندارەتی:** تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ئیزنی دانان و دروستکردنی پەڕەی کەسی و دروستکردنی تۆڕی پەیوەندی لە گەڵ هاوڕێیان و تاکەکانی دیکە دەدەن.

٢_ **هاوبەشیکردن:** دەرفەت بە بەکارهێنەران دەدات لە بڵاو کردنەوەی وێنە، نووسین و ڤیدیۆ و بەرهەمەکانیان و لە گەڵ یەکتر هاوبەشییان پێ بکەن.

٣_ **گفتوگۆکردن:** تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان پشت بە گفتوگۆ کردنی دوو لایەنە دەبەستن، ئەمەش پێچەوانەی مێدیای سەردەمی پەخشە، کە تەنها کار لە بواری بڵاو کردنەوە و پەخش کردنی زانیارییەکانی بە یەک ئاراستەدا دەکرد.

٤_ **کۆکردنەوە:** تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەرفەت بە ژمارەیەکی زۆر لە بەشداربووان دەدەن لە گەڵ یەکتر کۆ ببنەوە و گفتوگۆ لە بارەی خاڵە هاوبەشەکانیان بکەن.

٥_ **کارلێکەر:** بە هۆی ئەوەی نێرەر و وەرگر لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانن بنووسن و وڵامی یەکتر بدەنەوە، بۆیە بە ئاسانی کار لێک دەکەن و کاریگەری لە سەر یەکتر دروست دەکەن.

٦_ **جیهانی بوون:** تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چڕ نەکراونەتەوە لە ناوچەیەک یا وڵاتێکی دیاریکراو، بەڵکوو تۆڕێکی جیهانین و لە سەرانسەری وڵاتانی جیهان بەکارهێنەریان هەیە.

لە نیوەی دووهەمی دەیەی (١٩٩٠) بەولاوە، بە هۆی پەرەسەندنی تەکنۆلۆژیا و ئامرازەکانی پەیوەندی، زیاتر لە جاران بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان، دامەزراوە ناحکومییەکان و گروپە کۆمەڵایەتی_ سیاسییەکان بە بەشدارییان لە فەزای مەجازی بە ڕێگای بەکارهێنانی سەتەلایت، ئینتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هاووڵاتیانی ناڕازی لە کار و سیاسەتی ناوچەیی، نەتەوەیی و جیهانی کۆ کردۆتەوە و بەم شێوەیە بەرنگاربوونەوە و دژایەتی جیددی بۆ حکوومەتەکان و ناوەندە نێودەوڵەتییەکان دروست کردووە. هەروەها وەکو ئەکتەرێکی گرینگیی کۆمەڵگەی مەدەنیی جیهانی، توانیویانە نارەزایەتییەکانی خۆیان بەجیهانی بکەن و بوونەتە سەرچاوەیەکی گرینگ و بەرزکردنەوەی هۆشیاریی گشتی بۆ دیموکراسی و بەشداری تاکەکان لە کایە جیاوازەکانی ژیاندا. بۆیە لەم بەشەدا بۆ زانینی ئەو کاریگەرییە پێویستمان بە خوێندنەوەیەکی تیئۆرییە بۆ بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان.

پێشینەی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان

پێشینەی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بە درێژای مێژووی کۆمەڵگەکان بوونی هەبووە. بە درێژایی مێژوو، شۆڕشەکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکان لە لایەن کۆیلەکان، کەمینە نەتەوەییەکان، لایەنگرانی ئایینەکان، جوتیاران و گروپە جیاوازەکان سەری هەڵداوە بەڵام لە سەدەی نۆزدەیەم بەولاوە چەمکی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان زیاتر بەکار هات و گرینگی پێدرا. بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان تا دەیەی (١٩٦٠) لە چوارچێوەی بزووتنەوە کلاسیکییەکان بەکار دەهات. بەڵام لەو کاتە بە دواوە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان وەکوو یەکێک لە جۆرەکانی کۆ ڕەفتار و نارەزایەتی دەربڕین (تۆڕێکی

فراوان لە تاکەکان، گردبوونەوەکان و گرووپە فەرمی و نافەرمییەکان) وەکوو دیاردەیەکی تایبەت بە کۆمەڵگەی مۆدێرن سەیر دەکرا. مەبەست لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان ئەو بزووتنەوانەن کە لە دەیەی (١٩٦٠) بەولاوە زیاتر لە وڵاتانی ئوورووپای ڕۆژئاوا و ئەمریکای باکوور سەریان هەڵدا، کە زۆر فراوان، بەربڵاو و جۆراوجۆر بوون و توێژێکی فراوانی لە هێز و گرووپە کۆمەڵایەتییەکان لەخۆ گرتبوو.

جیاوازی لە نێوان بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە کلاسیک و نوێیەکان

ئەگەرچی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە کلاسیک و نوێیەکان بەپێی قۆناغ و سەردەمی خۆیان کاریگەریی بەرچاویان هەبووە، بەڵام هەر کامەیان تایبەتمەندیی خۆی هەبووە و جیاواز بوون لە یەکتر، کە گرینگترین جیاوازیی بزووتنەوە نوێیەکان لە کلاسیکەکان بریتین لە:

١. بزووتنەوە کلاسیکییەکان پەیوەست بوون بە چین یان گرووپێکی تایبەت، بەڵام بزووتنەوە نوێیەکان؛ گشتی بوون و پەیوەست نەبوون بە توێژێکی تایبەت و یەکگرتووی چەندین چین، توێژ و شوناس لەخۆ دەگرێت، وەکو بزووتنەوەکانی ژنان، ژینگە، مافی مرۆڤ.

٢. بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان بە پێچەوانەی بزووتنەوە کلاسیکەکان زیاتر ڕەهێندێکی جیهانییان هەیە تا ناوچەیی و نەتەوەیی و داواکاری و خواستە گشتییەکانی ئەوان زیاتر بۆ کۆی مرۆڤایەتییە وەکو تێرۆریزم و پیسبوونی ژینگە.

٣. بزووتنەوە نوێیەکان، گرێدراون بە مێدیا بە تایبەتی تەکنۆلۆژیای نوێی پەیوەندییەکان و بەو ڕێگایەوە هەوڵی کۆکردنەوە، ڕێکخستن و بەشداریکردنی نارازییان لە ئاستی جیهانی دەدرێت؛ لە کاتێکدا بزووتنەوە کلاسیکەکان وابەستەبوون بە مێدیای گشتیی کلاسیک و پەیوەندیی ڕووبەڕوو.

٤. بە گشتی بزووتنەوە کلاسیکەکان سیمای توندوتیژییان پێوە دیار بوو، لە کاتێکدا بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێیەکان زیاتر ئاشتیخوازانە و کەمتر توندوتیژییان پێوە دیارە.

٥. بزووتنەوە نوێیەکان بە گشتی بە شێوەی (تۆڕی) بەمەبەستی دروستکردنی پەیوەندی و یەکگرتنی نێوان ئەکتەرەکانی گرووپەکان و ناوەندە نافەرمییەکان و بزووتنەوەکانی دیکە لە ئاستی جیهانی هەڵسوکەوت دەکەن و کەمتر پرۆسەی بیرۆکراسی و پلەداری پێوە دیارە و زۆرتر بونیادێکی کراوە و خۆگونجێنیان هەیە. لە کاتێکدا بزووتنەوە کلاسیکەکان زیاتر تایبەتمەندیی پەیوەندیی تۆڕی نێو گروپی و نێو بزووتنەوەیی هەیە تا نێوان بزووتنەوەکان و نێوان گروپەکان.

کرۆک و بنچینە سەرەتاییەکانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بە واتا ئەمڕۆییەکەی دەگەڕێتەوە بۆ پێکهێنانی (کۆمەڵەی خوێندکارانی لایەنگری کۆمەڵگەی دیموکراتیک) لە ساڵی (١٩٦٠) و هەر زوو بە شێوەی بزووتنەوە ڕادیکاڵەکان لە توێژی چەپی نوێ و بە بەشداری خوێندکاران لە چوارچێوەی بزووتنەوەکانی مافی مەدەنی پەرەی سەند. یەکەمین و گرینگترین داواکاریی ئەوان دیموکراسی، بەشداری و ئازادیی ڕادەربڕین لە زانکۆکان بوو. بزووتنەوە خوێندکارییەکان لە ئوورووپا و ئەمریکا لە ساڵی (١٩٦٨) زیاتر پەرەی سەند و تەنانەت نێوەرۆکێکی جیهانییان وەرگرت، کە لە گرینگترین ئەو بزووتنەوانە، شۆڕشی مانگی مەی ساڵی (١٩٦٨) بوو. بەڵام قۆناغی جیددی و گرینگ لە ڕەوتی پەرەسەندنی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە دەیەی (١٩٧٠) و سەرەتای دەیەی (١٩٨٠) بەولاوە، لە چوارچێوەی بابەتەکانی وەک؛ مافی مرۆڤ، ژینگە و تیرۆریزم دەستی پێکرد و لە دەیەی (١٩٩٠) لەگەڵ گەشە و پەرەسەندنی تەکنۆلۆژیای نوێی پەیوەندی کردن، بە خێرایی گەشەی سەند.

بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە چەندین بابەتدا جێگای سەرنجی کۆمەڵناسان بوون؛ لە لایەک بە هۆی ئەوەی کە زۆر جار دەبنە هۆی گۆڕان لە بەهاکان و کۆمەڵێک گۆڕانکاری دروست دەکەن، و هەندێ جاریش دەبنە هۆی گۆڕان لە دابەشکردنی هێز لە کۆمەڵگەدا. هەر بۆیە ئەو گۆڕانکارییانەی کە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگە دروستی دەکەن زۆر بنچینەییە و کاریگەریی بەرچاو لە پێکهاتەی فەرهەنگی و بونیادی کۆمەڵایەتی دروست دەکەن. هەر بۆیە ئەمەش سەرنجی توێژەران و بیرمەندانی ئەو بوارەی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە و خوازیاری زانینی ئەوە بوون کە بۆ چی ئەو جۆرە بزووتنەوانە دروست دەبن و چ کاریگەرییەکیان لەسەر کۆمەڵگە دەبێت، هەر بۆیە بە مەبەستی زانینی ئەو وڵامانە چەندین تیئۆری و ڕوانگەی تیئۆرییان خستۆتەڕوو.

چەندین تیئۆری سەبارەت بە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان خراونەتە ڕوو بە هۆی زۆری ئەو ڕوانگە تیئۆرییانە و تیئۆریڤانەکان، لەم توێژینەوەیە هەوڵ دەدرێت ڕوانگەی تیئۆری سێ تیئۆریڤان بخرێتە ڕوو ، بە تایبەتی تیئۆری (مانوئل کاستلیس) کە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە بابەتی ئەم توێژینەوەیە هەیە.

دەستبەسەرکردنی ٤٥ چالاکی سیاسیی کورد لە مانگی ڕابردوودا

لە مانگی ڕابردووی زایینیدا لانیکەم ١١٥ کەس لە ئێران بە تۆمەتی چالاکیی سیاسی دەستبەسەر کراون کە ٤٥ کەسیان کوردن.

"هەنگاو" لە ڕاپۆرتێکدا باس لەوە دەکا لە مانگی ڕابردوودا ٢٦ چالاکی سیاسیی بەلووچ، ١٦ چالاکی ژن، ١٠ چالاکی سیاسیی ئازەری زمان، ٤ چالاکی ئایینی بەهایی، ٣ منداڵ و ٢ نوێدینی مەسیحی لەلایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمەوە دەستبەسەر کراون.

"کوردپا"ش لە ڕاپۆرتێکدا بەبۆنەی ٢٥ی نۆڤامبر، ڕۆژی جیهانیی بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژی ژنان بڵاوی کردەوە لە ماوەی نۆڤامبری ساڵی ٢٠٢٣ هەتا نۆڤامبری ٢٠٢٤ ١٥ ژن لە کوردستان دەستبەسەر کراون و کە هەتا ئێستا سەیران خوسرەوی و ئێلهام قادری، دوو لەو دسبەسەرکراوانە ئازاد نەکراون و لە بەندیخانەی ناوەندە ئەمنییەتییەکاندا لێپرسینەوەیان لێ دەکرێت

هەر لەم ماوە زەمەنییەدا ٢ چالاکی مەدەنیی ژن لە کوردستان سزای ئێعدام و ١٠چالاکی سیاسی و مەدەنیی دیکەی ژن سزای بەندکرانی نیزیک بە ٨ ساڵ زیندانیان بەسەردا سەپاوە.

فەریبا بەلووچ:

ڕەوتە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات پێویستە ژیرانە لەهەمبەر ئەو ناکۆکییانەدا مامەڵە بکەن کە ڕێژیم دەیاننێتەوە

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: کورد و بەلووچ دوو نەتەوەی ستەملێکراو بە چارەنووسێکی هاوشێوەن. ئەم دوو نەتەوەیە خاکەکەیان لەنێو چەند وڵاتی ناوەندگەرادا بەشکراوە سیستماتیک ماف و ئازادییەکانیان لەلایەن ئەم حکوومەتانەوە پێشێل کراوە. "کوردستان" بۆ باس و بابەتێکی تایبەت بە چارەنووسی ئەم دوو میللەتە و کۆمەڵێک پرسی سیاسی ڕۆژەڤ وتووێژێکی لەگەڵ خاتوو فەریبا بەلووچ، چالاکی مافی مرۆڤ پێک‌هیناوە.

خاتوو فەریبا بۆچی ڕێژیم داخوازی ڕەوای خەڵکی بەلووچستان و کوردستان بە "جیاییخوازی" لە قەڵەم دەدات؟

ئەم پرسە بۆ هەموو کەس ڕوونە کۆماری ئیسلامیی ڕێژیمێکی تۆتالیتێری ئیدۆلۆژییە کە دەیەوێ جۆغرافیای هەمەچەشنی ئێران بە شێوەیەکی سیستماتیک بۆ نەتەوەیەکی خاوەن شوناسێکی هاوبەش لەوانەش زمان و کولتوور بگۆڕێت. لەدژی ئەم بیرۆکە تۆتالیتێرییانە، هەرکەسێک لە هەرکام لەو نەتەوانەی لە ئێراندا دەژین دژایەتی ئەم ئیدۆلۆژییە بکات و ئەگەر بیانهەوێت کولتوور و زمان و ناسنامەی مێژوویی و یەکسانی یاسایی خۆیان بپارێزن، بەرهەڵستیان دەبنەوە و هەوڵ دەدەن تۆمەتەکانی وەک "جیاییخواز" و "تیرۆریست"، بەتایبەتی بدەنە پاڵ گەلی کورد و بەلووچ، وا بنوێنن کە ئەم خەڵکە بۆ یەکپارچەیی خاکی ئێران مەترسیدارن و دەبێت کۆنترۆڵ و سەرکوت بکرێن. بابەتیەکی دیکەش ئەوەیە -بە تایبەتی لە بەلووچستاندا- ڕێژیم بەهۆی ئەم پرسە ئیدۆلۆژییەوە هەمیشە خەڵکی بەلووچیان لە دەستپێڕاگەیشتن بە سەرەتاییترین پێداویستییەکانی ژیانیان بێبەش کردوە و یەکێک لەو هۆکارانەی بۆ نموونە دەیەوێت پاساو بۆ ئەم پرسە بهێنێتەوە هەر ئەوەیە، بە واتایەکی دیکە بۆ پەردەپۆشکردنی ناکارامەیی خۆیان بەرانبەر بە هەڵاواردنی سیستماتیکی خەڵکی بەلووچستان لەم هەموو ساڵەدا، دەست بەم سەرکوتکردنە دەکەن و بە جوداییخواز و تیرۆریستیان دەزانن، بۆ ئەوەی پاساوێکیان بۆ بێبەشکردنی ئەو کەسانە کە بە شێوەیەکی سیستماتیکی ئەنجام دەدرێت، هەبێت.

ئەدی هۆکاری چڕبوونەوەی سەرکوتی خەڵکی بەلووچستان بە تایبەت دوای بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" چییە؟

لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا کۆماری ئیسلامی سیاسەتی بێبەشکردن، سەرکوت و گوشاری بەسەر خەڵکی بەلووچستاندا سەپاندوە و بە بێدەنگییەکی تەواو جێبەجێی کردووە. واتە نەک هەر لە نێوخۆی ئێران بەڵکوو لە میدیاکانی دەرەوەی ئێرانیشدا ڕووماڵیان نەکراوە و هەمیشە لەسەر بنەمای هەمان پێناسە لە خەڵکی بەلووچستان، ڕای گشتییان سەرقاڵ کردوە، بۆ ئەوەی خۆیان لە نزیکبوونەوە لە بەلووچەکان بە دوور بگرن و بتوانن بەئاسانی لەم وڵاتەدا لە ستەمکارییەکانیان بەردەوام بن. واتە ئەو هەموو ساڵە هەوڵیان دابوو سەرکوتی خەڵکی بەلووچستان پەردەپۆش بکەن بۆ ئەوەی دەنگی ئەم نەتەوە ستەملێکراوە نەگاتە گوێی جیهان و لە ڕێگەی میدیا یان هەر ئامرازێکەوە دەستیان پێ گەیشتبێ هەوڵیان داوە وێنەیەکی ناڕاست لە خەڵکی بەلووچستان لە میدیاکان، فیلم و سینەمایەکاندا نیشان بدەن، گەلی بەلووچ بە شێوەیەکی تەواو هەڵبەستراو و فریودەر لەنێو خەڵکدا ڕیکلام و بانگەشەی بۆ دەکرا بۆ نموونە وەکوو تیرۆریست و قاچاخچی. بەڵام لە ڕاستیدا بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" گەورەترین گورزی لە دەسەڵات دا بۆ شکستپێهێنان بە سیاسەتی سانسۆری ئەم ڕێژیمە. بۆیە یەکێک لە دەسکەوتە گرینگەکانی ئەم بزووتنەوەیە نزیکبوونەوەی نەتەوەکانی ئێران بوو، ئەو نەتەوانەی بە شێوەیەکی سیستماتیک لە هەموو ئەو ساڵانەدا پەراوێز خراون و بەتایبەت هاوکات لەگەڵ کۆبوونەوەی خوێناویی زاهیدان وەکوو بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" بەهۆی دەستدرێژیکردنە سەر کچێکی بەلووچ لەلایەن پارێزگاری پۆلیسی چابەهارەوە، لە هەمان کاتیشدا میدیاکان خەریکی ڕووماڵکردنی پرسەکانی بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" بوون. بابەتی هەینی خوێناویی زاهیدان کە هاوکات بوو لەگەڵ ئەم بابەتە، نەتوانرا چاوپۆشی لێ بکرێت، لە سەرەتادا ئەوەی کە ڕێژیم ئەو تاوانانەی لە هەینی خوێناویی زاهیدان ئەنجام دا، پێمان وایە لەبەر ئەوە بووە کە ویستویەتی لەو ڕێگەوە شارەکانی دیکەی ئێران بترسێنێت.

مەبەستتان ئەوە بوو بە سەرکوتی خوێناویی بەلووچەکان پاشەکشە بە نارەزایەتییەکان لە ناوچەکانی دیکەی ئێران بکات؟

بەڵێ بۆ تۆقاندنی خەڵک بوو. ئەوان پێیان وابوو بۆ نموونە ئەگەر شارەکانی دیکە درێژە بە خەبات بدەن، ئەو جۆرە سەرکوتکردنە چاوەڕێیانە و بۆ ترساندنی خەڵکی دیکە کێ باشتر لە خەڵکی بەلووچستان، بەڵام لە هیچ کوێیەک گوێیان نەدایە ئەو بابەتە ئەو پیلانە لەنێوچوون و کەس وەکوو جاران بڕوای بەم پیلانە نەکرد، بە تایبەتی بەرخۆدانی مەدەنیی خەڵکی بەلووچستان کە ڕێژیم لە دوای ئەو سەرکوت و چاوترساندنانە چاوەڕوانیی ئەوەی نەبوو بێنەوە سەر شەقام و بۆ ماوەی ساڵ و نیوێک بە شێوەیەکی مەدەنییانە بەهۆی ئەو هەموو ساڵە چەوساندنەوە و بێبەشی و گوشارەی کە کۆماری ئیسلامی بەسەریاندا هێنابوو سەرنجی نیوەی جیهان بۆ لای خۆیان ڕابکێشن. کۆماری ئیسلامی چاوەڕوانیی ئەوەی هەبوو هەندێک گرووپی چەکداری کە هەمیشە باسی دەکات و لێی دەترسێت، بێن و خەڵک بە بیانووی ئەوانەوە سەرکوت و ململانێکان زیاتر بکات و بڵێن ئەمانە گرووپی تیرۆریستین، بەڵام ئەمە لە بەلووچستان ڕووی نەدا، و بۆ ماوەی ساڵ و نیوێک خەڵک هەموو هەینییەک دەهاتنە دەرەوە و تەنیا بە هەمان دروشمیان دەوتەوە کە لە شوێنەکانی دیکەش دەوترایەوە، دادخوازیی بۆ خوێنی شەهیدان و بریندارەکان بوون، تەنانەت کاتێک کۆماری ئیسلامی دوای یەک مانگ کۆمەڵکوژییەکی خوێناوی لە خاش ئەنجامدا، هێشتا خەڵک درێژەیان بە خەباتی مەدەنی خۆیان دا و ئەمەش بووە هۆی ئەوەی خەڵکی جیهان بۆ یەکەمجار چاو لە خەڵکی بەلووچستان بکەن و بزانن ڕێژیم لەوێ چ تاوانێکی خوڵقاندوە. ئەمەش ئەوە بوو کە ڕێژیم لێی دەترسا و نەیدەویست ڕووبدات، بەڵام لە کۆتاییدا ڕوویدا، و دواتر ڕێژیم بۆ تۆڵەکردنەوە دەستی کرد بە سەرکوت و لەسێدارەدان و کوشتنی ڕۆژانەی سووتەمەنبەرەکان و بەو شێوەیە وڵامی پرسی بەرخۆدانی مەدەنی لە بەلووچستان دایەوە دۆخی خەڵکی بێ ناسنامەی بەلووچستان لە پێشوو خراپتر بوو، تەنانەت دەرکردنی خەڵکی ڕەسەن لە بەلووچستان و چەندین ڕووداوی دیکە کە ڕۆژانە شاهیدی دەبین و ئەمەش تەنها بەهۆی بەرخۆدانی مەدەنی خەڵکی بەلووچستانەوە بوو.

بە بۆچوونی ئێوە نەتەوە چەوساوەکانی ئێران بە تایبەت کورد و بەلوچ لەم دۆخە هەستیار و قەیراناوییەی وڵاتدا چۆن دەتوانن هەنگاوێکی کاریگەر بەرەو مافەکانیان هەڵبێنن؟

هەموو ئەو نەتەوانەی لە ئێراندا دەژین چارەنووسیان بە یەکترەوە گرێ دراوە، واتە هیچ کام لەو نەتەوانەی لە ئێراندا دەژین، تەنانەت نەتەوەی فارسیش، تا هاودەنگی و هاوکاری لەگەڵ نەتەوەکانی دیکەی ئەم وڵاتەدا نەبێت، ناتوانن لە بەدیهێنانی مافە ئینسانییەکانیاندا سەرکەوتوو بن. بۆ ئەوەی بتوانن لە بەرامبەر گۆڕانکارییە سیاسییەکانی داهاتوودا پێکهاتەیەکی حکوومی دابمەزرێنن کە مافە مرۆیی و مێژووییەکانیان بە شێوەیەکی دروست و لەسەر بنەمای پێوەری نێودەوڵەتی، هاوسەنگی نەتەوە یەکگرتووەکان و ڕێککەوتننامەکان دابین بکەن. هەروەها هاوپشتی لە نێوان نەتەوە و چینە جیاوازەکانی کۆمەڵگەی ئێران بە دڵنیاییەوە یەکێک لە پێکهاتە سەرەکییەکانی سەرکەوتن بەسەر ئەم پێکهاتە تۆتالیتێرەیە، کە بەختەوەرانە دەتواندرێت بڵێین ئەمڕۆ نەتەوەکانی نێو ئەم جۆغرافیایە تێگەیشتن و دانپێدانانێکی دروستیان لەگەڵ ڕێژیم و سیاسەتی دووبەرەکی‌نانەوە پەیدا کردوە. پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ئەگەر ئەم هاوپشتی و هاوکارییەی نێوان نەتەوە ستەملێکراوەکان دروست ببێت، ئەنجامەکەی دەتوانێ هەنگاوێکی کاریگەر بێت بۆ گەیشتن و نزیکبوونەوە لە داخوازییەکانی ئێمەی ئازادیخواز چونکە لە ڕاستیدا ئەو نەتەوانەی لە ئێراندا دەژین هیچ کێشەیەکیان لەگەڵ یەکتردا نییە و هەر ئەم دەسەڵاتدارانەن کە هۆکاری سەرەکی ناکۆکی نێوان خەڵک و نەتەوە جیاوازەکانی ئێرانن، بۆ ئەوەیکە بە جۆرێک هاوپشتی و یەکگرتوویی نێوان نەتەوەکان پێک نەیەت تا دەسەڵات بەرەو لێواری دارمان نزیک بکاتەوە و لەم ڕووەوە پرسی شتێکی تریش گرینگە ئەویش ئەوەیە کە ڕەوتە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات دەتوانن بە یەکدەنگ ئەم هاودەنگییە دروست بکەن و ژیرانە بەرامبەر ئەو ناکۆکییانە مامەڵە بکەن کە ڕێژیم ڕۆڵێکی کاریگەر لە دروستکردنیان دەگێڕێت. بەجۆرێک کە سەرکردەکانی ڕەوتە سیاسییەکان دەبێ زۆر تیژ و دووربین بن و وزەی خۆیان لەسەر ئەو پرسە تایبەتانە چڕبکەنەوە، هەمان ئەو پرسە تایبەتانەی کە حکوومەتەکان و ئەم دەسەڵاتدارە تۆتالیتێرانە هەوڵی دروستکردنی جیاوازی لە نێوان گەلانی نیشتەجێی ئێران دەدەن، بۆیە دەتوانرێت بڵێین ئەم هاوپشتییە ڕێگەیەکی بنیاتنەر و کاریگەرە کە ڕەوتە سیاسییەکان دەتوانن ڕۆڵێکی جەوهەری بگێڕن لە بەدیهێنانیدا، کە دواجار ڕێگەی گەیشتن بە ئامانجی هاوبەشە، کە ئەویش ئازادییە و ئەوە بۆ خۆشکردنی ڕێگە بۆ دادپەروەری و مافی نەتەوە چەوساوەکان خۆش دەکات.

شیکردنەوەتان بۆ دۆخی سیاسی وخەباتی ئێستای بەلووچستان، بەتایبەتی دوای "شۆڕشی ژینا" چییە؟

بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" یان شۆڕشی ژینا، کە بە بۆچوونی من شۆڕشێک بوو و کاریگەرییەکی زۆری لەسەر هەموو خەڵکی ئێران هەبوو و کۆمەڵگەی بەلووچستانیش لەو کاریگەرییە بەدەر نەبوو، هەرچەندە دوای هەفتەیەک، کۆبوونەوەی خوێناوی زاهیدان ڕووی دا و شێوەی خەباتەکەی هەموو خەڵکی زاهیدانی گۆڕی، بەڵام لەوە بێبەری نەبوو ئێمە لە شۆڕشی ژینادا شاهیدی ئەوە بووین کە ژنانی بەلووچ کە تەنانەت پێش کۆبوونەوەی خوێناویی زاهیدان هاتنە سەر شەقامەکان، بۆشایی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیان بە دروستکردنی ماڵپەڕ و دروشمنووسین لەسەر دیوارەکان تەنییەوە. و بە شێوازی جیاواز ویستی خۆیان دەربڕی، بەو شێوەیەش ئەو لێدوانانەی دەیاندا، پیاوانی ئایینیان ناچارکرد لە لێدوانەکانی خۆیاندا باس لە مافی ژنان بکەن و تەنانەت بابەتی گرینگی جیاکردنەوەی دین لە سیاسەت، کە پێشتر نەمانبینیبوو، بەڵام پیاوانی ئایینیی کاریگەر لە بەلووچستان کە نەتەوەیەکی چووکەتر، نەریتخواز و مەزهەبیترە لەچاو نەتەوەکانی دیکەوە، کرا و ئەوەش بابەتێکی زۆر گرینگ بوو کە بەرهەمی ئەم بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" یان شۆڕشی "ژینا" بوو. بۆیە پێموایە ئەم ژنانە و ئەم بزووتنەوەیە زۆر شتیان ڕوون کردۆتەوە کە من هەمیشە دەڵێم دەتوانین کۆمەڵگەی خۆمان یان تەواوی کۆمەڵگەی ئێران لە پێش شۆڕشی ژینا و دوای شۆڕشی ژیناوە دابەش بکەین، واتە بەلووچستان لە بواری بابەتە سیاسییەکاندا بێبەری نییە، خەڵک لە بەلووچستان ڕێک ساڵ و نیوێک خەباتی مەدەنییان لە شەقامەکاندا هەیە، ئەوان نیشانیان دا کە خەڵکی بەلووچستان هەندێک جار سیاسی و تەنانەت لە ڕووی سیاسیشەوە ئامادەن بۆ قبوڵکردنی ئەو پێشهاتە گشتیانەی کە بڕیارە لە ئێراندا ڕوو بدەن. لەو دوو ساڵەدا زۆرێک لە شەهیدان بەم شێوەیە کوژران و خوێنیان ڕژا، بەڵام جیهان چاوی بەڕووی کێشەکانی خەڵکی بەلووچستاندا کردەوە و ئەمەش وایکرد خەڵکی بەلووچستان لە دوای شۆڕشی ژینا پرسی دادخوازی و داواکارییەکانیان زۆر بە شێوەی ڕوونتر ببینرێت، بە بۆچوونی من ئەمە بابەتێکی زۆر بەنرخە و دەبێت بگوترێ ئەو پرسانەی لە هەموو ئێراندا ورووژێنراون زۆر جیاوازن لە پرسەکانی بەلووچستان، چونکە خەڵک لە بەلووچستانی ئێمەدا خەبات دەکەن بۆ مانەوە. واتە بۆ پێداویستییە سەرەتاییەکانی خۆیان، کە تەنانەت دەکرێ بڵێین بارودۆخیان جیاوازە لە کوردستان، چونکە ئێمە خەبات بۆ مانەوە دەکەین، بەڵام ئەوەش دەبینین کە ڕۆشنبیران و ژنان و چالاکانی مەدەنیش داواکارییەکانی خۆیان بەرز دەکەنەوە.

ئێمە وەکوو دژبەرانی ڕێژیم لە سەنگەرە جیاجیاکان و خاوەن ڕەوتی سیاسی و فیکریی بەربڵاو و جیاوازەوە، چۆن دەتوانین سەرنجی کۆمەڵگەی جیهانی و یەکیەتیی ئورووپا بەرەو پرسی نەتەوە چەوساوەکانی ئێران ئاراستە بکەین؟

بوونی ڕەوتی بەربڵاوی سیاسیی نەتەوە ستەملێکراوەکان لە ئێران کە لە دەرەوەی وڵاتن و بەشێکیشیان لە وڵاتانی ئورووپادان بەتایبەتی دوای شۆڕشی ژینا بوونیان زۆر بەرچاو بوو و بوونی ڕەوتە سیاسییەکانی کۆمەڵگەی هەمەچەشنی ئێران زۆر گرنگ و بنچینەییە بۆ ئەوەی بتوانن ئەو تاوانە و جینایەتانەی کە کۆماری ئیسلامی بەنیسبەت نەتەوە چەوساوەکانی ئێرانەوە دەیکات، لە قاوی بدەن و دەنگی دادخوازی ئەوان بن، وە ئەمەش پەیوەستە بە ڕێکخراوە سیاسییەکانی دەرەوەی ئێران و ئەو کەسایەتیانەی کە لە ڕاستیدا سەر بەم نەتەوە چەوساوانەی ئێرانن و نیشتەجێی وڵاتانی ئورووپاین. ڕێکخراوەکانی کورد، بەلووچ، تورک، عەرەب، تورکمان و هەموو ئەوانەی لێرەن، پێویستە جۆرێک لە هاودەنگی و هەماهەنگیی بە کردەوە پیشان بدەن، کە لەگەڵیدا بتوانن پەیامێک بن بۆ گەلی خۆیان بن و ئەو هاودەنگییە دروست بکەن. لە ڕاستیدا لێرەدا ڕۆڵی ئۆپۆزسیۆنێکی پێشەنگ و پێشکەوتنخواز، زۆر کاریگەر دەبێت و وەکوو لە پرسیاری پێشوودا ئاماژەم پێدا، چونکە ئێمە ئەو هاواهەنگییە لە نێوان خەڵکی نێوخۆی ئێراندا دەبینین زۆر گرینگە ئەو هاوئاهەنگییەش لە دەرەوەی ئێران ڕووبدات، واتە کاتێک خەڵکی سەر شەقام داوای دەکەن پێویستە بتوانین بۆ یەکەمجار ناکۆکییە سیاسییەکانمان وەلابنێین بۆ ئامانجێکی هاوبەش و گەورەتر، و سەرەڕای بوونی حیزب و ڕەوتی سیاسی جیاواز، لە ڕێکخستنێکی هەموو لایەنەکانی سەر بە بە نەتەوەکانی ئێران، پێکەوە کۆ ببنەوە تاکوو بتواندرێت ئەو یەکگرتوویی وهاودەنگی و هاوسەنگییە بە کۆمەڵگەی جیهانی نیشان بدەن. بە لام بەداخەوە ئەوەی هەمووکات لە ئۆپۆزیسیۆنەوەکانی دەرەوەی ئێران دەیبینین تەنیا جیاوازی بیروڕایە و بەداخەوە هەموویان لە هەوڵی دووبەرەکی و دابەشبووندان.

بەبۆچوونی ئێوە کێ یان کام لەو ڕەوتە سیاسیانە بەربەستن لە لە بەردەم بزووتنەوەی مافخوازانەی گەلانی ستەملێکراو لە ئێراندا؟ و چۆن گەلانی چەوساوە دەتوانن بەسەریدا زاڵ بن؟

ئەوانەی خاوەنی بیرکردنەوە و ئیدۆلۆژیی تۆتالیتێرین و دەیانەوێت هەموو ئێران بکەنە یەک نەتەوە، زمان، کولتوور و... لە ڕاستیدا ئەم بەشە توندڕەوە، چ لە نێوخۆی ئێران و چ لە دەرەوەی ئێران بوونی هەیە. و دژی ئەو توێژە پێشکەوتوو و پێشکەوتنخوازانەن کە ڕێبازەکەیان بۆ یەکتر دەبێتە بەربەستێک لەبەردەم ئەم هاودەنگی و یەکگرتووییەدا. هەروەک پێشتر ئاماژەم پێدا کردەوەیەکی هاوبەشی کردەیی لەلایەن هەڵسوڕاوانی سیاسی گەلانە زۆر گرینگ و کاریگەر دەبێت، چونکە لە لایەک ڕێگایەک بۆ نەهێشتنی ئەو بیرە تۆتالیتێرییانە و نزیککردنەوەی گەلانی ستەملێکراوی ئێرانی لێی دروست دەکات، و لە لایەکی ترەوە هەنگاوێک دەبێت بەرەو هەمان ئامانجی هاوبەش کە ئازادیی گەلانی چەوساوەیە.

سپاس خاتوو فەریبا بۆ بەشداریتان لەو دیمانەیەدا

ئێوە ماندوو نەبن

***

کوردستان
• ژماره ٨٨٤
١٥ی سەرماوەزی ١٤٠٣ _ ٥ی دێسامبری ٢٠٢٤

هەگبەی شاخ و شۆڕش

برایم چووکەڵی

مێژووی مرۆڤایەتی پڕە لە ناوی مەزنی ئەو مرۆڤە گەورانەی تاسەباری ئازادی بوون و ژیانیان بەبێ ئازادی نەویستوە. ئەو کەسانەی بە تێگەیشتن لەو ڕاستیەی "کە مرۆڤ شیاوی ژیانێکی ئازاد و سەربەستە و ژینی دیلێتی مەرگێکی بە جوڵەیە" ڕاپەڕیون لە پێناو وەدیهێنانی ئەم ئامانجە پیرۆزەدا. دیارە زۆربەی هەرە زۆری ئەوانەی بۆ وەدیهێنانی ئازادی و خەونە سەوزەکانی مرۆڤ خەباتیان کردوە بیریان لەوە کردۆتەوە لە وانەیە خۆیان هیچ کات بەروبوومی ئەم دارە پیرۆزەیان بە قسمەت نەبێت کەچی دیسانیش بە تین وگوڕتر لە جاران ڕێگەی سەخت و پڕ لە کەندو لەندوو هەڵدێر و گەوەیان بڕیوە، چونکی ئەم مرۆڤانە بۆ ئەوە ڕانەپەڕیوون خۆیان وەک تاکە کەس ئازاد بکەن، بەڵکوو ئەوان بە مەبەستی ئازاد کردنی نیشتمان و نەتەوە بندەست و چەوساوەکەیان ڕێگەی خەبات و بەرخۆدانیان گرتۆتە پێش و ئیمانیان بەو ڕاستییە هێناوە کە ئەو ڕێچکەیەی شکاندوویانە کوێر نابێتەوە و دەبێتە ڕێبازێکی پیرۆز بۆ نەوەی داهاتوو. ئازادی لە فەلسەفە و ڕوانگەی ئەو مەزنە مرۆڤانەوە، گەلێک واتەی هەیە کە خەبات خۆی بەشێکە لە ئازادی و واتایەکی قووڵە لە ژیان. یەک لەو مرۆڤە مەزنانە شەهید خەلیل مەحموودی بوو.

خەلیل مەحموودی ساڵی ١٣٤٤ی هەتاوی لە ئاوایی قوڵدەرەی سەروو لە ناوچەی هەوشار لەدایک بوو. ژیانی منداڵی خەلیل جیا لە ژیانی منداڵانی نازڵیشێواوی ئەو سەردەمە نەبووە و بەهۆی هەلومەرجی ژیانی ئەو کات لە ئاوایییەکەیان دەرگای خوێندنگا زوو بەسەریدا داخرا.

هەر لەتەمەنی منداڵییەوە دەستی کرد بە کار و کاسبی و کرێکاری، بۆ ئەوەی قوورسایی لەسەر ژیانی هەژاری بنەماڵەکەی هەڵبگرێ. هەرچی گەورەتر دەبوو ئەرکی سەرشانی قورستر دەبوو. شانی دا بە کاری وەرزێری و بە درێژایی ڕۆژ ئارەقەی دەڕشت. ئەو ژیانە پڕ لە چەرمەسەرییە وای کرد خەلیل زیاتر هەست بە چەوسانەوە بکا و هەوڵی خۆ ڕزگار کردن لەم مەینەتییە بکەوێتە نێو مێشکییەوە. بەتایبەتی کاتێ زوڵم و زۆریی کاربەدەستانی دوو ڕێژیمی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی و ئەو جیاوازییەی نیسبەت بە گەلە بێبەشەکەی بە چاوی خۆی دەیدیت، ڕق و قینێکی پیرۆز دەروونی هەڵدەقرچاند.

خەلیل لە سەرەتاکانی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا هاتە نێو ڕیزی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکڕات و بوو بە پێشمەرگە. لەو ساڵانەدا هێرشی جینایەتکارانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران بۆ کوشتن و قەڵاچۆی شار و گوندەکانی کوردستان لەو پەڕی خۆیدا بوو. ئەو جەنایەتکارانەی گڕی بە لرفەی قینوڕقیان تەنیا بە خوێنی کورد دادەمرکایەوە هەر ڕۆژە و هەر سەعاتەی لە ئاوایییەک و لە شەقامی شارێک یا قوژبنی ماڵ و کۆڵانێک سینگی گەنج و پیرانی نەتەوەی کوردیان کونکون دەکرد، خەلیلی پێشمەرگە دژی ئەو ستەم وبێدادیانە ڕاپەڕیبوو. ئەو دەیزانی وەک مرۆڤێک ئەرکی سەر شانیەتی لە بەرانبەر دوژمنە داگیرکەر و جینایەتکارەکانی کوردستاندا نابێ بێدەنگ بێ و دەست لەسەر دەست دابنێ. بۆیە لە زۆر شەڕی ناوچەی هەوشار و تیکابدا بەشداریی چالاکانەی کرد و ئازایەتییەکەی بوو بە هۆی ئەوەی وەک سەرپەل و پاشان وەک فەرماندەری لک دیاری بکرێ.

شەهید خەلیل لە ماوەی تەمەنی خەباتگێڕی و تێکۆشانی خۆیدا گەلێک قارەمانەتی بۆ حیزب و نەتەوەکەی تۆمار کرد. لە زۆربەی شەڕە حەماسییەکانی ناوچەدا بەشداریی چالاکانەی کردوە و داستانی حەماسە و بوێریی بۆ مێژوویی حیزب و نەتەوەکەی تۆمار کردوە. شەڕەکانی تیکاب، نێو شاری ساینقەڵا، کوچەتەڵا، شاهیدی ئازایەتیی ئەو شەهیدە سەر بەرزەن. لەهەر ناوچەیەکی هەوشار شەڕ بوایە و خەلیل مەحموودی حزووری بوایە، شکستی دوژمن حەتمی بوو و جێگا پەنجەی تا کاتی شەهیدبوونی لە هەموو شەڕەکانی ئەو مەڵبەندەدا لە دڵ و بیری خەڵکی ناوچەدا ماوەتەوە. لە شەڕی کانیسپیی سەروو کە لە کاتژمێر پێنجی بەیانی تا چواری ئێوارە بەردەوام بوو، دوژمن بە هەموو جۆرە چەکێکی قورس ئاوایی دەکوتا و خەلیل یەکێک لەو کوڕانە بوو کە لە تێکشکاندنی دوژمن بەرەوڕووی ئاوایی کانیسپی بە تەواوی ڕۆڵی بەر چاوی هەبوو. هەروەها شەڕەکانی نێو شاری ساینقەڵا هەموو بەڵگەیەکی زیندوون بۆ ئازایەتیی ئەو تێکۆشەرە نەمرە.

حەوتەمین ڕۆژی بەهاری ساڵی ١٣٦٥ی هەتاوی بوو و وەرزێکی دیکەی تێکۆشان و چالاکیی خەڵک و هێزی پێشمەرگە دەستی پێ کردبوو. خەڵک لە نوێژی عەسر گەڕابوونەوە و پۆلپۆل لە بن گوێسوانەی هۆدەی ماڵان دانیشتبوون و خۆیان لەبەر تینی گەرمای خۆر هەڵخستبوو. سەعات ٥ی ئێوارەی هەمان ڕۆژ -٧ی خاکەلێوەی ١٣٦٥ی هەتاوی- لە ئاوایی حەسەناوا چەند پێشمەرگە لەگەڵ خەلیل لە ماڵێکدا دەبن کە لە پڕ هەواڵی هاتنی هێزی داگیرکەری کۆماری ئیسلامییان پێ دەدەن. کاتێک خاوەن ماڵ ویستی لە دەرگای ماڵێ بچێتە دەرەوە، کەوتە بەر دەسرێژی جاش و پاسدارو کوژرا. پاشان شەڕێکی دەستەویەخە لە ئاوایی حەسەناوا دەستی پێ کرد. ئەگەرچی ژمارەی پێشمەرگەکان تەنیا ٨ کەس بوون، بەڵام وەک هەمیشە لەبەرانبەر هێزی کۆنەپەرەستیدا ڕاوەستان و ئامادە بوون بە خوێنی خۆیان لاپەرەکانی سەروەریی هێزی پێشمەرگەی دیموکرات بنووسنەوە. خوێنبایی ئەو مێژووە پڕ سەروەرییەش گیانی پاکی خەلیلی مەحموودی بوو کە دوای دوو سەعات شەڕ و خۆڕاگری شەهید بوو.

هەڵبژاردنی مایک واڵتز، ڕەخنەگری توندی سازش لەگەڵ ئێران بە ڕاوێژکاری ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا

جوویش ئینسایدێر– مارک راد
و: کەماڵ حەسەنپوور

سەرۆککۆماری هەڵبژێردراو دۆناڵد ترامپ، مایک واڵتز (کۆماریخواز لە ویلایەتی فلۆریدا) وەکوو ڕاوێژکاری داهاتووی ئاسایشی نەتەوەیی دەستنیشان دەکات و بەو شێوەیە لایەنگرێکی ئیسرائیل و ڕەخنەگری سازان لەگەڵ ئێران بە کابینەکەیەوە زیاد دەکات. واڵتز کە ئەندامێکی ئەنجومەنی نوێنەران لە ئەیالەتی فلۆریدایە، بە قووڵی بەشداری سیاسەتی دەرەوە بووە و خوازیارە وڵاتە یەکگرتووەکان زەختی زۆرتر بخاتە سەر ئێران و بەکرێگیراوە تێرۆریستەکانی.

واڵتز بە چڕیی کاری لە سەر پرسەکانی سیاسەتی دەرەوە و ئاسایشی نەتەوەیی لە ئەنجومەنی نوێنەراندا کردووە و بەر لەوەی وەکوو نوێنەری ئەنجومەنی نوێنەران هەڵبژێردرێ: کڵاو سەوز بووە [واتە لە هێزە تایبەتییەکانی وڵاتە یەکگرتووەکاندا خزمەتی کردوە. و]، کارمەندی پێشووی سیاسیی پێنتاگۆن و سەرۆکی کۆمپانیایەکی کەرتی بەرگری بووە، هەروەها سەرۆکی کۆمیسیۆنی هێزە چەکدارەکانی ئەنجومەنی نوێنەران و ئەندامی کۆمیسیۆنی کاروباری دەرەوە و هەواڵگریی بووە، هاوکات لەگەڵ هەموو ئەوانە، ناوبراو پشتیوانێکی نەگۆڕی ئیسرائیلە.

مانگی ڕابردوو، کاتێک ئیسرائیل هێرشی تۆڵەئەستاندنەوەی دژی هێرشی هاژەکی بالیستیک لەلایەن ئێرانەوە بەڕێوە برد، واڵتز پێشنیاری کرد ئیسرائیل دەبوا هێرش بکاتە سەر دوورگەی خارک، شوێنی سەرەکی بۆ هەناردەکردنی نەوتی ئێران، و بنکە ناوکییەکانی لە نەتەنز و پرسیاری کرد ئاخۆ بەڕێوەبەرایەتیی بایدن زەختی خستووەتە سەر ئیسرائیل هەتا "جارێکی دیکە کەمتر لەوە بکات کە لە توانای دایە."

ئەو لە سێپتەمبەردا بە جوویش ئینسایدێری گوت کە وڵاتە یەکگرتووەکان دەبوو زەخت بخاتە سەر حەماس و پشتیوانە ئێرانییەکانی و، بەڕێوەبەرایەتی بایدنی بە "زەختی یەکلایەنە بۆ سەر ئیسرائیل بە مەبەستی چوونە ژێر باری ڕێککەوتنی ئاگربڕ" لەگەڵ حەماس لە غەززە، تاوانبار کرد. واڵتز هەروەها گومانی خۆی لەمەڕ پێشنیاری ئاگربڕ لە لایەن وڵاتە یەکگرتووەکان لە نێوان ئیسرائیل و حیزبوڵڵای لوبنان دەربڕی. تەنانەت بەر لە شەڕی غەززە، واڵتز لە مانگی مای ٢٠٢٣ بە جوویش ئینسایدێری گوت کە وڵاتە یەکگرتووەکان دەبێ بە ئاشکرا بڵێ پێش بە ئیسرائیل ناگری هەتا هێرش بکاتە سەر بەرنامەی ناوکی ئێران و وڵاتە یەکگرتووەکان "لە ڕێگای ئامرازی جۆراجۆر دەبێ بە ئێران نیشان بدا کە توانایە سەربازییەکانمان بە شێوەیەکن بە ڕاستی دەتوانین زەرەری جیددی بە بەرنامەکەیان بگەیەنین."

واڵتز لە ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣ بە جوویش ئیسنایدێری گوت وڵاتە یەکگرتووەکان پێویستی بە نیشاندانی چاوترسێنکردنی بەهێزتر دژی ئێران هەیە و دەبێ بە ئاشکرا کاردانەوەکانی هێرش بۆ سەر هێزەکانی ئەمریکایی و ئیسرائیلی، بە هۆی بەکرێگیراوەکانیەوە ڕا بگەیەنێ و هەروەها پێش بە پشتگیریی دارایی بۆ ئەوان لە لایەن ئێرانەوە بگرێ. ئەو جەختی کردەوە کە کوشتنی قاسم سولەیمانی نموونەیەکی ئاشکرای چاوترسێنکردنە.

واڵتز ماوەیەکی دوور و درێژ سەرۆکی هەوڵە جووت حیزبییەکان بۆ زەخت خستنەسەر بەڕێوەبەرایەتیی بایدن بۆ دستنیشانکردنی دووبارەی حوسییەکان وەکوو ڕێکخراوێکی تێرۆریستیی بیانی بوو. لە سەرەتای ئەوساڵ ئەو هەروەها لەگەڵ تاقمێک کەوت کە نامەیەکیان بۆ قەتەر نووسی و هەڕەشەیان کرد سزا دژی ئەو وڵاتە پەسەند دەکەن، بێتوو ئازادکرانی شارۆمەندە ئەمریکاییەکانی بەبارمتەگیراو لە لایەن حەماسەوە مسۆگەر نەکات. ئەو بە جوویش ئینسایدێری گوت کە قەتەر پێویستە "کاری زۆرتر بۆ سەرکوتی چالاکییەکانی حەماس لە وڵاتی ئەواندا بکات."

ئەو نوێنەری کۆنگرە لە ویلایەتی فلۆریدا هەروەها تێکەڵی ئەو هەوڵانە بوو کە داوا لە بەڕێوەبەرایەتیی بایدن دەکەن هەتا وەڵامی هەوڵەکانی ئێران بۆ پشتگیریی لە خۆپیشاندانە دژی ئیسرائیلییەکان لە وڵاتە یەکگرتووەکاندا بداتەوە و هەڵوێستێکی توندتر دژی دەوڵەتی عێراق، لەبەر پشتگیرییەکانی لە تاقمە میلیشیاییەکانی سەر بە ئێران، بنوێنێ.

واڵتز لە ساڵی ٢٠٢٢ گوتی ئەو دژی هەر هەوڵێک بۆ دانوستان لەگەڵ ئێراندا دەوەستێتەوە و ڕێبەریی پەسەندکرانی یاسایەکی لە کۆنگرەدا کرد کە یاساکانی سەپێنراو لە کاتی سیاسەتی ئەوپەڕی زەختی ترامپدا بهێڵێتەوە، بێ ئەوەی بایدن بتوانێ بە فەرمانی سەرکۆماری، هەڵیانوەشێنێ یان سوپای پاسداران لە لیستەی ڕێکخراوە تێرۆریستییە بیانییەکان بێنێتە دەرێ.

ئەو هەروەها پشتیوانی سەرەکیی یاسای "مەهسا ئەکت" بوو کە لە وەڵامی کوشتنی مەهسا [ژینا، و] ئەمینی ٢٢ ساڵە و سەرکوتی نارەزایەتییەکان، کە بووە هۆی سەپاندنی گەمارۆ بۆ سەر ڕێبەریی ئێران

پێشتر، لە ساڵی ٢٠٢١، ئەو بەڕێوەبەری هەوڵە جووت حیزبییەکان، بە پشتگیریی ١٤٠ نوێنەری کۆنگرە، لەبارەی ئێران بوو کە لەودا داوا کرا کاردانەوە دژی سەرجەم چالاکییە خراپەکانی ئێران لە بوارەکانی ناوکی، هاژەکی بالیستیک، تێرۆریزم و پێشێلکارییەکانی مافەکانی مرۆڤ، بە شێوەی سیاسی و سەپاندنی گەمارۆ بکرێ.

لە وتوویژێکدا لەگەڵ جوویش ئینسایدێر لە نێوەڕاستی ٢٠٢٣، واڵتز بە گشتی پشتیوانی مەرجەکانی عەرەبستانی سعودی بۆ ڕێککەوتنێکی ئاساییکردنەوەی پەیوەندییەکان لەگەڵ ئیسرائیل، لە نێویاندا دانی گارانتی ئەمنییەتی و پشتگیریی لە بەرنامەی ناوکی عەرەبستانی سعودی کرد. پێشتر لەو ساڵیدا، ئەو داوای لە بەڕێوەبەرایەتیی بایدن کرد خێرا باڵوێزێک بۆ ڕێککەوتنی ئیبراهیم دەستنیشان بکات.

جێگای سەرنجە کە واڵتز هەروەها بەڕێوەبەری هەوڵی جووت حیزبی بۆ داکۆکی لە پلەی ڕێکخەری ئاسایشی بۆ ئیسرائیل و بەڕێوەبەرایەتی فەلەستین لە کاتێکدا بوو کە بەڕێوەبەرایەتی بایدن بەتەمای دابەزاندنی پلەی کەسی بەرپرسی ئەو کارە بوو. یەکەم بەڕێوەبەرایەتیی ترامپ کۆتایی بە پشتگیریی دارایی لە مەئمورییەتی ڕێکخەری ئاسایشی کردبوو. واڵتز هەروەها لایەنگری بەرنامەی هاوکاریی نێوان وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل بووە. ئەو بۆ ماوەی چەند ساڵ هەوڵی داوە یاسایەک پەسەند بکرێ بۆ دامەزراندنی پرۆژەیەکی هاوبەش لەبارەی نەخۆشی پاش ڕووداوی ناخهەژێن، بەڕێوەبەری پەسەندکرانی یاسا بۆ دابینکردنی بودجە بۆ ناوندی توێژینەوەی هاوبەش لە نێوان ئەمریکا و ئیسرائیل لەمەڕ ژێریی دەستکرد و سەرۆکی هەوڵەکانی پشتگیریی لە بەرنامەکانی بەرگریی هاژەکی بووە.

ئەو هەروەها پشتیوانی سەرەکیی هەوڵەکان بۆ ڕەخنەگرتن لە فراکسیۆنی چەپی کۆنگرە بووە و ئەوانی بە پەرەپێدانی هێرشی دژی جوولەکە لە وڵاتە یەکگرتووەکان و پشتیوانیی لە تێرۆریزم تاوانبار کردوە.

ئەو بەگشتی لایەنگری تەرخانکردنی بودجەی پێویست لە بواری بەرگریدا بووە و لە جانیوەری ٢٠٢١ بە جوویش ئینسایدێری گوت، وڵاتە یەکگرتووەکان ناتوانێ بودجە بە شێوەیەک کەم بکاتەوە کە کاریگەریی لەسەر توانایی ئەو وڵاتە بۆ "چاوترسێن کردن و کێبڕکێ لەگەڵ چین، ڕوسیە، ئێران، کۆرەی باکوور و تێرۆریزمی جیهانی" هەبێ یان کاریگەریی نەرێنی لەسەر هێزە سەربازییەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان هەبێ.

مایکڵ مەکۆڤسکی، سەرۆکی ئەنستیتۆی جوولەکە بۆ ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا، دەستنیشانکرانی واڵتزی وەک "دەستنیشان کردنێکی نایاب" وەسف کرد. ماکۆڤسکی گوتی، "ئەو فرە ژیر و جیددییە، پشتیوانێکی بەهێزی ئیسرائیلە، ناسازشکار لە بەرانبەر چین و ئێران، بە پەیوەندییەکی باشەوە لەگەڵ سەرۆک کۆماری هەڵبژێردراو ترامپ. ئەو یارمەتی ترامپ دەکات تا توانایی چاوترسێنکردنی وڵاتە یەکگرتووەکان بگەڕێنێتەوە سەر دۆخی پێشوو، کە بەتوندی لاواز کراوە، زەخت دەخاتە سەر ڕێژیمی تاران و، پشتگیریی لە ئیسرائیل دەکات بەرژەوەندییەکانی ئیسرائیل و وڵاتە یەکگرتووەکان گەشە پێ بدا."

جەیسۆن برادسکی، بەڕێوەبەری سیاسەتی ئەنجومەنی یەکگرتوو دژی بەرنامەی ناوکیی ئێران دەستنیشانکرانی واڵتز بە "هەڵبژاردنێکی نایاب وەسف دەکات و دەڵێ واڵتز لایەنگرێکی بەهێزی ئەوپەڕی زەخت دژی ئێران و هاوپشتیوانی سەرەکی بۆ پەسەندکرانی یاسای مەهسا بووە." سەرۆکی ئەنجومەنی یەکگرتوو دژی ئێرانی ناوکی، جێب بوش دەڵێ واڵتز "نیشتیمانپەروەر" و "بڕبڕێکی نایابە".

سەرەڕای ئەوە کە واڵتز بە گشتی ڕوانگەی کۆنباوی لەمەڕ سیاسەتی دەرەوە هەیە، ئەو زۆرتر حەزی بەلای ئەو تاقمەی نێو حیزبەکەیدا هەیە کە خوازیاری سنووردارکردنی یارمەتییەکان بە ئۆکراینن. ئەو لە سێپتەمبەری ٢٠٢٣ لە وتارێکدا گوتی لەسەر ئەو بڕوایەیە بێتوو ئۆکراین تووشی نسکۆ ببێ، ڕووسیە لە هەوڵی هێرش بۆ سەر وڵاتانی ناتۆ دەبێ و جەنگی جیهانیی سێهەم هەڵدایسێنێ. بەڵام ئەو بەڕێوبەرایەتیی بایدنی بەوە تاوانبار کرد کە لە دیاریکردنی ئامانجێک یان ستراتێژییەکی قابیلی دەستپێڕاگەیشتن بۆ ئۆکراین شکستی هێناوە. ئەو هەروەها گوتی یارمەتیی وڵاتە یەکگرتووەکان دەبێ "لێرە بەدواوە بە دابەشکردنی بارگرانیی لەگەڵ ئۆرووپا و پشتگیریی یەکسان لە لایەن ئۆرووپاوە گرێ بدرێ." واڵتز لەو دواییانەدا گوتوویەتی وڵاتە یەگرتووەکان دەبێ زەخت بێنێ تا ئۆکراین و ڕووسیە پێکەوە دانوستان بکەن، بەڵام بێتوو ڕووسیە خۆ لە دانوستان ببوێرێ، دەبێ چەکوچۆڵی زۆرتر بۆ ئۆکراین دابین بکرێت، بە سنووردار کردنی کەمترەوە.

جێف بارتۆس، ئەندامێکی جوولەکەی کۆماریخواز کە بۆ هەڵبژێردران بۆ ئەنجومەنی پیران لە پێنسیلڤانیا خۆی بەربژێر کردبوو، بە جوویش ئینسایدێری گوت کە واڵتز "دەستنیشانکردنێکی فرە نایابە. ئێمە بە یەکەوە لە هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆمار ترامپ لە پێنسیلڤانیا حەوتووی پێش هەڵبژاردن بەشدار بووین. لەهەر شوێنێک وێستابین، مایک کاتی بۆ قسەکردن لەگەڵ هەر کام لە دەنگدەران تەرخان دەکرد و سەرنجی تایبەتی دەدا بە جەماوەری خاوەن ئەزموون لە جەنگدا. مایک بۆخۆی کەسێکی خاوەن ئەزموون لە بەشداریی لە جەنگدایە، یەکەم کەسێک کە ئەندامی هێزە تایبەتییەکان بووە و پاشان بوەتە ئەندامی کۆنگرە و ستراتێژیستێکی فرە ژیرە. ئەو پشتیوانێکی نەگۆڕی پەیوەندیی نێوان ئەمریکا و ئیسرائیلە و لە ڕوانگەی بەربەرەکانی لەگەڵ دژبەرانی جوولەکە، بێوێنەیە."

***

کوردستان
• ژمارە: ٨٨٤
١٥ی سەرماوەزی ١٤٠٣ _ ٥ی دێسامبری ٢٠٢٤

تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان (لیبرالیزم، مارکسیزم، کۆنسێرڤاتیزم)

ئەلبورز ڕووئینتەن

لیبرالیزم لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان

یەکێک لە تایبەتمەندی کاری تیۆرییەکان ڕەخنە یا دەرخستنی کەموکوڕیی تیۆرییەکانی دیکەیە، بۆیە ئەو شیکردنەوەیە دەخاتە ڕوو تا زیاتر و باشتر وەڵامی پرسیاری جێگای لێکۆڵینەوە بداتە ئێمە، ئەو تایبەتمەندییە لە تیۆریی لیبڕالیزم لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دەبینین کە وەک ڕەخنە یا وەڵامێکیش بۆ ڕیئالیزمیش دەبیندرێت. تیۆریی لیبڕالیزم لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکاندا لەسەر تێڕوانینی ئایدۆلۆژی لیبڕالیزم بە گشتی دامەزراوە؛ ئەو تیۆرییەش وەک ڕیالیزم دان بە ئانارشیزم لە دونیادا دادەنێ، بەڵام پێی وایە ئەو ئانارشیزمە نابێتە هۆی شەڕو ئاڵۆزی بەڵکوو، هەر ئەو ئانارشیزمەیە کە دونیا بەرەوهاوکاری زیاتر دەبات و یەکێک لە گرنگترین هۆکارەکانی ڕێککەوتن و تەنانەت دروستکردنی دامەزراوەی جیاواز بۆ هاوپەیمانی هەژمار دەکرێت. لیبڕاڵەکان بەپێچەوانەی ڕیئالیستەکان بۆ تێگەیشتن لە هەڵسوکەوتی وڵاتەکان دەگەڕێنەوە بۆ دۆخی نێوخۆ و کاراکتەری دەوڵەت لە ئاستی نێوخۆیی و بە گوێرەی شێوازی دەوڵەت لە نێوخۆ شرۆڤەی سیاسەتی دەرەوە دەکەن.

جیاواز لە ڕیئالیستەکان کە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان لە ئانارشی کە بۆتە هۆی کێبڕکێ بۆ بەهێز بوون دەبینن، لیبڕاڵەکان پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان لە نێوەڕۆکی کاراکتەری نێوخۆی دەوڵەتەکان بە تایبەتی دیموکراتیکبوون و بەدوای بەرژەوەندی بازاڕدا دەبینن. یەکێک لە کۆڵەکەکانی لیبڕالیزم لەسەر بنەمای مۆدێرنیزاسیۆن و پێشکەوتنی مرۆڤ لە ئاستی جیاوازدا دامەزراوە، واتە پێشکەوتنی ڕەهەندی جیاوازی مرۆڤایەتی کاریگەری لەسەر پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان بە شێوەیەکی ئەرێنی داناوەو وایکردوە پەیوەندییەکان بە شێوەیەکی ئەرێنی لەنێو وڵاتەکان پەرەبستێنێ. لە هەمان کاتدا ڕۆڵی مۆدێرنیزاسیۆن لە هەنگاونان بەرەو دیموکراسی بە گرینگ دەزانن کە دەبێتە هۆی ئەوەی پەرە بە دروستکردنی پەیوەندی بدرێت و ئەوەش لە کۆتاییدا خۆشبژێوی مرۆڤایەتی بە دوای خۆیدا دەهێنێ. ئەو گرینگیدانە بە مۆدێرنیزاسیۆن لە لایەن لیبڕالیستەکان بە ڕێژەیەکە کە خۆشبەختی مرۆڤایەتی لە گرەوەی پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لە ئاستی جیاوازدا دەبینن.

هەر وەکوو ئایدۆلۆژی لیبڕالیزم لەسەر بنەمای تاکگەرایی دامەزراوە ڕۆڵی دەوڵەت بچووک دەکاتەوە، لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانیشدا گرینگی بە ڕۆڵی تاک و دواتر گرووپ و دامەزراوەی دیکە دەدەن وەک ڕیئاڵیستەکان دەوڵەت بە ئەکتەری سەرەکی دانانێن، بەڵکوو سەرچاوەی هەڵسوکەوتی وڵاتێک بە تاک یا توێژێکی دیاریکراو گرێ دەدەن. ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی لیبڕالیستەکان باوەڕیان بە ڕۆڵی تاک لە کۆمەڵگە وەک پاڵنەرێکی بەهێز بۆ گفتوگۆ و بازرگانی و ئاڵوگۆڕی جیاواز و لە کۆتاییدا گەڕان بە دوای بەرژەوەندیەکاندا هەیە

ئەو کۆڵەکە سەرەکییانەی لیبڕالیزم وایکردوە ئەوان زۆر بە گرینگی فوکوس بخەنە سەر بازرگانیی نێودەوڵەتی کە کاریگەری زۆر ئەرێنی لەسەر پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دادەنێ و هەر وەکو لە ئایدۆلۆژی لیبڕالیزمدا هەیە، لە ئاستی نێودەوڵەتیشدا بازاڕی ئازاد قسەی یەکەم لەو گرینگیدانە دەکات. لە هەمانکاتدا پەرەدان بە دەوڵەتانی دێموکراتیک و پەیوەندی ئەو وڵاتە دێموکراتیکانە کە لەگەڵ یەکتر زۆر بە دەگمەن شەڕ دەکەن ڕەهەندێکی گرینگی لیبڕالیزم لە پەیوەندییە نێودەوڵەتیەکان هەژمار دەکرێت. لیبڕالیستەکان لە ئاستی نێودەوڵەتیشدا لە پەسیفیزەکردنی ڕۆڵی دامەزراوەی یاسایی کە لە دەوڵەت بچێ غافڵ نابن هەرچەند نێئو لیبڕالیزم لەسەر بنەمای فاکشینالیزم واتە کارامەی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان بەرەو بە دامەزراوەییکردن و گرینگیدان بە ڕۆڵی ئەوان هەنگاو هەڵدێنن.

لە چوارچێوەی لیبڕالیزم لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانی چەمکەکانی وەک لیبڕالیزمی بازرگانی بۆ ئەوەی پەرە بە پەیوەندی ئابووری بدرێت و بازاڕی ئازاد کاری خۆی بکات، هەروەها گرینگیی دێموکراتیکبوونی وڵاتەکان چونکە دێموکراسییەکان شەڕی یەکتر ناکەن و ئەو بابەتەش لە زۆر ڕووەوە جێگای سەرنجی هەموو لێکۆڵەرانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانە، فاکشینالیزم بۆ ئەوەی بەربەستەکانی پەیوەندییە نێودەوڵەتیەکان لە چوارچێوەی هەندێ میکانیزمدا هەڵبگیرێ و هەروەها کۆزمۆپۆلیتنیزم بە واتای شارومەندی جیهان بوون و کاڵکردنەوەی سنوورەکان لە چوارچێوەی دەوڵەت نەتەوەدا دەدرێت و بەردەوام وەک ترێندی باو باسیان لێ دەکرێت. لیبڕالیستەکان چۆن لە دونیای تاکگەراییەوە دەڕواننە هەموو بابەتێک، لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانیش بۆ ئەوەی لە کۆتاییدا خزمەت بە تاک بکات دەڕواننە پەیوەندییەکان.

مارکسیستەکان لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان

مارکسیستەکان وەک ڕیئالیزم یا لیبرالیزم بە تایبەتی نەپڕژاونەتە سەر بواری پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان، بەڵام لە چوارچێوەی تێڕوانین و دونیابینی خۆیان شرۆڤەی ئەو بوارەیان کردوە. بە گوێرەی مارکسیستەکان پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان بۆ خزمەتکردنی سەرمایە و چینی سەرمایەدار ڕێک خراوە و کارایە و، لەوێشدا بەرژەوەندی چینی کرێکار فەراموش کراوە، بەبێ گوێدان بە وڵات یا شوێنێکی تایبەت بۆیە بە جۆرێک داوای لابردنی سنورەکانیش دەکات چونکە کاتێک باس لە یەکگرتنی کرێکارەکانی جیهان دەکات لەبەر ئەوەی هاوچارەنووسن، ڕووبەڕووی ئەو سنوورانە و بوارە دینامیزمە لە ئاستی نێودەوڵەتی دەبێتەوە.

چارەسەری هەموو ئەوانەش هەر وەک لە ئایدۆلۆژی سۆسیالیزمدا هەیە بە شۆڕش و ڕووخاندنی ئەو سیستەمە و سەر لە نوێ دروستکردنەوەی پەیوەندییەکان لەسەر بنەمای بەرژەوەندی چینی کرێکارو دژایەتی کردنی سەرمایە و سەرمایەدار دەزانێ و پێی وایە لە کۆتاییدا ئەوە ڕوودەدات کە دیتمان؛ ئەوە ڕووی نەدا وەکو زۆر بابەتی دیکە لەو پێشبینییەیان تووشی هەڵە بوون. تەنانەت هەڵسوکەوتی وڵاتە سۆسیالیستەکان لە ئاستی نێودەوڵەتی دەبینین بە تەواوی دەچنە نێو چوارچێوەی ڕیئالیستی و تەنانەت لیبڕالیستی، بە جۆرێک کە چین یەکێک لەو وڵاتانە بووە کە زۆرترین سودی لە بازاڕی ئازاد لە ئاستی نێودەوڵەتی بردوە و ئێستاش بە کۆڵەکەیەکی ئەو بازارە ئازادە کە بە گوێرەی تیۆری لیبڕالیستی بۆ پەرەدان بە پەیوەندییەکان بە پێویست دەزانرێ دەبیندرێت.

کۆنستراکتیڤیستەکان لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان

زۆر جار کە باس لە تێڕوانینی کۆنستراکتیڤیستەکان بۆ پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دەکرێ بە ئایدیالیستەکان دەیانناسن چونکە ئەوان بە تەواو جیاواز دەڕواننە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان. کۆنستراکتیڤیستەکان پێیان وایە ئەوە ئایدیا و بیر وباوەڕ و ناسنامەیە کە پاڵنەری جۆری سیاسەتی دەرەوەو سەرچاوەی بڕیارەکان لە ئاستی نێونەتەوەییە نەک تاک یا دەوڵەت، ئەوان باس لە کولتووری دژ بە یەک و لە یەک نزیکی نەتەوەکان، یا ڕۆڵی ئایین یا هەر هزر و ئایدیایەکی دیکە ناسنامە دیاری بکات کاریگەری هەیە و لەو نێوەشدا ڕۆڵی ئێلیت بۆ دیاریکردنی ئاراستەی پەیوەندییە نێودەوڵەتیەکانیش زۆر بە گرینگ دەزانن. تێڕوانینی کۆنستراکتیڤیستەکان نۆرم گەرایە و نرخی هاوبەش و گرینگی مرۆڤایەتی بە هەند وەردەگرێ هەر بۆیەش نزیک لە ئایدیالیستەکان هەژماریان دەکەن.

جیا لەوەش لایەنێکی دیکەی کۆنستراکتیڤیستەکان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە باس لە گۆڕانکاری ناسنامە و ئایدیا لەژێر کاریگەری پەیوەندییەکان دەکەن. واتە بە هەمان شێوەی ناسنامە و ئایدیا ئاراستەی پەیوەندییەکان دیاری دەکەن پەیوەندیەکانیش دەتوانن گۆڕانکاری دروست بکەن، ئەوان لە باوەڕەدان جیهان ئەو جیهانەیە کە لە باوەڕی تۆ دا مانا دەکرێت، هەروەها بەردەوام باس لە چەمکەکانی وەکو کۆمەڵگەی جیهانی و سیڤیل، گۆڕانکاری نۆرماتیڤ و ستراتیژی کلتووری وەک بەشێک لە کاری پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دەکەن.

ڕێبازی ئینگلیزەکان لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکاندا

لەو ڕێبازەدا کە لە هەر سێ تیۆرییەکانی ڕیئالیزم و لیبرالیزم و کۆنستراکتیڤیستەکان لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان هەندێک بنەمای وەرگرتووە هەوڵ دەدات شی بکاتە ڕاستە کێبەڕکێ لەسەر هێز هەیە بەڵام ئەو کێبەڕکێیە بنەمای شەڕ و ئاڵۆزی نییە، بەڵکوو سەرچاوەی هاوکارییە. هەر ئەو پێداویستیە بۆ هاوکاریش بۆتە هۆی دروستکردنی دامەزراوەی نێودەوڵەتی و یاسایی بۆ ئەوەی بتوانن لە ئاستی نێونەتەوەییدا بە شێوەیەکی ئەرێنی کاریگەر بن و لە جیاتی شەڕ و ئاڵۆزی بناغەی ئاشتی و هاوکاری دابنێن. هەر لەو سۆنگەیەوە ئەوان باس لە سنوردارکردنی بەکارهێنانی هێز دەکەن واتە هەبوونی هێز بە واتای بەکارهێنانی هەمووی ناکات، لە هەمانکاتدا ئەوان وێڕای ڕێز لە مافی خاوەندارێتی، هەوڵی پیرۆزکردنی ڕێککەوتنە نێونەتەوەییەکان دەدەن بۆ ئەوەی جەخت لە هاوکاری لەسەر ئاستی نێونەتەوەیی و گرینگیەکەی بکەن.

بیرکردنەوەی پلۆڕالیستی، هاوسۆزی و تۆلێرانس ئەو چەمکانەی ڕێبازی ئینگلسن کە وەک پێناسەی ئەو ڕێبازە بەردەوام جەختی لێوەدەکرێت، هۆکاری ئەوەی کە ئەوان گرینگی بەو چەمکانە دەدەن بۆ گرینگی دیپلۆماسی و دیالۆگ لە ئاستی نێونەتەوەیی دەگەڕێتەوە، ئەگەر ئێمە ئامانجی ئەو ڕێبازە دەستنیشان بکەین پێویستە ئاماژە بە دیپلۆماسی و دیالۆگ بکەین، هەر بۆیەش لە جیاتی ڕەتکردنەوەی تیۆرییەک کە هەڵێنجراوی هەر سێ تیۆرییەکەی دیکەیە خۆی دەبینێتەوە. شایانی ئاماژە پێدانە دیپلۆماسی و دیالۆگ وەک بەشێکی دانەبڕاوی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانن ئەگەر ئامانج ئاشتی و هاوکاری و کۆتایی هێنان بە شەڕ بێت، هەر بۆیەش ئەو ڕێبازە گرینگی خۆی هەیە

فمێنیستەکان لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان

لەژێر چوارچێوەی تیئۆری ڕەخنە زۆر بیرۆکە هەن بابەتە جیاوازەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دەکەونە بەر ڕەخنە، یەکێک لە دیارترینیان تێڕوانینی فمێنیستیەکان بۆ بابەتی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانە. فمێنیستەکان بە تایبەتی بەرەخنە گرتن لە ڕیئالیزم هەر توسیدوسەوە تا بە ئەمڕۆ باس لە تێڕوانینی خۆیان دەکەن. چونکە ئەوان زمانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان وەک زمانی سیاسەت بە زمانی هێز و لە کۆتاییدا بە زمانی پیاو دەبینن، ئەو زمانە و تێڕوانینە بە سەرچاوەی نایەکسانی لەو بوارەدا دەبینن. فمێنیستەکان بە هێنانەوەی نمونەی وەک مارگرێت تاچر و هەروەها ئانگێلا مێرکل کە لە ئاستی سیاسەت و نێونەتەوەییدا زۆر سەرکەوتوو بوون نیشان دەدەن کە ئەو تێڕوانینە چەند هەڵەیە و دەبێ کار بکرێ بۆ نەهێشتنی ئەو زمانە پیاو و هێز تەوەرە و لەو ڕێگەیەشەوە یەکێک لە نایەکسانیەکان نەهێڵن و هەتا لە ئاستی نێونەتەوەییدا بە هەبوونی ژنان کاریگەری ئەرێنی بنوێنێ.

کۆبەند

لە وەڵامی ئەو پرسیارە کە کام تیئۆری دروستە یا هەڵەیە، یەک تیئۆری بەتەنیا ناتوانێ وەڵامدەری هەموو دۆخێک بێت. هەر هەموویان دەتوانن لە شوێنێک دروست یا هەڵە بن. تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دەیهەوێ هۆکاری بڕیارەکان لەو ئاستەدا بۆ ئێمە شی بکەنەوە. گرینگی زانیاری لەسەر تیئۆریەکان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە بناغەی داڕشتنی سیاسەت لەو بوارەدا تا ڕادەیەک ڕوون ببێتەوە و لە چوارچێوەیەکی زانستیانەتر بڕوانینە دۆخی سیاسەتی نێونەتەوەیی. هەروەها نابێ ئەوە لەبیر بکەین کە زۆر بڕیار و سیاسەت هەن پەیڕەوی لە هیچ یەک لەو تیئۆریانە ناکەن یا بە پێچەوانەی باوەڕ و ئایدیای خۆیانیش دیاری دەکرێن کە ئەوانیش لە چوارچێوەی دیکە جێگای لێکۆڵینەوەن، بەڵام تێگەیشتنی سەرەتایی لەو تیئۆریانە دەتوانێ هۆکاری زۆر ڕووداویش دیاری بکات، هەر بۆیەش ئەگەر تیئۆری وەک لێنزێک هەژمار بکەین لەڕێگەی ئەو لێنزەوە سەیری پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان بکەین بە لێنزی ڕیئالیسم دەبینین کێبەڕکێ لەسەر ئاسایش و هێز لە دونیایەکی ئانارشیست هەیە، باڵانسی پاور باسی لێ دەکرێ و دووانەی ئاسایش و ناسیۆنالیسم هەیە. ئەگەر بە لێنزی لیبرالیزم چاو لێبکەین دەبینین تاک و گرووپەکان لە هەموو شوێن کاریگەرییان لەسەر کۆمەڵێک چالاکی هەیە و هاوکاری یەکتر دەکەن و دامەزراوەی نوێ دادەمەزرێنن و دەوڵەت بازرگانی ئازاد دروست دەکات تا دەوڵەتە دێموکراتیکەکان لە پەیوەندی لەگەڵ یەکتردا بن. بە لێنزی مارکسیستەکان شەڕی چینایەتی باڵی بە سەر هەموو بوارێکدا کێشاوەو پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان لە خزمەتی سەرمایەداری و نایەکسانی دایە و لە کۆتاییدا پێویستە شۆڕش بکرێ بۆ نەهێشتنی سەرمایەداری و دواتر ڕێکخستنەوەی ئەو بوارە. بە لێنزی کۆنستراتیڤەکان ئەوە تاک و گرووپ و دەوڵەتەکان نین کە کاریگەریان لەسەر پەیوەندیە نێودەوڵەتیەکان هەیە بەڵکو ئایدیاکان و نۆڕمەکانن کە دەبنە هۆی دروستکردنی سیاسەتی دەرەوەی وڵاتێک و هەروەها ئێلیت لە هەموو شوێنێک کاریگەریان هەیە. هەروەها فمینیستەکان ڕەخنە لە نایەکسانی و زمانی پیاوانە لەو بوارەشدا دەگرن و بەردەوام باس لە ڕۆڵی جێندەر دەکەن و هەبوونی ژن لە چوارچێوەی دەوڵەتەکان بۆ پەیوەندییەکان بە گرینگ و پێویست دەزانن.

وێستگە

ناکۆکییەکی نەبوو!

ئاسۆ مینبەری

هەموو ئاماژەکان پێ دەڵێن کۆماری ئیسلامی لە زۆر بواری سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابووری، بەتایبەت فەرهەنگی و پەروەردەییدا تووشی شکست بووە، ئەم شکستە ئەگەرچی بۆ کۆماری ئیسلامی لە ئاستی دەرەکیدا زۆر ئەتوانێ جێگای باس بێت بەڵام نابێ لە بیری بکەین شکستی ڕێژیم لە نێوخۆ و لەو خەڵکەی دەیان ساڵە بە خەڵکی خۆی ناویان دەبات، زۆر قوورستر و کاریگەرتر بووە، بە جۆرێک کە بەپێچەوانەی ڕابردوو، هیچ هەوڵێکی ئەم ڕێژیمە ناتوانێ خەڵک چاوترسێن و لە خواستەکانیان پاشگەزیان بکاتەوە.

یەکێک لەم پرسانە کە لە نێوخۆوە ڕێژیم پێی دۆشداماوە، پرسی حیجابی زۆرەملێیە. ڕێژیم لەم دواییانەدا جارێکی دیکە گەڵاڵەیاسای ناسراو بە "حیجاب و عیفاف"ی لە بەرەبەری دووهەمین ساڵوەگەڕی شەهیدکرانی ژینا ئەمینی و دەسپێکی بزووتنەوەی ژینادا لە ڕێگەی شوڕای نیگەهبانەوە پەسەند کرد و بڕیارە لە دەوڵەتی پزشکییاندا جێبەجێ بکرێت کە لە کۆتاییدا، لە ڕۆژی ١٠ی سەرماوەزی ئەمساڵدا لەلایەن بەرپرسانی ڕێژیمەوە، دەقی گەڵاڵەکە بڵاو کرایەوە.

ئەم دەقە یاساییە، لە ٥ بەش پێک هاتووە کە ٧٠ بڕگە و ٣٨ تێبینی لەخۆ گرتوە و بەم شێوەیە باس لە حیجابی دڵخوازی دەسەڵات، بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ ئەم یاسایە و سزا دیاریکراوەکان کراوە.

لە بەشێک لەم یاسایەدا جیا لە دیاریکردنی چوارچێوەی حیجابی دڵخوازی ڕێژیم، باس لەوە کراوە کە ڕەچاونەکردنی حیجابی زۆرەملێ هەتا ١٦٥ میلیۆن تمەن سزای نەختیشی لەگەڵ دەبێت. باسکردن لەم بەشە لە یاساکە کە ئاماژە بە سزای نەختی دەکا، لە ڕاستیدا بە مەبەستی ترساندنی خەڵکە کە لەم دۆخە ئابوورییە نالەبارەدا ڕێژیم پێی وایە دەتوانێ وەکوو کارتێکی گوشار بۆ سەر تاکەکانی کۆمەڵگە کەڵکی لێ وەربگرێت، بەڵام خاڵی سەرنجڕاکێش ئەوەیە هەر لەگەڵ بڵاوبوونەوەی وردەکارییەکانی ئەم یاسایە، دەوڵەت باسی لەوە کرد کە بەرهەمهێنانی چارشێوی ڕەش و مەقنەعە ئەچێتە بواری چالاکییە فەرهەنگییەکانەوە و ئیمتیازیشی بۆ دیاری دەکرێ. ئەمە بەو مانایەیە کە ڕێژیم دەیەوێ بە تەماح وەبەرنان و لەلایەکی تریشەوە بە ترساندنی خەڵک بە سزادانی نەختی ئەم پرسە بە ئاکامی دڵخوازی خۆی بگەیێنێ کە بێگومان بۆی جێبەجێ نابێت.

بابەتێکی دیکە کە سەرنجڕاکێشە ئەوەیە دەسەڵاتەکانی یاسادانان، جێبەجێکار و بەناو دادوەری لەسەر ئەم بابەتە ناکۆکییان هەیە و هەرکامەیان بە جۆرێک باسی ئەم پرسە دەکەن.

پاش دیاریکردنی ڕێکەوتی ڕاگەیاندنی یاسای حیجاب و عیفاف لەلایەن محەممەدباقر قالیباف سەرۆکی مەجلیسی ڕێژیم و ڕەزامەندیی ناوبراو و هەروەها پشتیوانییەکانی غولامحوسێن موحسێنی ئێژەیی سەرۆکی دەسەڵاتی بەناو دادوەریی ڕێژیم لەم یاسایە، مەسعوود پزشکییان باسی لە نائامادەبوونی دەوڵەتەکەی و لایەنەکانی ژێردەستی دەسەڵاتی جێبەجێکار بۆ بەڕێوەبردنی یاساکە کرد.

پزشکیان لە وتووێژێکی تەلەڤزیۆنیدا سەبارەت بە پەسەندکردن و واژۆی یاسای حیجاب گوتی: "بابەتەکە باسی زۆری لە سەرە کە هێشتا چارەسەر نەکراوە و لە بواری جێبەجێکردنەوە پرسیارگەلێکی زۆری بۆ دەوڵەت دروست کردوە. ئەو هەروەها ئاماژەی بە ئامادەنەبوونی سیستمی ئیداریی دەوڵەت بۆ جێبەجێکردنی یاساکە کرد و گوتی ئەگەر یاسایەک بە باشی بەڕێوە نەچێت دۆخەکە خراپتر دەکات. موحسێنی ئێژەییش پێشتر لە دانیشتنی هاوبەشی دەسەڵاتی یاسادانان و مەجلیسی ڕێژیم جەختی لە سەر ئەوە کردبۆوە کە دۆخی ئێستای حیجاب لە کۆمەڵگە دڵخواز نییە و دەبێ چارەسەر بکرێت. قالیبافیش حیجابی ژنانی بە بابەتێکی شەرعی و یاسایی لە قەڵەم دا و جەختی لە سەر ئەوە کردەوە کە هەر سێ دەسەڵاتی ڕێژیم دەبێت پشتیوانی لە یاساکە بکەن و گوتی بە هیچ شێوازێک ڕوانینی دەسەڵاتەکان و دامودەزگاکان نابێت لە بابەتی حیجابدا جیاواز بێت و جەختیشی کردەوە کە ئەگەر کەسێک بیهەوێت لەم بابەتەدا دووجەمسەری دروست بکات بەو مانایە کە بەرژەوەندیی ئایینی و سیاسیی وڵاتی ناوێت!

لە ڕاستیدا ئەم ناکۆکییەی بەرپرسانی ڕێژیم لەسەر خودی پرسی حیجابەکە نییە، چونکە ئەوان لە چوارچێوەی ئەو دەسەڵاتەدا، گوێڕایەڵی بڕیاراتی گشتین و پرسی حیجابیش کە گرینگییەکەی لای کۆماری ئیسلامی و ئیدئۆلۆژیی ئەم دەسەڵاتە ڕوون و ئاشکرایە و بێگومان هەموو دامودەزگاکان و بەرپرسانی ئەم ڕێژیمەش لەم پێناوەدا هەنگاو هەڵدەگرن. بۆیە ئەم ناکۆکییە ڕاست نییە. لەلایەکەوە هێزەکانی بەناو دادوەری و یاسادانان پێداگری لەسەر ڕەچاوکردنی ئەم یاسایە دەکەنەوە و لەلایەکی دیکەوە بەشی جێبەجێکار دەڵێ لەگەڵی نیم. هەر لەو کاتەوە کە پزشکییان هاتە سەر کار زۆر کەس گوتیان کە ئەمە سەرۆککۆماری قەیرانەکانە و ڕێژیم دەیهەوێ بە دانانی پزشکییان هەندێ ڕوانگەی گشتی بگۆڕێ، وەک ئەوەی کە ئیدعای کوردبوون دەکات و ئەوە لە مێژووی ئێراندا دەگمەنە کە کوردێک ببێتە سەرۆککۆمار و ئەوە ئێستاش هەر ئەو سەرۆککۆمارە ڕیفۆرمخوازە، دەڵێ لەگەڵ یاسای حیجاب و عیفاف نیم و وای دەنوێنێ کە وەکوو سەرۆککۆمارێکی خەڵکی، بەرەی خەڵکی هەڵبژاردوە!

لە لایەکی تریشەوە بە دیاریکردنی ئەو سزا نەختییەش خەڵک دژی خەڵک هان دەدرێن و دەسەڵاتیش لە سەرەوە لە جیاتی جێبەجێکاری یاساکە دەبێتە بینەری جێبەجێکرانی لەلایەن خودی خەڵکەوە. ڕاستییەکە ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی بەبێ پرسی حیجاب، ئیتر کۆماری ئیسلامی نییە! کەوابوو هەموو هەوڵەکان لە کۆتاییدا بۆ ئەوەن کە پرسی حیجاب جێبەجێ بکرێ جا بە هەر نرخێک بێت.

ئەگەر پزشکیان ئێستا وای نیشان دەدات دژی ئەم یاسایەیە یان نایهەوێت جێبەجێی بکات، ئەوە بێگومان خوێندنەوەیەک بۆ ئەم بابەتە کراوە و لە کۆتاییدا ئەرکی هەموو دامودەزگاکانی ڕێژیم جێبەجێکردنی ئەم یاسایە دەبێت و ئەمەش بە مانای سەرکوتی زیاتر و هاوکاتیش بەرخودانی چالاکانەتری خەڵکانی ئێران دژی ئەم بڕیارەیە.

کوردستان
• ژمارە ٨٨٤
١٥ی سەرماوەزی ١٤٠٣ _ ٥ی دێسامبری ٢٠٢٤

تراویلکەی "قوڵایی ئیستراتژیک"ی کۆماری ئیسلامی

دۆخی ئەمڕۆ و سێزدە ساڵی ڕابردووی خەڵک و وڵاتی سووریە، ڕوونترین وێنایە لە ئاکامی سیاسەتی حزووری کۆماری ئیسلامیی ئێران لەم وڵاتە. وڵاتێک کە سەرخان و ژێرخانی خاپوور بووە و هەر تیکە و بەشێکی لەژێر هێژموونی وڵاتانی دوور و نزیکدایە. وڵاتێک کە هێشتا نەیتوانیوە پشتی لەژێر هێرشەکانی داعش و شەڕی نێوخۆییدا ڕاست بێتەوە، بۆ جارێکی دیکە تووشی پێکدادانێکی دیکەی نیوە نێوخۆیی و نیوە دەرەکی بۆتەوە کە هەودایەکی هەرە بنەڕەتیی لەم ئاژاوە و دەستێوەردان و بشێویانە کۆماری ئیسلامیی ئێرانە.

کۆماری ئیسلامی بە بیانووی شەڕ لەگەڵ داعش سپای قودسی ڕەوانەی سووریە کرد کە بۆ ماوەی زیاتر لە دە ساڵ ڕووبەڕووی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیمی بەشار ئەسەد بوونەوە و بە هەزاران خەڵکی بێتاوانیان کوشت و هەر خەڵکی سووریە دەزانن قاسم سولێمانی و سپاکەی چ جەنایەتگەلێکیان لەم وڵاتە خوڵقاند.

پاساوی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ حزووری لە سووریە ئەگەر لایەنێکی ئیدئۆلۆژیکی شیعەگەرایانەی بەناو "پاراستنی حەرەم"هەیە کە مەبەستیان شوێنی گڵکۆی زەینەبی کچی ئیمام عەلی واتە "مزگەوتی حەزرەتی زەینەب"ە، بەشە هەرە ئەساسییەکەی پێڕەویکردن لە سیاسەتی دیاریکردنی قوڵایی ئیستراتژیک بوو. لەو پێوەندییەدا هەم عەلی خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیم و هەم زۆرێکی دیکە لە تیئۆریسینەکانی ڕێژیم دەیانگوت؛ ئەو شەڕەی لە حەڵەب و ڕەقە و دیمەشق دەیکەن بۆ ئەوەیە لە تاران و ئیسفەهان و تەوریز نەیکەن. بە واتایەکی دیکە حزورە سەربازییانەی بۆ نموونە لە سووریە و عێراق هەیانە، توانیویانە ئەمنیەتی وڵات بپارێزن. تەنانەت لە ڕووی تەبلیغی و میدیاییشەوە بە زەقکردنەوەی شەڕ و کاولکارییەکان لە عێراق و سووریە کە هۆکاری هەرە بنەڕەتییان خودی کۆماری ئیسلامی بوون و هەن، لەلایەک خۆیان ڕادەنا کە توانیویانە ئێران لە کەوتنە وەها دۆخێک بپارێزن و لەلایەکی دیکەشەوە خەڵکی خەباتکار و بێزار لە ڕێژیمەکەیان لە نێوخۆی وڵات لە "بەسووریەیی‌بوون"ی ئێران بترسێنن.

لە ماوەی ئەم چەند ڕۆژەی ڕابردوودا کە هێزە دژبەرەکانی بەشار ئەسەد و زەقتر لە هەمووان "تەحریر شام" توانییان لە ماوەی ٧٢ کاتژمێردا بەشێک لە شاری حەڵەب و دەورووبەری کە کاتی خۆی قاسم سلێمانی بە سپای قودسەوە بە ئەنجامدانی دەیان جینایەت و کوشتنی هەزاران کەسی بێتاوان لێی جێگیر ببوو، لە هێزەکانی بەشار ئەسەد و موستەشارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران پاک بکەنەوە و سەفارەتی ڕێژیم لەو شارە بگرن، بۆ هەموو لایەک دەرکەوت کە سیاسەتی قوڵایی ئیستراتیژیکی کۆماری ئیسلامی لەسەر چ بنەمایەکی بۆش بنیات نراوە. ئەوەی ڕێژیمی بەشار ئەسەد و لەو گرینگتر وڵاتی سووریە خەریکە ئەم ڕۆژانە باجەکەی دەدات، دەستێکەڵکردن لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و حزووری شەرئەنگێزانەی ئەم ڕێژیمە لەم وڵاتەدایە. بەشار ئەسەد کە گوێی لە داخوازییە دێموکراتیکەکانی خەڵکی وڵاتەکەی بۆ ئاڵوگۆڕی سیاسی خەواند و پێی وابوو دەتوانێ بە بێ گوێدان بە سەرنج و تێبینییەکانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و وڵاتانی دوور و نزیک، لە دەستئاوەڵاهێشتنەوەی کۆماری ئیسلامی بەردەوام بێت، دەبوو چاوەڕوانی وەها ڕۆژگەلێکیش بکات.

ئێستا دۆخی ئاڵۆز و شەڕلێدراوی سووریە تەنیا بە دەوڵەتی بەشار ئەسەد و نەیارانی نێوخۆیی پێناسە ناکرێت، هەروەک چۆن ئەم وڵاتە زیاتر لە دە ساڵە هەر بەش و تیکەیەکی لەژێر دەسەڵات و هێژمونیی هێز و دەوڵەتانی دیکەدایە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران بە هەڵگرتنی ئاڵای "بەهێزکردنی بەرەی مقاومەت" لە ناوچەکە، جیا لە پەرەدان بە شەڕ و ناکۆکیی نێوخۆیی لە سووریە، بۆتە هۆی هاندان و تەحریکی ڕۆژئاواییەکان و وڵاتانی دەوروبەر کە لە بەرەو پێناسەی جیاوازدا هێژموونیی ئەم ڕێژیمە لە سووریە قبووڵ ناکەن. لە ڕەوتی ئاگربەستی نێوان ئیسرائیل و لوبنان‌دا سەرۆکوەزیری ئیسرائیل، نەتانیاهۆ ڕاشکاوانە ڕایگەیاند کە لەسەر جموجۆڵەکانی ئێران لە ناوچەکە چڕ دەبنەوە. بۆ وڵاتانی عەرەبیش هیچ گومانی تێدا نیە کە سووریە بۆ ئەوان باگراوەندێکی مێژوویی لە پشتە کە هێژموونیی بەرەی شیعە تیایدا جێی نابێتەوە. بۆ تورکیە کە نزیک بە دە ساڵە بە دەیان کیلۆمەتر هێزی لە بەشێک لە باکووری ئەم وڵاتەدا مۆڵ داوە و بە جۆرێک گومانی هاندانی نەیارانی بەشار ئەسەدیشی لەسەرە، تەڕاتێنی سپای قودسی لە سووریە بە ئاسانی پێ قبووڵ ناکرێ.

ئەگەر لە چوارچێوەیەکی بەرینتری نێودەوڵەتی و جەمسەرە گەورەکانیشدا سەیری دۆخی سووریە بکەین، ڕووسیە بە کردنە ئامانجی هێزەکانی دژبەری بەشار ئەسەد لە ڕێگای هێزی ئاسمانییەوە و تۆمەتبارکردنی کۆشکی سپی بە هاندانی ئیسرائیل و بەرەی دژبەری ئەسەد، کار بۆ مانەوەی خۆی لەم وڵاتە دەکات. ئەمریکاش لەگەڵ ئەوەی بێ‌بەریبوونی خۆی لە تەحریر شام ڕاگەیاند، حزووری هێزەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران و هێژموونی سیاسیی ئەم ڕێژیمەی لە سووریە بە هۆکاری ئەم دۆخە زانی کە ناتوانن پێی بێ‌هەڵویست بن. ئەوەی لەم نێوەدا بۆ هەر کوردێک زیاتر جێی سەرنج و گرینگی‌پێدانە، ڕۆژئاوای کوردستان و هەڵوێستی هێزی سیاسیی ئەم بەشە لە نیشتمانی کوردستان و وڵاتی سووریەیە. بەداخەوە ڕۆژاوای کوردستان بە گەلێک هۆکاری حەشیمەتی، ژێئۆپلۆتیکی و برێکیش بیرکردنەوەی ئیدئۆلۆژیکی هێزی باڵادەست و زۆر هۆکاری دیکە، بژاردەی دڵخوازی لەبەر دەست‌دا نیە. بۆیە ناچارە لەنێو بژاردە نادڵخواز و ناچارییەکان‌دا ئەویش بە شێوەی "مەقتەعی"(کاتی) و تاکتیکی بجوڵێتەوە.

لە کۆتاییدا: کۆماری ئیسلامیی ئێران نە تەنیا نەیتوانی لە وڵاتانی دیکە و دوور لە سنوورەکانی خۆی بەسەر دوژمنانی‌دا زاڵ بێت و ئەمنیەت و ئاسایش بۆ خەڵک و وڵات بە دیاری بێنێ، بەڵکوو پێی خستبێتە سەر هەر شوێن و وڵاتێک، تووشی شەڕ و ماڵوێرانی و دارمانی کردوە. سەروەت و سامانی خەڵکی وڵاتی لەپێناو مەرامە ڕەشەکانی خۆی لە عێراق و سووریە و لوبنان و فەلەستین و یەمەندا بەفیرۆ دا و جیا لەوەی ئەم وڵاتانەی تووشی شەڕی نێوخۆیی و ناوچەیی کرد، خەڵکی وڵاتیشی لە هەژاری و بێهیواییدا هێشتۆتەوە. بە جۆرێک کە لە هەموو ئاستە نێوخۆیی، ناوچەیی و نێونەتەوەییەکان‌دا تووشی دەیان قەیرانی نێوخۆیی بووە و لە چاو گەلانی ئێران و گەلانی ناوچەکەش وەک دیاردەیەکی بەدناو و بەدڕەفتار سەیر دەکرێ.

خۆکوژی چییەتی و هۆکار؟

شاهۆ مەتین

یەکێک لە بابەتە سەرەکییەکانی دەروونناسی کە لێکەوتەی گرنگی لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتی و کەسیی تاکەکان هەیە، بابەتی خۆکوژییە.

خۆکوژی کردارێکە دەرئەنجامەکەی مردنە، بە مەبەست و لە لایەن خودەوە دەکرێت، لەکاتێکدا کەسەکە دڵنیایە دەرئەنجامەکەی کوشندەیە، واتە کۆتایی‌هێنانی تاک بە ژیانی خۆی.

خۆکوژی چەند ئاست و پێکهاتەیەکی هەیە ئەوانیش بریتین لە: بیرۆکە و بیرکردنەوە لە خۆکوژی، ویستی خۆکوژی، بوونی پلان بۆ خۆکوژی، هەوڵی خۆکوژی و لە کۆتاییدا خۆکوشتن.

دەتوانین بڵێین ئەوانە قۆناغەکانی خۆکوژین کە مرۆڤ پێیدا تێدەپەڕێت، و بەبیری خۆکوژی دەست پێ دەکات و بە خۆکوشتن تەواو دەبێت.

بەگوێرەی داتاکانی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی (WHO)ساڵانە ١٣٦ کەد لە ١٠٠ هەزار کەس لە پیاوان و ١٨٦ کەس لە ١٠٠ هەزار کەس لە ژنان هەوڵی خۆکوژی دەدەن. ئەوانەش بە هۆی هەوڵی خۆکوژییەوە دەمرن ساڵانە ٨٠٠ هەزار کەسن. خۆکوژی یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکانی مردن و لە گەوراندا پلەی دەیەمی هەیە و لەنێو هەرزەکارانیش سێیەم هۆکارە بۆ مردن!

هۆکارەکانی خۆکوژی:

بە شێوەیەکی گشتی زۆربەی ئەوانەی بە خۆکوژی دەمرن نەخۆشیی دەرونییان هەیە و بە تایبەت لەو وڵاتانەی سیستمێکی نابەرپرسیار بە نیسبەت تاک و ماف و ویستەکانی لە هەموو سێکتەرەکاندا زاڵە، تاک تووشی کێشەگەلی جۆراوجۆر لە ئاستە جیاوازەکان دەبێت و بێهیوایی گشت لایەنەکانی ژیانی تاک داگیر دەکات. لە ئێراندا و بە تایبەت لە کوردستاندا کە مامەڵەی خەڵک و دەسەڵاتی ناوەندی، مامەڵەیەکی داگیرکراو و داگیرکەرانەیە، هیچ چەشنە بەرپرسیارەتییەکی حکوومی بە نیسبەت تاکەکان نییە، تاک لە سەرەتاییترین مافەکانی بێبەش کراوە، دۆخێکی تەواو میلیتاریستی بە سەر کوردستاندا سەپاوە، ژیانێکی پڕ ئاسوودەیی و تەناهیی بۆ کومەڵگە بە گشتی و لاوان بە تایبەتی بۆتە خۆزگە و حەسرەت، ئیتر دیاردەکانی وەک خۆکوژی، کۆچکردن، دزی، تەڵاق، گیرۆدەبوون بە مادده سڕکەرەکان دەبنە سیمای زاڵی ئەم جڤاکە.

بە گشتی ئەو هۆکارانەی کە دەبنە هۆی ئەوەی کە مرۆڤ تووشی خۆکوژی ببێت و پێویستە بیانناسینەوە ئەمانەن:

بوونی نەخۆشیی دەرونی و جەستەیی

– لە سەدا پەنجای خۆکوشتنەکاندا، تاک نەخۆشیی خەمۆکیی هەیە، لە سەدا پێنجی نەخۆشانی شیزۆفرینیا بە خۆکوژی دەمرن، نەخۆشییەکانی تریش وەکو شلەژانی کەسیەتی، فشاری دوای زەبر، تێکچوونەکانی خواردن، یەکێکن لە هۆکارەکان.

– بەکارهێنانی مەی و ماددەی هۆشبەر کە ئەویش یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکانە و بەشێک لەوانەی کە هەوڵی خۆکوژی دەدەن لەژێر کاریگەریی مادە هۆشبەرەکان‌دان.

– نەخۆشی جەستەیی بەئازار بۆ نموونە بوونی نەخۆشیی شێرپەنجە کە ئەگەری ڕوودانی خۆکوژی دوو هێندە دەکات.

کێشەی کۆمەڵایەتی

هەندێک جار تاک وەکوو هۆکارێک بۆ خۆ ڕزگارکردن لە کێشە کۆمەڵایەتییەکان کە بەشێکی زۆریان خوڵقاوی نیزامی سیاسی و دەسەڵاتن، سەیری خۆکوژی دەکات و بەهەڵە پەنای بۆ دەبات. لە گرنگترین ئەو هۆکارانەش کە لە ئاکامی سیاسەتی سیستم بە تایبەت گیرۆدەی تاکەکان دەبیت، دابڕانی تاکە لە کۆمەڵگە و گۆشەگیربوون، لەدەستدانی کەسێکی خۆشەویست، بوونی کێشەیەکی چارەسەرنەکراوی کۆمەڵایەتی و خراپی باری ئابووری.

هۆکارە دەرونییەکان

بێهیوایی لە سیسمتێکی وەک ڕێژیمی ئاخوندی لە ترۆپکدایە، گەر چاو لە ئاریشە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە بکەین، بێهوایی لە پلەی یەکەمدا جێ دەگرێت، هۆکاری بێهیواییش لە ئەساسدا بۆ سیستمی زاڵ دەگەڕێتەوە کە ئاسایشی ژیانی لە مرۆڤەکان ئەستاندوە. دەرەنجام بێهیوایی هۆکارێکی گەورەی خۆکوژییە، بوونی ڕەوشتی هەڵەشەیی، بێتوانایی تاک لە ئەنجامدانی پرۆسەی چارەسەری کێشە، لاوازی بیرکردنەوە، لە هۆکارە دروونییەکان بە ئەژمار دێن.

هۆکاری ئابووری

ژیان لەژێر سایەی سیستمێکی داڕووخاو و تێکشاوی وەک ڕێژیمی ئاخوندی کە ئابووریی تاک باری سەلبی (منفی) بە خۆی گرتوە و گرانی، بێکاری و هەڵاوسان تەنگی بە ژیانی تاکەکان هەڵچنیوە و هەژاری ڕۆژ بە ڕۆژ لەژێر سایەی ئەم دەسەڵاتە پاوانخوازەدا زۆرتر دەبێت و لەلایەکی ترەوە بە هۆی تێکنۆلۆژیا کە تاکەکان ڕۆژانە ژیانی مرۆڤی ژێر دەسەڵاتی سیستەمە دێموکرات و سێکۆلارەکان دەبینن؛ لێکدژیی ئەم دوو جیهانە بۆ لاوان بۆتە گرێیەکی هزری و دەروونی، دەرەنجام لاوان بۆ ڕزگاربوون لەو چەقبەستوویی‌یە، یەکێک لە ڕێگاکانی خۆ ڕزگارکردن بە خۆکوژی دەبینن.

هۆکارەکانی تر

چەندین هۆکاری تر هەن کە لێرەدا بە کورتی ئاماژەیان پێدەکەین

– ڕەگەز: ڕەگەزی نێر زیاتر بە خۆکوژی دەمرن، بەڵام هەوڵی خۆکوژی لە ڕەگەزی مێدا زۆرترە.

– تەمەن: لە قۆناغی هەرزەکاری و بەتەمەنەکاندا زۆرترە.

– ئایین: زۆربەی ئایینەکان ڕێگری لە خۆکوژی دەکەن.

– باری خێزانی: خۆکوژی زیاتر لە ناو ئەوانەی کە ڕەبەنن یان جیابوونەتەوە لە هاوسەرەکانیان ڕوو دەدات.

– جۆری پیشە: خۆکوژی لە هەندێک پیشەدا کە فشاری جەستەیی و دەروونی زۆر لەسەر تاک دروست دەکەن زۆرترە وەک لەوانی تر.

ـ کێشەی نێوان نەریتی بوون و مۆدێرن بوون: لاوان کە ئێستا زۆرترین حاڵەتی خۆکوژییان تێدایە، بە هۆی پەروەردە بوون لە ناو جیهانی دەسکرد/مەجازی. بەپێی ئامارەکان لاوان ڕۆژانە نێزیک بە حەوت کاتژمێر سەروکاریان لەگەڵ ئینتێرنێت و ئەپەکانی دیکەدا هەیە و بنەماڵەکانیان لە قۆناغی نەریتیبوون دەرباز نەبوون. بەرکەوتنی نێوان بنەماڵە زۆر بووە، کە لەم کێشەیەدا هەر دوو توێژ هەوڵی سەپاندن و جێگیرکردنی بەها و پرنسیبەکانی خۆیان دەدەن.

خۆکوشتن یەکێک لەو پرسانەیە کە لە زۆربەی وڵاتانی دنیا وەک پرسێکی گرینگ دەپەڕژێنە سەری و لێکدانەوەی جیاوازی لە ڕوانگە جیاوازە کۆمەڵایەتی، سیاسی، دەروونناسی، دەروونشیکاری، ئابووری بۆ ئەم دیاردەیە دەکرێت.

خۆکوشتن دیاردەیەک نییە تایبەت بە جوغرافیا و شوێنێکی دیاریکراو، بەڵام بەپێی ئامارەکان لەو وڵاتانەی کە سیستمێکی دیکتاتۆر (ئێران) تێیاندا زاڵە و ژیان بۆ تاکەکان بۆتە گۆڕستانێک ڕێژەکە زۆرترە بە نیسبەت وڵاتە پێشکەوتووەکان کە کەرامەتی تاک تێیدا پارێزراوە. تەنانەت تایبەت نییە بە سەردەمێکی دیاریکراویش، بەڵام لە قۆناغی گوزەر لە سەردەمەکان کە وەبەریەککەوتنی بەها و بایەخەکان تێیدا دێتە ئاراوە ڕێژەکە بەرزی و نزمی تێیدا ڕوو دەدات.

هۆکاری خۆکوژی ئینسان یان ئاژەڵەکانیش لە ڕوانگەی جیاوازەوە خوێندنەوەی بۆ کراوە و دەکرێت و ڕەنگە یەکێک لەو پرسانە بێت کە مشت و مڕی زۆری لەسەرە.

پەروەردەی درووست

هەولدان بۆ گۆڕینی دۆخی ئابووری و ڕۆشنبیرکردنەوەی کۆمەڵگە و خێزان دەتوانن یارمەتی دەر بن بۆ کەمبوونەوەی ئەم دیاردەیە. خۆکوژی وەک دیاردەیەک هیچکات بنەبڕ ناکرێت، بەڵام دەکرێت کارێک بکرێت خەڵک هیوایان بە ژیان زۆرتر بێت و گەشبینانە بۆ ژیان بڕوانن.

ئێران یەکێک لەو وڵاتانەیە کە ڕێژەی خەمۆکی تێیدا زۆر لە سەرەوەیە و هیوا بە ژیان کەمە. هەموو ئەمانەش هاندەرن بۆ چوونە سەرەوەی ڕێژەی خۆکوژی. سەرەنجام دەسەڵات بە هەموو جومگەکانییەوە بەرپرسیارە بەرامبەر ئەم دۆخە و دۆخە هاوشێوەکانی.

پێویستە کار بکرێت بۆ ئەوەی بناغەی ئابووری وڵات و کوردستان باشتر بێت و لەگەڵ ئەمەش گرینگی بە لایەنە پەروەردەیی و خێزانیەکان بدرێت و یاسا پارێزەری تاک بێت لە دژوارترین دۆخەکاندا.

ئامارێک وەک دەرەنجام:

نموونەیەک لە مانگی بانەمەڕی ساڵی ١٤٠٣، کە هەواڵی خۆکوشتنی ١٩٦ منداڵی لە پێنج ساڵی ڕابردوودا بڵاو کردووەتەوە.

لەم ڕاپۆرتەدا ناکۆکی نێوان خێزانەکان، هاوسەرگیری زۆرەملێ، منداڵ هاوسەری، منداڵی دایک، دۆخی گرانی ئابووری، کێشەی نێوان قۆناغی نەریتی ومۆدێرن بوون و،،، هتد، زۆرترین هۆکاری ئەم خۆکوشتنانە بوون. بەڵام توێژەرانی چالاک لە بواری تەندروستی و خۆپاراستن لە خۆکوژی، جارجارە کەڵک لە ئاماری نافەرمی سەبارەت بە خۆکوژی وەردەگرن.

مانگی جۆزەردانی ئەمساڵ حەمید یەعقووبی، پسپۆڕی دەروونناسی و مامۆستای یاریدەدەری دەروونناسی لە زانکۆی شاهد ڕایگەیاند کە لە ساڵی ١٤٠٢دا نزیکەی حەوت هەزار کەس خۆیان کوشتوە، واتە ئەمساڵ، بۆ هەر ١٠٠ هەزار کەس هەشت کەس خۆیان کوشتوە. بە وتەی ناوبراو ئەمانە ئەو حاڵەتانەن کە پزیشکی یاسایی تۆماری کردوە و بەپشتبەستن بەو ئامارانە، بۆ هەر خۆکوشتنێک ٢٠ هێندەی هەوڵی خۆکوشتن هەبووە؛ واتە بۆ هەر ١٠٠ هەزار کەس ١٣٣ کەس.

هەرچەندە ئامارێکی فەرمی لەبارەی ژمارەی خۆکوشتنی منداڵان و خوێندکاران لە ئێراندا نییە، بەڵام لە ساڵی ١٣٩٩ کۆمەڵەی داکۆکی لە مافەکانی منداڵان ئەنجامی لێکۆڵینەوەکانی بڵاوکردەوە کە بە پشتبەستن بە لێکۆڵینەوەکانی ئەم کۆمەڵەیە، زیاتر لە ٢٥٠ منداڵ لە نێوان ساڵانی ٩٠ تاکوو ٩٩ خۆیان کوشتوە. ئەم کۆمەڵەیە لەو کاتەدا ڕایگەیاند، کە ئەم ئامارە تەنها ژمارەی ئەو خۆکوشتنانەیە کە لە میدیاکانەوە باس دەکرێن و ژمارەی ڕاستەقینە زۆر لەوە زیاترە.

بەپێی وردەکارییەکانی ئەم توێژینەوەیە: ٤٨٪ی ئەو خۆکوشتنانەی لە ماوەی ئەم ١٠ ساڵەدا لە میدیاکانەوە باس کراون، پەیوەندییان بە کوڕانەوە هەبووە و ٥٢٪یان پەیوەندییان بە کچانەوە هەبووە". ٤٠٪یان هەڵواسین و ٣٨٪ خۆفڕێدان لە بەرزاییەوە، ١٢٪یان خواردنی حەب و ١٠٪یان شێوازە نەناسراوەکانی تری خۆکوشتن تۆمار کراون. ٤٥٪ی خۆکوشتنەکان پەیوەندییان بە مەودای تەمەنی ٩ بۆ ١٤ ساڵەوە هەبووە و ٥٥٪ی دیکەش پەیوەندییان بە مەودای تەمەنی ١٥ بۆ ١٨ ساڵەوە هەبووە.

هەروەها هۆکارەکانی ئەم خۆکوشتنانەش بەرچاون. سەتا ٨ هەژاری، سەتا ٢٦ کێشەی پەروەردەیی، سەتا ٢٨ ململانێ لەگەڵ خێزان، سەتا ٥ پەیوەندی سۆزداری، سەتا ٨ دەستدرێژیی سێکسی، سەتا ٥ کاریگەریی فیلم و گرتە ڤیدیۆییەکان، و سەتا ٢٠ی خۆکوشتنەکانیش بەهۆی هاوسەرگیریی زۆرەملێ بووە.

***

ئاتەش

(بەبۆنەی کۆچی دوایی هونەرمەند کاک برایمی قادری)

تاهیر قاسمی

شایەر بە گشتی پیاوێکی پێچ قیتی، کەواوپاتۆڵ شەقی، پشتێند قەدی، کەوش بەرقی، سمێڵ ڕەشی، ڕدێن شەش تیخە کە دەسحێبێکی دەنک مامناوەندی نە زۆر درێـژی لە دەست دایە و لە نێوەڕاستی گەڕی هەڵپەڕکێ و ڕەشبەڵەکدا ڕاوەستاوە، بەندان ڕێکدەخا، قامک لە بناگوێیان دەنێ و گۆرانییان دەڵێ. زۆر جار بە هەوای گۆرانییەکەی لەو سەری داوەتـەوە بەرەو ئەوسەر لە هاتوچۆدایە و هەر کوڕێک تـازە دۆی هاتبێتە دەستی، لێی نیزیک دەبێتەوە، بە بەندان پێیدا هەڵدەڵێ، دڵی خۆشتر دەکا و شاباشی لێ وەردەگرێ.

سەبارەت بە وشـەی شایەر بۆچوونێک پێی وایە گۆڕدراوی وشـەی شاعیرە و بیروڕای زاڵیش ئەوەیـە لە تێکەڵاویی دوو وشـەی "شایی گێڕ" پێکهاتووە. شایەران بە گشتی دەوری گرینگیان لە پەرەدان بە فەرهەنگ و هونەر و زمان و بەزم و خۆشیی خەڵکدا گێڕاوە. ئەوان لە زۆر بارەوە مۆدێل و سەرچڵی کۆمەڵگەکەی خۆیان بوون؛ لە شێوەی پۆشینی جلوبەرگ، لە خولقاندن و بەکارهێنانی وشە و زمانی ڕەسەنی کوردی، لە پەرەدان بە ئاواز و گۆرانیی نەتەوەیی، لە باسکردن و بڵاوکردنەوەی شتە تازەکان، لە پاراستنی داب و نەریت و فەرهەنگ و لە ڕازاندنەوەی جێژن و خۆشیی خەڵک و زۆر بواری دیکەشدا بۆ خەڵک سەرتۆپ و نموونە بوون.

لە سـەردەمێکدا ئامرازەکانی ڕاگەیاندن وەک ڕادیۆ و تەلەفزیۆن و ڤیدیۆ و ئەوانە پەیدا نەببوون، شایەران مێدیای بەهێز و زیندووی کۆمەڵگەی خۆیان بوون. وتەیان دەبیسترا و قسەیان برەوی هەبوو. ئەو زەمانەی کە گواستنەوە و هاتوچۆ وەک ئەمڕۆ نەبوو، ئەوان بە هۆی گەڕانی زۆر بە شار و گوند و ناوچەکانی کوردستاندا، لە خەڵکی ئاسایی زۆر زیاتریان دەزانی، شارەزایی زیاتریان لەسەر شوێن و خەڵک و زاراوە جۆراوجۆرەکان هەبوو و پردێکی گرینگی پێوەندیی نێوان شار و ناوچەکانی کوردستان بـوون. هەواڵی نیزیکیان بۆ دوور و ڕووداوەکـانـی دووریـان بۆ نیزیک دەهێناوە. بەوەش بێگومان دەورێکی گرینگیان لە هاوپێوەندیی نەتەوەییدا گێڕاوە.

لە بەند و گۆرانیدا باسی ڕووداو و دیاردە و کەسایەتییە بەناوبانگەکانیان دەکرد و بە خەڵکیان دەناساندن. ناو و ناوبانگی کەسانی ئازا و بەتوانا و نـاوبـەدەرەوەیـان بـە هـەمـوو شوێناندا بڵاو دەکردەوە. ئەگەر ناوی کەسێکیان بە باش هێنابا و پێیاندا هەڵگوتبا، وێڕای دڵخۆشکردنی کەسەکە، دەبوو بە هۆی ناوبانگ دەرکردن و لە ڕاستیدا جۆرێک ڕێـکلام و بانگەشە بۆ ئەو کەسە بوو. لەحاڵێکدا هیچ دامـەزراوە و دەزگایەک لەپشت هونەر و هونەرمەندانەوە نەبوو، وەک چۆن بە داخـەوە ئێستاش هەر نییە، ئەوان کە خۆیان بۆ هونەرەکەیان تەرخان کردبوو، ناچار بوون لە ڕێگای هونەرەکەشیانەوە بژین و وێڕای خزمەت بە خەڵک و بە هونەرەکەیان، نانێکیشی لێ پەیدا بکەن. بەم جۆرە دیاردەی پێداهەڵگوتن و شاباشدان و شاباش‌وەرگرتن پەیدا بوو.

موکریان لە دێرزەمانەوە ناوچەیەکی بە پیت و بەرەکەت بووە. زەویی هەراو و چەندان چۆم و ڕووبـاری گەورە و، کانی و ئاوی زۆر هۆکار بـوون بۆ ئـەوەی کشتوکاڵ لـەو دەڤـەرە زیاتر پەرە بستێنێ. بەتایبەت ڕەعەمەل‌هێنانی گەنم هەر لە دێرزەمانەوە لەو هەرێمەدا ڕمێنی زۆر بووە کە ئەوە هۆکارێکی گرینگی پەرەگرتنی جۆرێک شارستانییەتی مێژوویی لەو ناوچەیە بووە. تا ئاستێک کە باسی گەنمیماننایی لە چەند هەزار ساڵ لەمەوبەرەوە تەنانەت لە تەوراتیشدا هاتووە. ئەوانە وایان کردوە کە لەو ناوچەیە دێی قەوغا و کـەسـی دەسـتـڕۆیشـتـوو پـەیـدا بـن و خەڵکە ئاساییەکەش وەک دەڵێن دەستیان گەیشتۆتە دەمـی خۆیـان. بـەو جـۆرە خەڵک توانیویانە لە مەجلیساندا خزمەت بە هونەرمەندان بکەن و لە شایی و زەماوەندانـدا شاباش بە شایەران بدەن. هەر لەبەر ئەوەشە کە دەبینین ئەو ناوچەیە لە هونـەری هەڵپەڕکێ، لە موزیکی فۆلکلۆر و لە گۆرانیی داوەت و شاییدا ناوچەیەکی یەکجار دەوڵەمەندە. هەر لە سەدەی بیستەمدا ناوی دەیان هونەرمەندی گـەورە و دەنگخۆش لەو هەرێمە بەر گوێ دەکەوێ کە بە داخەوە زۆربەیان ئاسەواریان لێ نەماوە بەڵام هونەرمەندانی وەک کاک برایمی قادری چۆڕاوەی ئەو هەموو هونەرمەندە مەزنانەن.

هونەرمەندانی شایی‌گێڕ بە گشتی پیاوان و ژنانی لەبز شیرین، قسەخۆش، بۆشناخ و بە دەستوور بوون. لەگەڵ ئـەوەدا کە ڕازێـنـەرەوەی مەجلیس و گەڕی داوەت و هەڵپەڕکێ بوون بەڵام لە خۆشی و ناخۆشی، لە شایی و شیندا هاودەم و لەگەڵ خەڵکەکەیان بوون. لە گۆرانی و بەندەکانیاندا زۆر جار بە گژ دیاردە دزێوەکاندا دەچوونـەوە. زۆر دیـاردەی بـاو بەڵام زیانبار، یـان بابەتی هەستیار ئەگەر باسکردنیان لە کۆمەڵگەدا تابۆش بـا، شـایـەران دەیانتوانی بە شێوەیەکی هونەرمەندانە لە چوارچێوەی بەند و گۆرانیی خۆیاندا تانەیان لێ بدەن یان باسیان بکەن و کەسیش یەخەیان نەگرێ و ڕەخنەیان لێ نەگرێ. ئەوان لەو ڕێگایەوە دەبوون بە دەنگی چەوساوەی خەڵک. بە دەنگی ئەوانەی دەنگیان بە گوێی کەس نەدەگەیی.

لەم نێوەدا دوو توێژ ملۆزم و دژبـەری شایەران و بە گشتی هونەرمەندانی نەتەوەیی بوون؛ یەکەم مەلای دەمارگرژی ئایینی و دووهـەم خوێندەواری مـەیـلـەو ئاسیمیلەی دەسـت فـەرهـەنگی نـەتـەوەی باڵادەست. یەکەمیان هەموو نرخ و بەها نەتەوەییەکان بە تەرازووی ئایین هەڵدەسەنگێنێ و دووهەمیان بە کیلە و ڕبـەی داگیرکەری دەپێوێ. ئەمانە هەوڵیان دەدا شـایـەران و هـونـەرمـەندان لـە کۆمەڵگەکەی خۆیاندا بێ‌نرخ و سـووک بکەن، تانە و توانجیان لێ بدەن و خەڵک هان بدەن تا گاڵتەیان پێ بکەن. بـەڵام شـایـەران کە لە ناخی کۆمەڵگەی خۆیانەوە هەڵدەقولان، لەگەڵ خەڵکی خۆیان بـوون. تەنانەت لە کاتی شۆڕش و بەرەنگاربوونەوە نەتەوەییەکاندا، ئەوان لە کۆمەڵگەکەی خۆیان دانەدەبڕان. بە سەنگ و توانای خۆیان، بە جەستە یان لە ڕێی هونەرەکەیانەوە بەشدارییان لە شۆڕشدا دەکرد. هونەرمەندانی وەک عـەلی خـەنـدان، ڕەسـوولـی نـادری، برایمی قـادری، عەینەدین مەریوانی و زۆر هونەرمەندی دیکە بەشێک لە دوا ئاڵقەی ئەو قافڵە دەوڵەمەندە بوون کە دەزانین لە سەرەتای بەرگریی خەڵکی کوردستان بە دژی جیهادی خـومـەینـی‌دا، هـونـەرەکـەیان نایە خزمەت ئەو خـەبـات و بـەرخودانە نەتەوەییەوە. لەم نێوەدا کاک برایمی قادری ڕەنگە لە هەموویان زیاتری بەر کەوتبێ. ئەو بۆخۆی لە کۆڕی خەباتدا بەشدار و پێشمەرگە بوو، قارەمانێکی شەڕی داشکستان بوو، لەشەڕدا برینی قورسی هەڵگرت، کوڕێکی شەهید بوو، کوڕێکی پێشمەرگە و یەکیشی ئەندامی تەشکیلاتی نهێنیی حیزبی دێموکرات بوو کە دوای ئاشکرابوون پەڕێوەی دەرەوەی وڵات بوو. وێڕای ئەوە کاک برایم بە هونەرەکەشی ڕازێـنـەرەوەی ڕەزمـی خـەبات و کۆڕی تێکۆشان بوو. لە نەخۆشخانەی حیزبدا ئێواران پێشمەرگە بریندار و کەم‌ئەندامەکانی لە دەوری خۆی کۆ دەکـردەوە، گۆرانیی بۆ دەگوتن، شایی دەخستە نێو دڵیانەوە و لەو ڕێگایەوە وردەی پێ دەدان.

کاک برایم ساڵی ٢٠١٠ بۆ جاری دووهەم سەردانی دەرەوەی وڵاتی کرد و تەشریفی هاتە فەنلاندیش. من بەهۆی کوڕەکانی کاک میرۆ و کاک ئەمیر کە هاوڕێی حیزبیمانن، بەختی ئەوەم هەبوو لە نیزیکەوە بە خزمەتی بگەم و دیمانەیەکیشم بۆ کوردکاناڵ لەگەڵیدا ئامادە کرد کە هیوادارم لە ئەرشیڤدا مابێ. پیاوێکی ڕێکوپێک، بەڕێز و خۆش‌مـەشـرەف بـوو. کە خۆم پێ ناساند و گوتم خەڵکی ئاوایی "پیروەلی باغ"م، تاوێک ڕاوەستا، هەناسەیەکی هەڵکێشا و بە حەسرەتەوە گوتی؛ "ڕەنگە شێست ساڵ لەوە پێش لـەو پیروەلی‌باغەی تـۆوە دەستم پێ کـرد، حاجی محێدین ڕەفیقم بوو و بۆ شاییەکەی لێی گێڕابوومەوە و چـووم." زۆر بە تەسەلی ئەو بیرەوەرییەی لەبیر مابوو و بۆی گێڕاینەوە. کاک برایم کە دوای ساڵانێک پێشمەرگایەتی و برینداری گەڕایەوە بۆ مەهاباد، وەک چۆن بە هەڵسوکەوت و هونەرەکەی لە پاراستنی فەرهەنگ و هونەری نەتەوەکەیدا بـەردەوام بوو، بە هزر و فکریش هەروا وەفاداری حیزبەکەی و ڕێبازی خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەکەی مابۆوە. شانازی بە ڕۆژانی پێشمەرگایەتی خۆی و کوڕەکانیەوە دەکرد. دەیگوت؛ "گەورەترین ئیمتیازی ژیانم کە سـەوادی خوێندن و نووسینە لە ژێر سێبەری گەورەی حیزبی دێموکراتدا دەستەبەرم کـردوە و ئـەوە گەورەترین شانازییە بۆ مـن". دەیگوت؛ "سـەرەڕای ئەو هەموو ساڵە، هەمیشە دڵم لەوێیە و لەکاتی گۆرانی گوتنیشدا کە ئـەو ڕۆژانـەم وەبیر دێـتـەوە و دەڵێم "ئـاتـەش"، مەبەستم هەیە و دەشزانم خەڵک لە مەبەستم دەگەن."

"ئاتەش" وشەی باوی سەر زاری کاک برایم بوو لەو کاتەدا کە کۆڕی مۆسیقا گەرم دەبوو یان وەک وشـەی هاندان بۆ گەرمکردن و ڕێکخستنی کۆڕی موزیک بەکاری دەبـرد. ئەم ڕەمز وشەیە هاوکات بـاری ڕەزمیی بە بـەزم دەدا و لـە زەیـن و بیری بیسەردا بیرهێنەرەوەی هێرش و پەلاماری پێشمەرگە بۆ سەر هێزی داگیرکەر بوو. ئەوەش هەوڵێک بوو لەلایەن هونەرمەندەوە بۆ ئەوەی لەژێر زەبروزەنگی دەسەڵاتی داگیرکەریشدا بە هونەرەکەی خەبات و بەرخۆدان وەبیر گەلەکەی بێنێتەوە.

کـاک برایمی قـادری سەرەنجام ئێوارەی ڕۆژی ٢٠ی نۆڤامبری ٢٠٢٤ لە شاری مەهاباد کۆچی دوایی کـرد. ڕۆژی دواتـر لەنێو ئـاپـۆرای بەرینی خەڵکی کوردستـان، بە بەشداریی ژمـارەیـەکی بـەرچـاو لە هونەرمەندان و هونەردۆستان، لەحاڵێکدا کوڕان و کچانی نیشتمان بە جامانە و جلوبەرگی نەتەوەییەوە هاتبوون تا بەرەو مەنزڵگەی تاهەتایی بەڕێی بکەن، لە گۆڕستانی هونەرمەندانی شاری مەهاباد بەخاکی پیرۆزی کوردستان ئەسپێردرا.

یاد و ناو و تێکۆشانی فەرهەنگی و سیاسیی کاک برایمی قادری بە دڵنیاییەوە بۆ هەتاهەتایە لە هزر و یادی گەلەکەیدا بە گەورەیی و نەمری دەمێنێتەوە.

دارسمە

دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

فڕێدانی تۆپەکە ئەوەندەش ئاسان نییە

ئەوەندەی خۆڵ لەسەر گۆڕی برایمۆکەیە، سەد ئەوەندە تەمەنی تۆی خوێنەر درێــژ بێت. بەر لە دەستپێکردنی ئەم چەند دێڕەی خوارەوە، پێم‌خۆشە باسی هۆی داخوازیی تەمەن‌درێژیی جەنابت بکەم.

دەگەڵ تۆمە، تۆی ئەم دێڕانە دەخوێنیەوە. دیارە لەم دواییانەدا لەو کاتەوە ڕووبەری موبایلان پانتر بووەتەوە و ئەم ڕووبەرەش بەهۆی تۆڕی ئینترنێتەوە سەری مار و مێرووی تێدا دیارە، ژمارەی خوێنەر هەروا دێت و بچووکتر دەبێتەوە. لەبەر ئەمەیە پێمخۆشە تەمەنی تۆ، ئەو تۆیەی خۆت داوەتە بەر خوێندنەوەی وتار و کتێبانەوە، درێژ بێتەوە. ئاواتەخوازم تەمەنت وەک تەمەنی پێغەمبەر نووحی بەسەر بێت.

ئەرێ لەمەیان ئاگاداری، ئەوانەی بەرانبەر بە ڕووبـەری ئەم موبایلۆکە پانانەوە پەل دەبنەوە و پێدەکەن، بەشی هەرە زۆری ژیانیان دەگەڵ ژیانی بووکەڵە و مووکەڵان تێکەڵ دەبێت؟

دیسان دەگـەڵ تـۆمـە، ئـەو تـۆیـەی کاتی پڕبایەخی خـۆت بۆ خوێندنەوەی ئەم چەند دێڕانە تەرخان دەکەی، بڕوا بکە نامهەوێت لە خۆم بفشم و بڵێم خوێندنەوەی ئەم دێڕانە لە چاولێکردنی ڕووبەری ئەم موبایلە پانکەڵانە چاترە. بەڵام لێرەوە هەوڵ دەدەم شتی خۆش خۆش بگێڕمەوە. خۆ خوای نەخواستە ناڵێم من لەم موبایل و شتە زاناترم، بەڵام هەندێک شت دەبینم ڕەنگە لەوێدا نەیبینی یان هەمووی لەوێدا نەبێت.

ئـەم یـەک دوو ڕۆژە لـە سـەر تـۆڕی کۆمەڵایەتیی هـەر لەم موبایلۆکانەوە دیتم کوڕیژگەیەک تۆپێکی بە دەستەوەیە و دەمی دەگەڵ دەبزێوێت. کاتێک دەنگی موبایلەکەم زیاد کرد و گوێم دایە کـوڕەی تەمەن هەشت‌نۆدەساڵی، چ ببینم؟ شتێکم دیت دوژمنی بابەکوشتەتان نەیبینێت. تەماشا دەکـەم ئـەوە نـەوەی ئیبراهیم ڕەئیسیی سەرۆک کۆماری پێشووی ئێرانە و دەیهەوێت ئەو تۆپەی بەدەستییەوەیە بیفرۆشێت، ئەوکاتە هەناسەیەکی قووڵم هەڵکێشا و لەبەرخۆمەوە گوتم بە مردنی ئەم برایمۆکە نەوەکەشی هەتیو بووەتەوە و خەریکە بۆ دابین‌کردنی پێداویستیی خۆی ئەم تۆپە دەفرۆشێت. بەڵام کاتێک لێی ورد بوومەوە، تەماشە دەکەم کوڕە بە فارسی قسە دەکات و دەڵێت ئەم تۆپە "جیبیانی ئینفاتینیۆ"ی سەرۆکی "فیفا" لە کاتی چاوپێکەوتن دەگەڵ بابەگەورەم لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، بە بـاوە گەورەمی داوە و ئێستا من دەمهەوێت بیفرۆشم و پارەکەی بە منداڵانی غەززە و لوبنان بگات. کوڕێژگەکە هەر لەم گرتە ڤیدیۆیەدا داوا لە هاووڵاتیانی ئێران دەکات لەم کارە خێرەدا بەشدار بن.

پیاو چی بڵێت؟ لێرە مەبەستم لە مرۆڤی نێرینە نیە و خوا بەو ڕۆژە نەکات خۆ لە سەردەمی بەرنگاربوونەوەی توندی وتیژی دژ بە ژناندا خوا غەزەبی لێم نەگرتووە، حیسابێک بۆ ژنان نەکەم. لێرەدا لە ئێدیۆمی "پیاو چی بڵێت"دا مەبەست مرۆڤە نەک پیاو. خۆ ژنان خۆشیان هەر ئەوا دەڵێن.

ئەم کەوانەیەی سەبارەت بە پێشێل‌کردنی جیاوازیی نێوان ژن و پیاو دادەخەم و دەچمەوە سەر بابەتی تۆپەکە.

لە کاتێکدا نەوەی برایم ڕەئیسی باس لە فرۆشتنی ئەم تۆپە دەکات، پیاو نازانێت چی بڵێت.

لەلایەک مەسعوود پزیشکیان ئەو پیاوەی سـەرۆککۆمـارە و جێگەی باپیرەی ئـەم کـوڕە تۆپ‌فرۆشـەی گـرتـووەتـەوە، دەڵێت بارودۆخمان خراپە و کاک "ناسر هیممەتیی" وەزیری ئابووریش خەریکە نان و سووتەمەنی و کارەبا گران دەکـات دەڵێت ڕەنگە چی‌دیکە پارەی یارانەمان پێ نەدرێت و دۆلاری ئەمریکاش نرخی لە ٧ تومەنەکەی سەردەمی شای گۆڕبەگۆڕەوە هەتا ئێستا بووەتە "حەفتاو یەک هەزار و چەند سەد تومەن" و نەوەی برایم ڕەئیسییش داوای هـاوکـاری دەکـات، پیاو نازانێت چی بڵێت. کاتێک بیر لە تۆپەکەش دەکەیەوە، دەکەوییە بیری قووڵی پێوەندیی نێوان تۆپێن و سیاسەت و ئەم کابرایەی "یەکیەتیی تۆپی پێی نێونەتەوەیی" و دەڵێی تۆ بڵێی ئەم

جیبیانی ئینفاتینییە سەرۆکی "فیفا" واتـە "یەکیەتیی تۆپی پێی نێونەتەوەیی"یە و ڕەنگە ئـەم گومانە دروسـت بێت بۆچی ئەم کابرایەی نێو سیاسەت و وەرزشی تۆپی پێ ویستوویەتی بە هۆی برایم ڕەئیسییەوە تۆپەکە باوێتە نێو ئێران. ئەوکاتەش پیاو نازانێت چی بڵێت.

ئەم کوڕیژگە منداڵەی خەریکە تۆپەکە دەفرۆشێت، بۆ ئەمە دەبێت هەڵوێستەیەکی بۆ بکرێت. تۆ بڵێی ئەم کوڕە ئەوەندە هەژار بێت، نەتوانێت بڕە پارەیەکی بەرچاو بخاتە سندووقی یارمەتی بۆ منداڵانی غـەززە و لوبنانەوە؟ تۆ بڵێی وەک کاکە ناسر هیمەتیی وەزیری ئابووری دەڵێت، سەرچاوەی داهاتی خەڵک ئەوەندە بێ‌هێز بووبێت نەتوانن لە پێڤاژۆی تۆپەکەدا بەشدار بین؟ ئەدی بڵێی تۆپە هینەکە لە لوبنان و سووریە و عێراق دابمێنێتەوە یان ئەویش بە تەواوی بخەنەوە نێو خاکی ئێران؟

بۆیە ناچارین لە بەزمی پێدانی ئەم تۆپە لە لایەن سەرۆکی فیفاوە بۆ ئیبراهیم ڕەئیسی دڕدۆنـگ بین. ئێمەی دوور لە سیاسـەت و میاسەت، هیچ سەر لەم بەزم و ڕەزمە دەرناکەین و نازانین ئەم تۆپە بۆ کەوتووەتە ئێران و لەوێش لە جیات ئەوەی لە نووسینگەی سەرۆککۆماری یان لەموزەخانە ئێران ڕابگیرێت، کەوتووەتە دەست ئەو منداڵە و ئەویش گەمەی پێدەکات؟

دیـارە ئەم منداڵەش ئاغازادەیە و ئاغازدان لە ئێران کەمتر بە سیاستەوە ماندوون و خەریکی هینی دیکە دەبن. دیسانیش لە نێو سەرسوڕماندا تەنیا دەتوانین بڵێین "پیاو نازانێت چی بڵێت"

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:884 5 December 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:
www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

ئاگربڕێکی پێویست، بەڵام لەق

سمایل شەرەفی

لەگەڵ ئەوەی هەمیشە دەسپێکردنی شەڕ لە کۆتاییپێهێنانی ئاسانترە، بەڵام کەس خۆی لێ بەخاوەن ناکات و لایەنەکان هەوڵ دەدەن یەکتری پێ خەتابار بکەن. بەڵام کە دەگاتە قۆناغی ئاشتی و سوڵح و ئاگربڕ، لایەنەکانی شەڕ هەرکامە و خۆیان بە براوە و سەرکەوتوو دەزانن و خەسار و قوربانییەکانیش بە تێچوو و خەساری «پێویست» بۆ «سەرکەوتنەکەیان» لەقەڵەم دەدەن و پێداهەڵگوتن دەست پێ دەکات. شەڕی یەکساڵی ڕابردووی نێوان ئیسرائیل و حەماس و حیزبوڵڵای لوبنانیش کە بەبێ ناوهێنانی کۆماری ئیسلامیی ئێران ناشێ باس بکرێ، بە هەمان ئاقاردا هات و ڕۆیشت.

ئاگربەستی نێوان ئیسرائیل و لوبنان بۆ هەموو لایەنەکانی؛ ئەمریکا و ئێران، ئیسرائیل و حیزبوڵڵا و حەماس و تاقم و گرووپەکانی دیکەی نیابەتی، بۆ ڕووسیە و ئۆکراین و بۆ وڵاتانی عەرەبی و لە هەمووان گرینگتر خەڵکی بەڵالێدراوی باشووری لوبنان، پێویست و زەرووری بوو. وەک لە سەرەتاوە ئاماژەی پێ درا سرووشتیە کە لەم ئاگربەستەدا لایەنەکان هەرکامە و خۆی بە براوە و بەرانبەرەکەشی بە دۆڕاو دەزانێ. ناتانیاهۆ دەڵێ؛ ئێمە ئەوەی ویستمان وەدەستمان هێنا و لق و پۆپەکانی ئۆختاپووستمان – کە مەبەستی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە – ناکارا و فەلەج کرد و دوای ئەم سەرکەوتنە زیاتر سەرنجمان دەخەینە سەر بەرنامەی ناوکیی ئێران. کۆماری ئیسلامی و حیزبوڵڵا و هێزە نیابەتییەکانیش پێیان وایە «ئەوە هێزی بەرەی مقاومەت بوو کە ئیسرائیل و هاوپەیمانەکانی تووشی خەسار و پاشەکشە کرد و تەسلیمی ئاگربڕی کردن». بەڵام ئەوەی ڕاستی بێت؛ لە کەس شاراوە نیە کە دۆڕاوی سەرەکیی ئەم شەڕە، ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە جیا لە بەفیڕۆدانی سەروەت و سامانی وڵات و تێچووی گیانیی زۆر لە پێناو سیاسەتە شەڕئەنگێزەکانی خۆی، لایەنەکانی وەک حیزبوڵڵا و حەماس و حووسییەکان و لایەنی دیکەشی تووشی زیان و زەرەرێکی زۆری گیانی، ماڵی و تەسلیحاتی کرد، بە جۆرێک کە هەستانەوە و خۆگرتنەوەیان ئەستەمە. کۆماری ئیسلامی بە نانەوەی ئەم شەڕە و کارکردن بۆ بەرفراوانکردنەوەی کارەساتێکی گەورەی مرۆیی لە فەلەستین و لوبنان کە تیایدا زیاتر لە پەنجا هەزار کەسی مەدەنی کوژراو و نزیک بە دووسەد هەزار کەس بریندرا و هەروەها سێ میلیۆن و نیو ئاوارەی لێ کەوتەوە.

وەک ئاماژەی پێ درا ئاگربەستی نێوان ئیسرائیل و لوبنان بۆ هەموو لایەنەکانی ئەم شەڕە پێویست بوو. بۆ ئەمریکا کە ڕۆڵی سەرەکیی تێدا گێڕا، بەسەرنجدان مانەوەی دوو مانگ دەسەڵاتی بایدێن و هاتنە سەر کاری ترامپ لە کۆشی سپی پێویست بوو. جیا لە هاتنەوەی دۆناڵد ترامپ کە ڕوانین و سیاسەتی خۆی بۆ ئاڵوگۆڕەکانی ناوچەکە و جیهان هەیە و پێشبینی دەکرێ ڕێگەیەکی تا ڕادەیەک جیاوازتر لە بایدێن بگرێتەبەر، پرۆسەی ئاڵوگۆڕی دەسەڵات لە کۆشکی سپی کە دەبێ تا دوو مانگی دیکە بەڕێوە بچێت، جۆرێک لە ئاسایش و سەقامگیریی پێویستە. بۆیە دێموکراتەکان پێش ئەوەی لە کۆشکی سپی بچنەدەر دەبوا کارێکی ئەرێنی بخەنە سەر کارنامەی پڕ لە کەموکووڕییان و جۆرێک سەقامگیری دابین بکەن. لەو بەری چۆمیشەوە کۆماری ئیسلامیی ئێران کە تا بینەقاقا لە قەیرانگەلی جۆراوجۆری نێوخۆیی و ناوچەیی و نێونەتەوەییدا ڕۆچووە و بە هاتنەوەی ترامپیش هێندەی دیکە زراوی چووە، ملی بۆ ئەم ئاگربەستە ڕاکێشا. عەلی لاریجانی، ڕاوێژکاری خامنەیی لە سەردانەکەیدا بۆ لوبنان، سوریە و بینینی لایەنەکانی نزیکی خۆی لە عێراق، ڕاسپێردرابوو کارئاسانی بۆ ئەم ئاگربڕە بکات. دەوڵەتی ناتانیاهوش کە هەم بە هۆی نارۆونیی چارەنووسی هاووڵاتیانی بەبارمەتەگیراو و ناکۆکییەکانی نێو کابینەکەی لەلایەن خەڵک و ئۆپۆزیسیۆنەوە لەژێر گوشاردایە، ناچار نەیتوانی پێشنیاری ئەمریکا و فەڕانسە بۆ ئاگربڕ قبووڵ نەکات.

لە لایەکی دیکەشەوە وڵاتانی عەرەبی بەتایبەت سێ وڵاتی عەرەبستان، میسر و قەتەر کە لە ڕەوتی شەڕی نێوان ئیسرائیل و حەماسدا لە چاو ڕابردوو خەمساردییان هەڵبژارد، کە شەڕ کەوتە باشووری لوبنان هەوڵەکانیان لەسەر گەیشتن بەم ئاگربڕە چڕ کردەوە و بە پێچەوانەی چاوەڕوانییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە پێی وابوو بۆ هەمیشە پەیمانی ئیبراهیم، واتە ئاساییکردنەوەی پێوەندیی نێوان وڵاتانی عەرەبی لەگەڵ ئیسرائیلی لە گۆڕ ناوە، هیچ دوور نییە دوای دەستبەکاربوونی ترامپ لە کۆشکی سپی، ئەم پەیمانە بخرێتەوە گەڕ.

ئاگربەستی نێوان ئیسرائیل و لوبنان هەم بۆ حیزبوڵڵای لوبنان و هەم بۆ حەماس کە بە کوژرانی زۆرێک لە سەرکردە و ڕێبەرانیان و تێکڕمانی سەرخان و ژێرخانی ئابووری، کۆمەڵایەتی و سەربازییان لە دۆخێکی شپرزەدان، دەرفەتێکە کە بتوانن بە خوێندنەوەی ڕۆحی سەردەم و تێگەیشتن لە سیاسەتی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە هەمیشە وەک کارتێک لە پێناو مەرامە ڕەشەکانی خۆیدا بەکاری هێناون، ڕێگایەکی درووست و لۆژیکی بگرنەبەر.

ئەوەی لە نێوان ئەم شەڕ و ئاگربڕ و ئاڵۆزییانەدا کەمترین ئاوڕی لێ ناردرێتەوە و تەنانەت لە خاڵەکانی ڕێککەوتنی نێوان ئیسرائیل و لوبنانیشدا چووکەترین ئاماژەی پێ نەکراوە، پرسی مێژوویی فەلەستینییەکانە. پرسی گەلێک کە لە دوای ٧ی ئۆکتۆبرەوە هەر لە غەززە تووشی گەورەترین کارەساتی مرۆیی کرا و ماڵ و حاڵیان لێ وێران بوو. ئەوە لە حاڵێکدایە هەموو ئەو شەڕ و ئاژاوە و پیلانگێڕیانە لەژێر ناوی «قەزییەی فەلەستین»ەوە دەکرێ، بەڵام ئێستا ئەوەی باسی لێوە ناکرێ قەزییەی فەلەستینە. خەڵکی مافخوازی فەلەستین دەبێ باش لەم دۆخە تێبگەن، دەبێ بزانن کە ئەوەی هەوڵی لەپەراوێزکەوتنی پرسە مێژووییەکەی ئەوانی داوە و «ئینتفازەی ڕاستەقینە»ی فەلەستینییەکانی بەو ئاقارەدا بردوە، تەنیا ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە. بە پێچەوانەی هەموو ئەو درۆ و ئیدیعایانەی کە زیاتر لە چوار دەیەی ڕابردوودا کردوویەتی و دەیکات، کۆماری ئیسلامیی ئێران نە دۆست و پشتیوانی فەلەستینییەکانە و نە قەتیشی پێخۆشە فەلەستینییەکان بەو مافەنە بگەن کە دەیانهەوێ.

بەخۆشییەوە ئێستا هەم لەنێو فەلەستینییەکان و هەم لەنێو عەرەبەکانی لوبناندا کەم نین ئەو کەس و لایەنانەی بە دروستی لە سیاسەت و پیلانەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران گەیشتوون و وێدەچێ ڕووداوەکانی یەک ساڵی ڕابردوو زیاتر لە هەمیشە نێوەرۆک و ماهییەتی ئەم ڕێژیمەی بۆ گەلانی ناوچەکە ڕوون کردبێتەوە.

خاڵەکانی ئاگربڕی نێوان ئیسرائیل و لوبنان کە بەپێی ئەوەی بڕیارەکان شوێن و ئادرەسی دیکەیان هەیە، جۆرێک لە ناسەقامگیربوون یان بە واتایەکی دیکە تەمەنکورتیی پێوە دیارە کە لانیکەم تا دەستبەکاربوونی دۆناڵد ترامپ لە کۆشکی سپی وێدەچێ درێژە بکێشێ. ئەوەی لەم پێوەندییەدا ڕوونە، ڕۆڵی شەڕئەنگێزانەی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە قەت جێی باوەڕ نییە. دانیشتنی ئۆرووپاییەکان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی لەمەڕ پرسی ناوکیی ئێران لەم ڕۆژانەدا دەست پێ دەکاتەوە کە ڕوانین و هەڵوێستی ئۆرووپاییەکان و بە گشتی هەڵوێستی کۆمەڵگەی جیهانی لەم پرسەدا ئەگەر لەسەر ڕەوتی پێشوویان بچێتە پێش، هیچ گومانی تێدا نیە ناتوانێ فاکتەرێک بێت بۆ لغاوکردنی کۆماری ئیسلامی و سەقامگیربوونی ئاسایش و ئەمنیەت لە ناوچەکە.

بەر لە ماڵاوایی

جەژنی خاوەنکار و هەنار، لە هەورامانەوە هەتا بۆتان

ئیسماعیل شەمس

ئەم کورتە یادداشتە تەنیا هەوڵێکە بۆ ڕوونکردنەوەی پێگەی هەنار لە جەژنی خاوەنکار و کولتووری کوردیدا.

لە تیۆرییە هێماناسی و ئوستوورەناسییەکاندا، هەنار لەبەر ئەو گشتە دەنکەی هەیەتی، لە هەموو شتێک پتر هێمای بەرداری و وەچەخستنەوە و پیت و بەرەکەتە

هەنار لە ئایینی زەردەشتیدا پیرۆز بوو و زەردەشتییەکان لە ڕێوڕەسمە ئایینییەکانیاندا بەکاریان دێنا. ئێستاش کوردی یارسان لە ڕێوڕەسمە ئایینییەکانیاندا بەکاری دێنن. بە گوێرەی گێڕانەوایەک، لە بێستوونی کرماشان دار هەنارێ ڕووابوو کە پێیان دەگوت هەنارەکەی فەرهاد.

لە ئەفسانانداا هاتوە، وەختێ فەرهاد گوێی لە هەواڵی مەرگی شیرین دەبێ، قوڵنگەکەی لە تۆقی سەری خۆی دەدا و دەسکی قوڵینگەکە لە دار هەنار دەبێ، کە دەکەوێتە سەر زەوی لە خوێنەکەی فەرهاد هەڵدەمژێ و شین دەبێتەوە و ڕەگ دادەکوتێ. میوەی ئەو دارەیان کە لەت دەکرد، ناوی سووتابوو و ببووە کۆی زووخاڵ.

یەکێک لە گرینگترین ئوستوورەکان لەسەر هەنار لە فەرهەنگی هەورامان و بە گشتی کوردستاندا کە لە دەقە یارسانییەکاندا بەدی دەکرێت ئوستوورەی باوە یادگار، یەکێک لە پیرانی یارسانە. بەگوێرەی ئەم ئوستوورەیە کە تێکەڵەیەکە لە شێوەی لەدایکبوونی حەزرەتی عیسا و بێوەی هاتنەدەری حەزرەتی ئیبراهیم لە ئاگر، باوە یادگار لە دایکێک بەناوی دادە سارا و لە ئاکامی خواردای دەنکێ هەنار کە لە ڕێوڕەسمی جەمدا سوڵتان سەحاک متفەڕکی کردبوو، هاتە دنیا و داوێنپاکیی دایکیشی بەوە سەلمێنرا کە بە فەرمانی سوڵتان منداڵەکەیان خستە سەر کڵی تەندوور بەڵام بێوەی هاتە دەرێ. لە شاناماشدا ئیسەفەندیار بە هۆی خواردنی هەنارێکی پیرۆز کە زەردەشت پێی دابوو، لەشی دەبێتە قورقوشمین.

لە گێڕانەوەیەکی سەر زارانیشدا کە گرینگترین ئەفسانەی فەرهەنگی کوردییە واتە چیرۆکی مەم و زین، دەوری هەنار بەدی دەکرێ کە لەوێشدا هەنار وەکوو هێمای نەمری نیشان دراوە. پاش ئەوەی مەم لە زیندانێ نەخۆش دەکەوێ، بەکرە شۆفار هەنارێکی بە زیندا بۆ دەنێرێ کە بە دەرزی ژەهری تێ کردوە و پێی دەڵێ ئەگەر مەم بیخوا، نەخۆشییەکەی دەپەڕێ و چاک دەبێتەوە. زین هەناری گۆرینی بۆ دەبا. مەم خەون دەبینێ ئەوە لە یەمەنێ لەلای دایک و باوکیەتی و ئەوان پێی دەڵێن هەنارێکی ژەهراویت بۆ دێنن، تۆ دەبێ بیخۆی بۆ ئەوەی بە ڕواڵەت بمری. پاش حەوت ڕۆژان زینیش دەمرێ و دێتە لات. کە زین هەنارەکەی دایێ، مەم خەونەکەی بۆ گێڕاوە. زین تکای لێ کرد هەنارەکە نەخوا بەڵام مەم گوێی نەدایێ و پاش خواردنی هەنارەکە بە ڕواڵەت لە بەرچاوی خەڵکەکە مرد، بەڵام لە ڕاستیدا لە چنگیان ڕزگار بوو و چۆوە لای دایک و بابی.

لە ئەدەبیاتی زارەکیی هەورامانیشدا ئەفسانەیەک هەیە بە ناوی دەنکە هەنار کە باسی ژیانی کەنیشکێکە بەو ناوە، لەویشدا هێمای وەچەخستنەوە و نەمری بەدی دەکرێ.

ڕەگمان وا لە ناخی ئاودا
لکوپۆیشمان لە نێو ئامێزی هەتاوا
ئێمە دیسان دەڕوێینەوە

***

وەرگێڕانی بۆ کوردی: ڕەسووڵ سوڵتانی

ئێعدامکردنی لانی کەم ١٢٦ بەندکراو لە ماوەی مانگێکدا

لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینیدا لانی کەم سزای ئێعدامی ١٢٦ بەندکراو لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا جێبەجێ کراوە و سەتا ٢٠ی ئێعدامکراوەکانی ئەم مانگە کورد بوون.

بەپێی ڕاپۆرتی "هەنگاو" لە ماوەی مانگی نۆڤامبردا لانی کەم سزای ئێعدامی ٢٥ بەندکراوی کورد، ١٧ بەندکراوی تورک، ١٥ بەندکراوی بەلووچ، ٨ بەندکراوی گیلەک و ٦ بەندکراوی لوڕ لە بەندیخانەکانی ئێراندا جێبەجێ کراوە. هەروەها لانی کەم ١٠ بەندکراوی خەڵکی ئەفغانستان لە ماوەی مانگی ڕابردوودا ئێعدام کراون.

بەپێی ئەم ڕاپۆرتە لە ماوەی مانگی ڕابردوودا سزای ئێعدامی دوو منداڵی تاوانبار بە ناوەکانی ئاروین قارەمانی تەمەن ٢٠ ساڵ، خەڵکی شاری بۆکان و دانیشتووی کرماشان و هەروەها ئیسماعیل بارکزائی تەمەن ١٨ ساڵ و خەڵکی ئەفغانستان جێبەجێ کراوە. ئەو دوو کەسە لە کاتی دەستبەسەرکرانیاندا تەمەنیا ١٨ و ١٧ ساڵ بووە و بە تۆمەتی کوشتنی بە ئەنقەست سزای سێدارەی بەسەردا سەپێندرابوو.

لە سەرجەم ئەو ١٢٦ بەندکراوەی لە مانگی ڕابردووی زایینیدا لەسێدارە دراون، تەنیا ٢ حاڵەت لە سەرچاوە ڕەسمییەکانی ئێران و ماڵپەڕە پەیوەندیدارەکان بە دەزگای دادوەرییەوە بڵاو کراوەتەوە. هەروەها سزای سێدارەی ٥ بەندکراو بەشێوەی نهێنی و بێئاگاداریی بنەماڵە و دەستڕاگەیشتن بە مافی دوایین چاوپێکەوتن لەگەڵ بنەماڵەکەیاندا جێبەجێ کراوە.